

E-ISSN: 2587-1536

YAŞAM BECERİLERİ PSİKOLOJİ DERGİSİ

Life Skills Journal of Psychology

Yıl (Year): 2024, Cilt (Volume): 8, Sayı (Issue): 16, Aralık (December)

Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi

Life Skills Journal of Psychology

E-ISSN: 2587-1536

Yıl: 2024, Cilt: 8, Sayı: 16, Aralık

Year: 2024, Volume: 8, Issue: 16, December

Yılda İki Kez Yayınlanan Hakemli Dergi

Biannual Peer-Reviewed Journal

ISSN 2587-1536

9 772587 153004

KÜNYE

Başlangıç (Founded) 2017

E-ISSN 2587-1536

Yayın Türü (Publication Type) Bilimsel, Süreli ve Hakemli (Scientific, Periodical and Peer-Reviewed Publication)

Periyot (Period) Yılda 2 Sayı (Haziran ve Aralık) (Biannually (June and December))

Dili (Language) Türkçe-İngilizce (Turkish-English)

Hakemlik Türü (Peer Review Type) Çift Kör Hakemlik (Double Blind Peer Review)

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü (Owner and Legal Representative) Muhammed YILDIZ, İstanbul Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE

Editör (Editor) Doç. Dr. Sevgi NEHİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa-TÜRKİYE

Yayın Kurulu (Editorial Boards) Prof. Dr. Ayşegül DÖNMEZ, Ege Üniversitesi, İzmir-TÜRKİYE
Prof. Dr. Fikret GÜLAÇTI, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan-TÜRKİYE
Prof. Dr. Kezban TEPELİ, Selçuk Üniversitesi, Konya-TÜRKİYE
Prof. Dr. Mazlum ÇÖPÜR, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE
Prof. Dr. Mehmet Erdal VARDAR, Trakya Üniversitesi, Edirne-TÜRKİYE
Prof. Dr. Sefa BULUT, İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE
Prof. Dr. Zihniye OKRAY, Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke-KKTC
Doç. Dr. Aydın ÇİVİLİDAĞ, Akdeniz Üniversitesi, Antalya-TÜRKİYE
Doç. Dr. Yaşar BARUT, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun-TÜRKİYE

Danışma Kurulu (Advisory Boards) Prof. Dr. Ayşen GÜRE, Ankara Üniversitesi, Ankara-TÜRKİYE
Prof. Dr. Emine YILMAZ BOLAT, Mersin Üniversitesi, Mersin-TÜRKİYE
Prof. Dr.ERCÜMEND ERSANLI, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun-TÜRKİYE
Prof. Dr. Gülbahar BAŞTUĞ, Ankara Üniversitesi, Ankara-TÜRKİYE
Prof. Dr. Orçun YORULMAZ, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir-TÜRKİYE
Prof. Dr. Pelin PİŞTAV AKMEŞE, Ege Üniversitesi, İzmir-TÜRKİYE
Prof. Dr. Telat Gül ŞENDİL, İstanbul Atlas Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE
Doç. Dr. Görkem YARARBAŞ, Ege Üniversitesi, İzmir-TÜRKİYE

- Hakem Kurulu (Referees Boards)** Prof. Dr. Çiçek HOCAOĞLU, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize-TÜRKİYE
Prof. Dr. Erdinç ÖZTÜRK, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, İstanbul-TÜRKİYE
Prof. Dr. Fatma Selda ÖZ SOYSAL, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir-TÜRKİYE
Doç. Dr. Aydın Birsin YILDIZ, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara-TÜRKİYE
Doç. Dr. Ceren GÖKDAĞ, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa-TÜRKİYE
Doç. Dr. Çağatay DERECELİ, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın-TÜRKİYE
Doç. Dr. Erhan TUNÇ, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir-TÜRKİYE
Doç. Dr. Mehmet BAŞARAN, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep-TÜRKİYE
Doç. Dr. Meryem ALTUN EKİZ, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay-TÜRKİYE
Doç. Dr. Müge AKBAĞ, Marmara Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE
Doç. Dr. Nadire Gülçin YILDIZ, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE
Doç. Dr. Nesrin DUMAN, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE
Doç. Dr. Yıldız BİLGE, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE
Dr. Ahmet Serhat UÇAR, Mersin Üniversitesi, Mersin-TÜRKİYE
Dr. Ayca Buldur, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas-TÜRKİYE
Dr. Berna AKTAŞ, Kafkas Üniversitesi, Kars-TÜRKİYE
Dr. Buse ŞENCAN KARAKUŞ, Hacettepe Üniversitesi, Ankara-TÜRKİYE
Dr. Cahit NURİ, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Lefkoşa-KKTC
Dr. Deniz ŞARLAK, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla-TÜRKİYE
Dr. Elvan KİREMİTÇİ CANİÖZ, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir-TÜRKİYE
Dr. Emir ÜZÜMÇEKER, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir-TÜRKİYE
Dr. Özgür DEMİRCİ SEYREK, Milli Eğitim Bakanlığı, Samsun-TÜRKİYE
Dr. Seda Gökçe TURAN, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE
Dr. Serra ŞANDOR, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE
Dr. Tuğba SIVRİKAYA, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu-TÜRKİYE
Dr. Umay Bilge BALTACI, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir-TÜRKİYE
Dr. Yasemin Zehra SALIKUTLUK YILDIZ, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniv., İstanbul-TÜRKİYE

Yazışma Adresi ve İletişim (Correspondence Address and Contact) Hacıosmanlı Mahallesi 4012 sk. No:7/2, 80010 Merkez/Osmaniye/Türkiye
Web: www.dergipark.org.tr/ybpd, E-Mail: pdrdanisman@hotmail.com
Telefon / Phone: +90 533 144 36 99

Dizinler (Abstracting and Indexing) DOAJ
ERIH PLUS (The European Reference Index for the Humanities and Social Science)
Türk Psikiyatri Dizini
Türk Medline

Tüm hakları saklıdır. Makalelerin sorumlulukları yazarlara aittir.

All rights reserved. Authors are fully responsible for their papers.

- Bu Sayının Hakemleri (Referees of This Issue)**
- Prof. Dr. Çiçek HOCAOĞLU, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize-TÜRKİYE
Prof. Dr. Fikret GÜLAÇTI, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan-TÜRKİYE
Prof. Dr. Lut TAMAM, Çukurova Üniversitesi, Adana-TÜRKİYE
Prof. Dr. Mehmet Erdal VARDAR, Trakya Üniversitesi, Edirne-TÜRKİYE
Prof. Dr. Sefa BULUT, İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE
Prof. Dr. Zihniye OKRAY, Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke-KKTC
Doç. Dr. Nadire Gülçin YILDIZ GÖÇMEN, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE
Doç. Dr. Nesrin DUMAN, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE
Doç. Dr. Yaşar BARUT, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun-TÜRKİYE
Dr. Buse ŞENCAN KARAKUŞ, Hacettepe Üniversitesi, Ankara-TÜRKİYE
Dr. Cahit NURİ, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Lefkoşa-KKTC
Dr. Caner YEŞİLOĞLU, Çukurova Üniversitesi, Adana-TÜRKİYE
Dr. Çağla ÖZGÜR YILMAZ, Aksaray Üniversitesi, Aksaray-TÜRKİYE
Dr. F.Elif ERGÜNEY OKUMUŞ, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE
Dr. Fatih Mehmet ACAR, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman-TÜRKİYE
Dr. Güler DOYMAZ, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa-TÜRKİYE
Dr. Neslihan GÖZÜBÜYÜK HAZEN, İstanbul Beykent Üniversitesi, İstanbul-TÜRKİYE
Dr. Özgür DEMİRCİ SEYREK, Milli Eğitim Bakanlığı, Samsun-TÜRKİYE
Dr. Saadet BARTAN, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Kütahya-TÜRKİYE
Dr. Saide Umut ZEYBEK ÇAKTI, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla-TÜRKİYE
Dr. Taner ALGAN, Fırat Üniversitesi, Elazığ-TÜRKİYE
Dr. Tuğba KANMAZ, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir-TÜRKİYE
Dr. Umay Bilge BALTACI, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir-TÜRKİYE
Dr. Vesile ADIGÜZEL, Yalova Üniversitesi, Yalova-TÜRKİYE
Dr. Zeynep UMUR ERKUŞ, Fırat Üniversitesi, Elazığ-TÜRKİYE

YAYIN İLKELERİ

1.Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, psikiyatri, psikoloji, psikolojik danışma ve rehberlik, sosyal hizmet, psikiyatri hemşireliği, çocuk gelişimi, okulöncesi eğitimi ve özel eğitim alanlarında Türkçe ve İngilizce özgün araştırmalara yer veren hakemli akademik bir dergidir.

2.Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanır. Ancak ihtiyaç olması durumunda özel sayılar da yayımlanabilir.

3.Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, araştırma makalesi, olgu sunumu, derleme, sistematik derlemeler ve meta analiz türünden makaleler kabul etmektedir. Konferans ve kongrelerde sunulan ancak tam metni kongre kitabında yayımlanmamış olmak kaydıyla yapılan çalışmalarda, sunumun gerçekleştiği konferans ve kongrenin adı, yapıldığı yer ve tarih birinci sayfanın altında dipnot olarak ifade edilmelidir. Gönderilecek çalışma yüksek lisans ya da doktora tezinden üretilmişse bu ayrıntı yazar tarafından makalenin ilk sayfasının altında dipnot kısmında ifade edilmelidir.

4.Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, açık erişimli bir dergidir. Bilimsel eserlerin akademisyenler, öğrenciler ve halkla ücretsiz bir biçimde paylaşılması prensibini benimsemiştir. Budapeşte Açık Erişim Girişimi'ni desteklemektedir. Okurlar dergide yayımlanan makalelere ücretsiz olarak erişebilmektedirler.

5.Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisine gönderilen eserlerin daha önce herhangi bir dergide yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekmektedir. Bu hassasiyetin sağlanmasından yazar sorumludur. Makale yayımlandıktan sonra, başka dergilere de gönderilmesinin anlaşılması üzerine makale yayından kaldırılır. Bu durumda doğacak etik ihlalinin sorumlulukları yazara aittir.

6.Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisinde yayımlanan yazılar nedeniyle yazarlara ve hakemlere herhangi bir ücret ödenmez.

7.Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Bu nedenle yayımlanan eserlerin telif hakları yazara aittir. İlk yayımlama hakkı dergiye aittir.

8.Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisinde yayımlanan eserlerin tüm sorumlulukları eser sahibine aittir.

9.Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisinde değerlendirilmeye alınan makaleler önce bilimsel içerik ve etik standartlara uygunluk bakımından editör kurulu tarafından incelenir. Gönderilen makalelerin benzerlik kontrolü ve intihal denetimi Turnitin programıyla yapılır. Benzerlik oranı %15'in üstünde olan ve intihal yapıldığı tespit edilen makaleler anında reddedilir. Editör incelemesinde, makalenin bilimsel özgünlüğü, öne sürdüğü hipotezler, tutarlılığı, test edilebilirliği ve tekrarlanabilirliği gibi belli özelliklere sahip olup olmadığı, alana bulunacağı katkı, yöntemin yeterli olup olmaması, araştırmaya dahil edilen değişkenlerin aralarında ilişki aranıp aranmayacağına ve makalenin dergi yazım kuralları ve APA 7 formatına uygun bir biçimde yazılıp yazılmadığına bakılır.

Yıl (Year): 2024, Cilt (Volume): 8, Sayı (Issue): 16, Aralık (December)

Ayrıca istatistiki yöntemlerin kontrolü, makalenin daha önce bir yerde yayınlanıp yayınlanmadığı, herhangi bir tezin parçası olup bu durumun dipnot olarak bildirilip bildirilmediği, herhangi bir kongrede sunulmuş olup bu durumun dipnot olarak bildirilip bildirilmediği, sunulduysa tam metninin kongre kitabında yayınlanıp yayınlanmadığı araştırılır. En son ise kaynakça kontrolü yapılır. Tüm kontrollerin sonunda uygun bulunan makaleler, alanlarında uzman hakemlere gönderilir.

10.Editöryal süreci başarıyla geçen makaleler alanında uzman iki hakeme gönderilir. Dergi makale değerlendirmesinde çift kör hakemlik sistemiyle çalışmaktadır. Yazar makalesini değerlendiren hakemin kim olduğunu, hakemse makalesini değerlendirdiği yazarın kim olduğunu bilmez. Bu gizliliğin sağlanmasından editör sorumludur. Her iki hakemin de olumlu görüş bildirmesinden sonra makale yayımlanır. Hakemlerden biri olumsuz diğeri olumlu görüş bildirmişse, makale üçüncü bir hakeme gönderilir. Hakemlik süreci biten makaleler erken görünüm başlığı altında yayımlanır.

11.Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisine gönderilen makaleler, metin içi referans gösterme, tablo gösterimi ve kaynakça gösteriminde American Psychological Association (APA) 7 stilinde olmalıdır. Çalışmanın değerlendirilmeye alınması için benzerlik oranının özet, abstract ve kaynakça hariç %15'in altında olması gerekmektedir.

12.Araştırma ve olgu sunumu makalesi gönderecek yazarların etik kurul izinleriyle ilgili bilgileri mutlaka makale içerisine eklemeleri ve etik kurul onay formunu makalenin son sayfasına eklemeleri gerekmektedir. Yazarların makaleleriyle ilgili benzerlik raporunu, gönderim esnasında sisteme yüklemeleri gerekmektedir. Yazarlar, Turnitin programından alınacak olan benzerlik raporunu şu noktalara dikkat ederek hazırlayacaklardır (Eşleşmeleri çıkart: 4 kelimedenden az işaretlenecek, kaynakça hariç tutulacak, tırnak içi dahil işaretlenecek ve son olarak "depo yok" seçeneği işaretlenecektir.

13.Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisine makale göndermek isteyen yazarlar, makalelerini derginin yazım kurallarına göre düzenledikten sonra Dergipark sistemine giriş yapmalıdırlar. Ardından makale gönder sekmesinden yayını göndermelidirler. Biçim bakımından şablona uygun olarak gönderilmeyen yazılar hiç bir şekilde değerlendirmeye alınmayacaktır.

YAYIN ETİĞİ KRİTERLERİ

Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisinde yayın etiği kriterleri olarak International Committee of Medical Journal Editors ve Committee on Publication Ethics önerileri dikkate alınmıştır.

Editörün Sorumlulukları

1.Editör, dergiye gönderilen makalenin ön incelenmesinden yayın kuruluna sunulmasına, hakemlere gönderilmesinden kabul veya ret aşamasına ve yayına kabul edilen makalelerin baskı süreçlerine kadar tüm aşamalarda sorumluluk taşımaktadır.

2.Editör, gönderilen makalenin içeriğinin gizliliğinden ve kör hakemlik sürecinde hakem isimlerinin gizliliğinden sorumludur.

3.Editör, dergiye gönderilen makalenin ilk aşamasında benzerlik kontrolünü yapar. Derginin standartlarının üzerinde benzerlik oranına sahip ve benzerlik oranı düşük olsa bile intihal yapıldığı tespit edilen makaleleri anında reddeder. Bu anlamda problem bulunmayan makaleleri yayın kuruluna sunar. Yayın kurulu makalenin bilime sunacağı katkı, özgünlüğü, tekrarlanabildiği, bilimsel metodolojiye sahip olması konularında nihai kararını editöre bildirir. Editör uygun bulunan makaleleri alanda en az doktora düzeyinde iki hakeme gönderir.

4.Editör hakemlik sisteminde çift kör hakem metodunu kullanır. Hakemin yazarı görmesine, yazarınsa hakemi görmesine izin vermez. Bu gizliliğin sağlanmasından sorumludur. Makalenin doğru bireylerce değerlendirilmesi için hakemlerin bu alanda spesifik çalışmaları olmalarına dikkat eder. İki hakemin ret verdiği makaleyi yazara iade eder. Bir hakemin kabul bir hakemin ret verdiği makaleyi bir kez olmak koşuluyla üçüncü bir hakeme gönderir. En az iki hakemin yayınlanabilir raporu verdiği makaleleri yayın aşamasına koyar.

5.Editör dergiye makale gönderen yazarları görebildiklerinden onlarla ilgili bir yanlılığa düşmez. Görevini kötüye kullanmaz ve onları herhangi bir özelliklerinden dolayı ayrımcılığa veya ayrıcalığa tabi tutmaz.

6.Dergide yayınlanmış bir makaleyle ilgili ilerleyen süreçte etik bir ihlalin saptanması durumunda editör bu durumla ilgili yaptırımlarını uygular.

Hakemlerin Sorumlulukları

1.Hakemler yazıyı değerlendirme sürecinde adil ve şeffaf olmalıdır. İlgili makalenin konusu uzmanlık alanı nedeniyle kendi yayınlarına benzer olabileceği için herhangi bir yanlı veya olumsuz bir tutum içerisine girmemeli yayını adil bir biçimde değerlendirmelidir.

Yıl (Year): 2024, Cilt (Volume): 8, Sayı (Issue): 16, Aralık (December)

2.Hakemler makalede bulunan metin içi alıntılarla kaynakçanın örtüşmesini kontrol etmeli bu anlamda gördükleri hataları editöre bildirmelidir.

3.Hakemler, gönderilen makaleyle ilgili alanlarda çalıştıkları için, makalenin özgünlüğü konusunda hassas olmalıdır. Makaleyle ilgili bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri yordayıp yordamayacağı veya değişkenler arasında ilişki aranıp aranmayacağı konusunda ilgili literatürü kontrol edip makaleyle ilgili karar vermelidir.

4.Hakemler, gönderilen makalelerin daha önce bir kongrede sunulup sunulmadığı veya bir tezin parçası olup olmadığını kontrol etmeli, böyle bir durumun dipnot olarak verilir verilmemesini incelemelidir.

5.Hakemler, makaleyi değerlendirirken yazarı incitecek kişisel yorumlamalardan kaçınmalı ve tüm eleştirileri bilimsel bir dille yapmalıdır.

6.Hakemler, değerlendirdikleri makalelerin gizliliğinden sorumludur. Bu nedenle makaleyle ilgili duygusal bir tavır takınmaktan uzak olmalıdırlar.

7.Hakemler, çıkar çatışması olduğunu düşündükleri durumları mutlaka editöre bildirmekle sorumludur.

8.Hakemler, kendilerine verilen süre zarfında makaleyi değerlendiremeyeceklerse bu durumu editöre bildirmelidir.

Yazarların Sorumlulukları

1.Yazarların çalışması özgün olmalı, bilime katkıda bulunabilecek yeterlikte olmalı, bilimsel metodolojiyi takip etmeli ve raporlaştırmayı APA 7 kriterlerine göre uygun standartlarda yapmalıdır.

2.Yazarlar dergiye intihal yapılmamış bir makale sunmak zorundadırlar. Makalenin yayımından yıllar sonra bile böyle bir durumun tespiti halinde haklarındaki idari ve adli yaptırımların olabileceğini göz ardı etmeden yayınlarını bilimsel ve ahlaki standartlara göre hazırlamakla sorumludurlar.

3.Yazarlar yayınlarında alıntılama kurallarına uymadan alıntı yapmak, bir başka yazarın ifadelerini kaynakça göstermeden kendi beyanı gibi kullanmak, uydurulmuş verileri kullanmak, verilerle oynamak, yapılmamış bir çalışmayı yapılmış olarak göstermek, daha önce yayınlanmış bir makaleyi tekrar yayın için göndermek, bir datadan birden fazla yayın çıkarmaya çalışmak, hak etmediği halde makaleye hediye yazar eklemek, araştırma esnasında destek aldığı kurumların katkılarını makalesinde yazmamak, deneysel çalışmalarda insan haklarına uymamak ve ileride telafisi güç hatalar yapmak, bir tezden birden fazla makale yayınlamaya çalışmanın etik ihlali olduğunu bilmeli ve bu standartlara göre hareket etmelidir.

Yıl (Year): 2024, Cilt (Volume): 8, Sayı (Issue): 16, Aralık (December)

4.Yazarlar dergiye gönderdikleri makaleleri yazım kurallarıyla yazmak zorundadırlar. Ayrıca imla ve noktalama konusunda hassasiyet göstermelidirler. Öz, bilimsel açıdan yeterli olsa bile şekil konusunda hassas olunmayan makalelerin reddedileceğini unutmamalıdırlar.

5.Yazarlar, değerlendirme sürecinde editörle devamlı iletişim halinde olmalıdırlar. Editör yazara, hakemin düzeltme tavsiyelerini gönderecek ve bu düzeltmeleri tekrar hakeme gönderebilecektir. Yazar düzeltmeleri zamanında yapmalı ve hakemlerin önerilerini harfiyen yerine getirmelidir. Bu konuda yükümlülüklerini yerine getirmeyen yazarın makalesi reddedilecektir.

6.Yazarlar araştırmalarda elde ettikleri verileri saklamakla yükümlüdür. Dergi editörlüğü makalelerin yayımından yıllar sonra bile yazarlardan bu dataları talep edebilir.

7.Yazarlar makaleye katkısı olmayan kişileri yazar olarak eklememelidir. Ayrıca çok yazarlı makalelerde yazarların sırası, makaleye katkı yoğunluklarına göre yapılmalıdır.

8.Dergiye makale gönderildikten sonra yazar, makaleye yazar eklemek ve yazar çıkartmak için başvuru yapamaz, böyle bir talep oluştuğunda makalesinin reddedileceğini peşinen kabul eder.

9.Yazarlar makaleleriyle ilgili çıkar çatışmasını ve varsa mali destekleri dipnot olarak beyan etmelidir.

YAZIM KURALLARI

Metnin tamamında bölüm başlıklarının yalnızca ilk harfi büyük yazılmalıdır ve hiçbir başlığa numara verilmemelidir. Makalelerde sıralama şu şekilde olmalıdır: Giriş, kuramsal çerçeve, literatür taraması, yöntem, bulgular, tartışma ve sonuç ve kaynakça. Makaleniz A4 boyutunda, 1 satır aralığında, karakter olarak Cambria 12 pts olmalıdır. Bölüm başlıkları 12 pts ve bold yazılmalıdır. Sayfa kenarları soldan, sağdan, alt ve üstlerden 3 cm boşluk içermelidir. Paragraf arası önce ve sonra 6 nk boşluk bırakılmalıdır. Paragraflarda girinti verilmemelidir.

1.Türkçe Başlık: Makalenin başlığı, araştırmayı en doğru ifade edecek bir biçimde yazılmalı, yazı büyüklüğü 14 pts ve bold olmalıdır. Tümü büyük harflerle yazılmalıdır.

2.Yayın Sahibi/Sahiplerinin Bilgileri: Türkçe başlığın altında yer almalıdır. Bunun altında çalışılan kurum, en altta ise yazara ait Orcid ID yer almalıdır. Yazı büyüklüğü 12 pts ve bold olmalıdır. Birinci sayfanın en altında ise yayın sahibi/sahiplerinin unvanı, kurumu ve e-mail adresi dipnot olarak yer almalıdır. Yazı büyüklüğü 8 pts olmalıdır. Çalışılan kurumlar ifade edilirken kısaltmalar kullanılmamalı, kurumun ve fakültenin tam adı açıkça yazılmalıdır.

3.Türkçe Öz: Öz başlığı, 10 pts ve bold, öz içeriği 10 pts ve iki tarafa yaslı olmalıdır. 225-250 kelime içermelidir. Bu bölümde çalışmanızın Türkçe özü yer almalıdır. Öz kısmında araştırmanın nerede yapıldığı, örneklem büyüklüğü, kullanılan ölçme araçları, kullanılan istatistiksel analizler, analizlerin sonuçları yer almalıdır. Anahtar kelimeler başlığı 10 pts ve bold, içeriği 10 pts olmalıdır. Anahtar kelimelerin ilk harfleri büyük gerisi küçük harfle yazılmalıdır. Anahtar kelimeler başlığı normal, diğerleri italik yazılmalıdır. En az 3, en fazla 5 sözcük bulunmalı ve virgül (,) işareti ile ayrılmalıdır.

4.İngilizce Başlık: Makalenin başlığı, araştırmayı en doğru ifade edecek bir biçimde yazılmalı, yazı büyüklüğü 14 pts ve bold olmalıdır. Tümü büyük harflerle yazılmalıdır.

5.İngilizce Öz (Abstract): Abstract başlığı 10 pts ve bold, abstractın içeriği 10 pts ve iki tarafa yaslı olmalıdır. 225-250 kelime içermelidir. Bu bölümde çalışmanızın İngilizce özü yer almalıdır. Abstract kısmında araştırmanın nerede yapıldığı, örneklem büyüklüğü, kullanılan ölçme araçları, kullanılan istatistiksel analizler, analizlerin sonuçları yer almalıdır. Key words başlığı 10 pts ve bold, içeriği 10 pts olmalıdır. Key wordsun ilk harfleri büyük gerisi küçük harfle yazılmalıdır. Key words başlığı normal, diğerleri italik yazılmalıdır. En az 3, en fazla 5 sözcük bulunmalı ve virgül (,) işareti ile ayrılmalıdır.

6.Giriş: Bu kısımda araştırmacı bu makalede değindiği problemin niçin bu kadar önemli olduğunu ifade etmelidir. Araştırmada ele alınan problem açık ve anlaşılır bir biçimde ifade edilmelidir.

7.Kuramsal Çerçeve: Makalelerde, her bir değişken için kuramsal çerçeve verilmelidir.

8.Literatür Taraması: Çalışmayla ilgili yurt içi ve yurt dışı literatüre yer verilmelidir.

Yıl (Year): 2024, Cilt (Volume): 8, Sayı (Issue): 16, Aralık (December)

9.Yöntem: Bu kısımda araştırmanın türü, örnekleme, ölçme araçları ve kullanılan istatistiksel analize yer verilmelidir. Alt başlıklar numaralandırılmamalıdır. Ölçek isimleri 12 pts ve eğik yazıyla verilmelidir.

10.Bulgular: Bu kısımda bulgulara yer verilmeli tablo başlıkları 12 pts ve bold yazıyla verilmelidir. Tablolarda yalnızca ilk kelime büyük harfle başlamalı, tablo içi yazı büyüklüğü 8 pts olmalıdır. Tablo gösteriminde APA 7 stili kullanılmalıdır.

11.Tartışma ve Sonuç: Bu kısımda elde edilen sonuçlar literatürle beraber değerlendirilmeli, daha önce yapılmış olan araştırmaların sonuçlarıyla karşılaştırılmasını içermeli ve önerilere değinilmelidir.

12.Metin içi atıflar: APA 7 kriterleri kullanılmalıdır. Tek yazarlı atıflarda (Feinberg, 2005), iki yazarlı atıflarda (Feinberg ve Deluca, 2005), üç yazarlı atıflarda (Feinberg, Deluca ve Giacino, 2005), dört ve daha fazla yazarlı atıflarda (Feinberg vd., 2005) şeklinde yazılmalıdır. Doğrudan alıntılarda ise (Feinberg, 2005: 17) sayfa numarası verilmelidir. Sadece yılın parantez içinde kullanıldığı atıflarda üç yazara kadar; Feinberg (2005), dört ve daha fazla yazarlı çalışmalarda ise Feinberg ve arkadaşları (2005)'nın çalışmasında şeklinde yazılmalıdır.

13.Kaynakça: APA 7 kriterleri kullanılmalıdır. Kaynaklar ilk satırdan sonra 0.6 cm girintili yazılmalıdır.

Tek Yazarlı Kitap

Koroğlu, E. (2009). Bağımlı aileleri için kılavuz. Esenkal Yayıncılık.

İki Yazarlı Kitap

Kalkan, M., Ersanlı, K. (2008). Evlilik ilişkilerini geliştirme kuram ve uygulama. Nobel Yayınları.

Editörlü Kitap

Akın, A. (Ed.). (2013). Eğitimde kullanılan güncel ölçme araçları. Nobel Yayınları.

Editörlü Kitaptan Bölüm

Deveci, A. (2020). Davranışsal bağımlılıklara giriş. C. Evren (Ed.), Davranışsal bağımlılıklar temel başvuru kitabı içinde. (s.1-13). Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları.

Yüksek Lisans, Uzmanlık ve Doktora Tezleri

Barut, Y. (1992). Parçalanmış ailelerden gelen 15-18 yaş grubu yetiştirme yurdu çocuklarıyla normal aile çocuklarında görülen anksiyete ve depresyon sıklığının incelenmesi. Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Makaleler

Bilge, Y., Mayda, B.S. (2023). Antisosyal Kişilik Özellikleri Ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, 7(13), 75-91.

Bildiriler

Yorulmaz, O. (2023, 12 Ekim). Psikolojik müdahalelerde teknoloji kullanımı: Dünyada ve ülkemizde güncel durum. (Bildiri sunumu). 11. Üniversiteler Psikolojik Danışma ve Rehberlik Sempozyumu, Eskişehir.

Web Sitesi Alıntıları

Coşkunol, H. (2024, 21 Kasım). Egzersiz, beynin ödül sistemini değiştirir. Yeşilay. [yesilay.org.tr/tr/makaleler/prof-dr-hakan-coskunol-egzersiz-beynin-odul-sistemini-degistirir](https://www.yesilay.org.tr/tr/makaleler/prof-dr-hakan-coskunol-egzersiz-beynin-odul-sistemini-degistirir)

ÖNSÖZ

Merhaba,

Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi'nin (YBPD) sekizinci cildinin ikinci sayısı olan 16. sayıyla huzurlarımızdayız. Dergimiz 2017 yılı Haziran sayısı ile yayıncılık hayatına merhaba demiştir. Dergi ismi olarak da "Yaşam Becerileri" kavramı seçilmiştir. Yaşam becerileri, birçok alanı kapsayan çok genel bir kavram olsa da, psikolojik açıdan bireylerin ruhsal problemlerle baş etmeleri için gerekli olan becerileri tanımlamaktadır. Dolayısıyla ruh sağlığı hizmetlerinde oldukça önemli olan bu kavram, ruh sağlığı meslek gruplarının tamamının bilimsel çalışmalarına tek çatı altında yer vermek isteyen dergimizin ismi olarak benimsenmiştir. Dergi logosu olarak da, ruh sağlığı hizmetleriyle elde ettiği yaşam becerileri sayesinde ayağa kalkıp güçlüklerle baş eden ve esenlikle yaşamına devam eden bir insan figüründe karar kılınmıştır. Dergimiz daha önceki sayılarında, her sayısının kapağında yeni bir görsel kullanmış ve tüm sayılarında aynı mizanpaj biçimiyle yayınlanmıştır. Daha önceki mizanpajı da beğenmemize rağmen inovasyonun dergimizin akademik heyecanına ivme katacağını düşündüğümüzden bu sayıdan itibaren, sekiz yıldır kullandığımız logo ve mizanpajda bir değişikliğe gittik. Dergimizin kapağı her sayıda aynı olacak şekilde standart hale getirildi. Ayrıca logomuzun içinde yer alan insan figürü, beyaz renge dönüştürüldü. Dergimizin kapak, jenerik ve makalelerinde, mavi ve lacivert renk kombinasyonu kullanıldı. Ayrıca dergimizin yayın, danışma ve hakem kurullarında güncellemeler yapıldı. Dergimizin kurullarında uzun süre boyunca emek veren kıymetli hocalarımıza çalışmalarından ötürü teşekkür ediyoruz. Aramıza yeni katılan hocalarımıza da "Hoşgeldiniz" diyoruz.

Dokuzuncu cildin birinci sayısında görüşmek üzere

Hoşçakalın...

Muhammed
YILDIZ
Yazı İşleri Müdürü

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

6

Araştırma Makalesi / Research Article **Burcu BÜGE, Volkan KOÇ (83-97)**

Parenting Style and Anxiety Symptoms: A Moderated-Mediation Analysis of Interpersonal Cognitive Distortions and Anxiety Disorder.

Ebeveyn Tarzı ve Anksiyete Belirtileri: Kişilerarası Bilişsel Çarpıtmalar ve Anksiyete Bozukluğunun Düzenlenmiş Aracılık Analizi.

7

Araştırma Makalesi / Research Article **Tümay Nurcan ERSOY, Emre DEMİRTAŞ, Mahmut YARAN (99-109)**

Aşk Evliliği Yapan Bireylerin Yaşam Doyumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi.

Investigation of Life Satisfaction of Individuals in Love Marriage According to Various Variables.

8

Araştırma Makalesi / Research Article **Sümeyye ÇAKICI, Aycan BULDUR (111-124)**

Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Fen Öğretimine Yönelik Tutumları ile Fene Yönelik Öz Yeterlik İnançları Arasındaki İlişki.

The Relationship Between Pre-School Teacher Candidates' Attitudes Towards Science Teaching and Self-Efficacy Beliefs Towards Science.

9

Araştırma Makalesi / Research Article **Yadigar ÇEVİK DURMAZ, Runida DOĞAN, Nesibe OLGUN KAVAL (125-139)**

Meme Kanseri Hastalarda Kişilik Özellikleri.

Personality Traits of Breast Cancer Patients.

10

Araştırma Makalesi / Research Article **Ahmet TÜRK (141-151)**

Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarının Bir Belirleyicisi Olarak Temel Psikolojik İhtiyaçlar.

Basic Psychological Needs as a Determinant of Life Satisfaction of University Students.

Geliş Tarihi (Received): 23/07/2024

Kabul Tarihi (Accepted): 21/12/2024

Life Skills Journal of Psychology-Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, 2024; 8(16), 83-97.

Parenting Style and Anxiety Symptoms A Moderated-Mediation Analysis of Interpersonal Cognitive Distortions and Anxiety Disorder

Ebeveyn Tarzı ve Anksiyete Belirtileri: Kişilerarası Bilişsel Çarpıtmalar ve Anksiyete Bozukluğunun Düzenlenmiş Aracılık Analizi

Burcu Büge,¹ Volkan Koç²

10.31461/ybpd.1520575

Abstract

Anxiety symptoms often relate to perceived negative parenting styles inherited from one's parents, impacting cognitive processes in interpersonal relationships. This study investigates the association between anxiety symptoms, parenting styles, and interpersonal cognitive distortions in individuals with anxiety disorders compared to healthy controls. The study involved 164 adult participants—82 with diagnosed anxiety disorders and 82 without psychiatric diagnoses, comprising 42 (26%) males and 122 (74%) females, aged 18-60 years (mean age = 30.5±8.84). Participants completed a demographic questionnaire, the Young Parenting Inventory, the Interpersonal Cognitive Distortions Scale, and the Beck Anxiety Inventory. The anxiety disorder group exhibited heightened levels of anxiety symptoms, interpersonal cognitive distortions, and specific maternal parenting styles (overprotective/unbounded, conditional/achievement-oriented, and pessimistic/anxious), as well as a paternal resistant/suppressive parenting style, in contrast to the control group. Interpersonal cognitive distortions were identified as mediators in the relationships between overprotective/unbounded maternal parenting and anxiety, as well as closed to change/repressing paternal parenting and anxiety. However, the diagnosis of anxiety disorder did not moderate the relationship between parenting styles and cognitive distortions. These findings emphasize the importance of targeting interpersonal cognition in treating and preventing anxiety disorders, especially in individuals with overprotective/unbounded mothers and resistant/suppressive fathers.

Key Words: Anxiety Disorder, Parenting Style, Cognitive Distortions, Relationships

Öz

Anksiyete belirtileri, kişinin ebeveynlerinden miras aldığı algılanan olumsuz ebeveynlik tarzlarıyla sıklıkla ilişkili bulunmuştur ve bu durum kişilerarası ilişkilerde bilişsel süreçleri etkilemektedir. Bu çalışma, anksiyete bozukluğu olan bireylerde anksiyete belirtileri, ebeveynlik tarzları ve kişilerarası bilişsel çarpıtmalar arasındaki ilişkiyi sağlıklı kontrol grubu ile karşılaştırarak araştırmaktadır. Çalışmaya 164 yetişkin katılımcı dahil edilmiş; yaşları 18-60 arasında değişen (ortalama yaş = 30.5±8.84) bu katılımcıların 82'si anksiyete bozukluğu teşhisi almış ve 82'si psikiyatrik tanı almamış kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların 42'si (%26) erkek ve 122'si (%74) kadındır. Katılımcılar demografik bilgi formu, Young Ebeveynlik Ölçeği, Kişilerarası Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği ve Beck Anksiyete Envanterini doldurmuşlardır. Anksiyete bozukluğu grubunun, kontrol grubuna kıyasla daha yüksek düzeyde anksiyete belirtileri, kişilerarası bilişsel çarpıtmalar ve belirli anne (aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı ve kötümser/endişeli) ve baba (değişime kapalı/duygularını bastıran) ebeveynlik tarzları sergilediği bulunmuştur. Kişilerarası bilişsel çarpıtmaların, aşırı koruyucu/evhamlı anne ebeveynliği ile anksiyete; değişime kapalı/duygularını bastıran baba ebeveynliği ile anksiyete arasındaki ilişkilerde aracı rol oynadığı tespit edilmiştir. Ancak, anksiyete bozukluğu tanısının, ebeveynlik tarzları ve bilişsel çarpıtmalar arasındaki ilişkiyi değiştirmedeği görülmüştür. Bu bulgular, özellikle aşırı koruyucu/evhamlı anneler ve değişime kapalı/duygularını bastıran babalarla büyüyen bireylerdeki anksiyete bozukluklarının tedavisinde, kişilerarası bilişleri hedeflemenin önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anksiyete Bozukluğu, Ebeveynlik Tarzı, Bilişsel Çarpıtmalar, İlişkiler

*This article was produced from Burcu Buge's master thesis completed under the supervision of Volkan Koc.

¹ **Correspondence:** Burcu Buge, Istanbul Sabahattin Zaim University, E-Mail: burcu.buge@izu.edu.tr

Citation: Buge, B., Koc, V. (2024). Parenting Style and Anxiety Symptoms A Moderated-Mediation Analysis of Interpersonal Cognitive Distortions and Anxiety Disorder. Life Skills Journal of Psychology, 8(16), 83-97.

Introduction

Anxiety serves as a significant stimulus that prepares individuals both physically and psychologically, in the face of potential threats. However, it can also render a person vulnerable when confronted with life-threatening situations, impeding their ability to effectively respond to danger (Beck, 1976). Anxiety symptoms commonly co-occur with various physical and mental health issues in adults (Cassano et al., 2002; Markowitz et al., 1989; Pini et al., 1997). Over the years, intervention approaches, such as psychotherapy and pharmacotherapy, have been developed for the treatment of anxiety disorders (Bandelow et al., 2017; Hans & Hiller, 2013). Numerous studies have explored the factors contributing to the development of anxiety disorders and demonstrated the efficacy of cognitive-behavioral therapy (CBT) as a viable treatment option (Hofmann et al., 2012; Hofmann and Smits, 2008). The primary objective of CBT is to enhance an individual's functionality by challenging and reducing distorted thoughts. Cognitive distortions are examined, critically evaluated, and discussed collaboratively with clients (Sharf, 2011).

According to Sharf (2011), cognitive distortions can have detrimental effects on an individual's social, interpersonal, and professional lives. When individuals develop dysfunctional thoughts regarding their experiences, they may struggle to objectively evaluate their current situations. Consequently, negative thoughts can produce negative emotions, ultimately exacerbating anxiety symptoms (Sharf, 2011). Numerous studies have indicated that negative automatic thoughts stemming from cognitive distortions are closely associated with anxiety symptoms (Kashdan et al., 2006; Kim, 2005; Mansell, 2004; Rheingold et al., 2003; Tairi et al., 2016; Weeks et al., 2017; Wilson et al., 2011).

Research indicates that the quality of the parent-child relationship during early childhood is a predictor of anxiety symptoms (Hudson & Rapee, 2001). This relationship not only has implications for individuals' social interactions but also profoundly impacts their future mental health (Dozier et al., 2008; Shorey & Snyder, 2006). The relationship with the parent that is formed in early childhood plays a pivotal role in shaping personality development, influencing the formation of the child's cognitive schema about the external world and affecting their psychological well-being (Körük et al., 2016; Young et al., 2003). It is hypothesized that if children develop a negative worldview during their formative years, they may become more sensitive to threats and perceive the world as a fearful and dangerous place, potentially leading to the manifestation of anxiety symptoms (Weems et al., 2007). Conversely, individuals who establish a secure attachment style with their parents during childhood are expected to maintain healthy relationships in subsequent years, thereby positively influencing future relationships and safeguarding themselves against the development of psychopathology (Nakash-Eisikovits et al., 2002).

Meeting the diverse emotional needs of children at various stages of development is crucial for their future psychological well-being and overall mental health (Young et al., 2003). Several negative parenting styles exhibited significant positive correlations with anxiety symptoms (Körük et al., 2016; Soygüt et al., 2008). Punitive, critical, coercive, and authoritarian parenting attitudes have been found to mediate the development of anxiety disorders in children (Lindhout et al., 2003; Teetsel et al., 2014). Additionally, children who perceive their parents as rejecting, anxious, ambivalent, or avoidant tend to display higher levels of anxiety (Muris et al., 2000). Considering these findings, professionals who work with children and adolescents diagnosed with anxiety disorders are encouraged to carefully assess the dynamics of their parent-child relationships (Schimmenti & Bifulco, 2015).

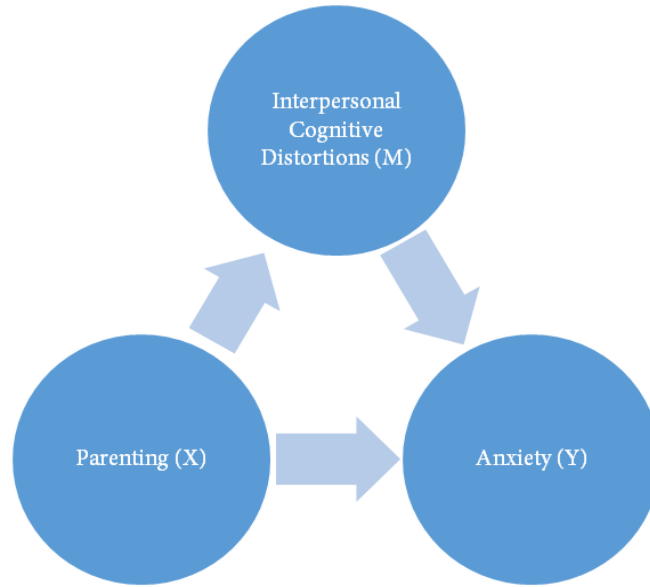
The literature provides numerous examples that highlight the relationship between diverse types of anxiety disorders and negative parenting styles. Individuals diagnosed with anxiety disorders have reported feeling more restricted by their parents, experiencing less love, and receiving inadequate attention (Bandelow et al., 2002). In several research studies, individuals diagnosed with social anxiety disorder consistently reported their parents as displaying lower levels of warmth and care, demonstrating rejection, and being perceived as overly protective (Arrindell et al., 1989; Bruch and Heimberg, 1994; Lieb

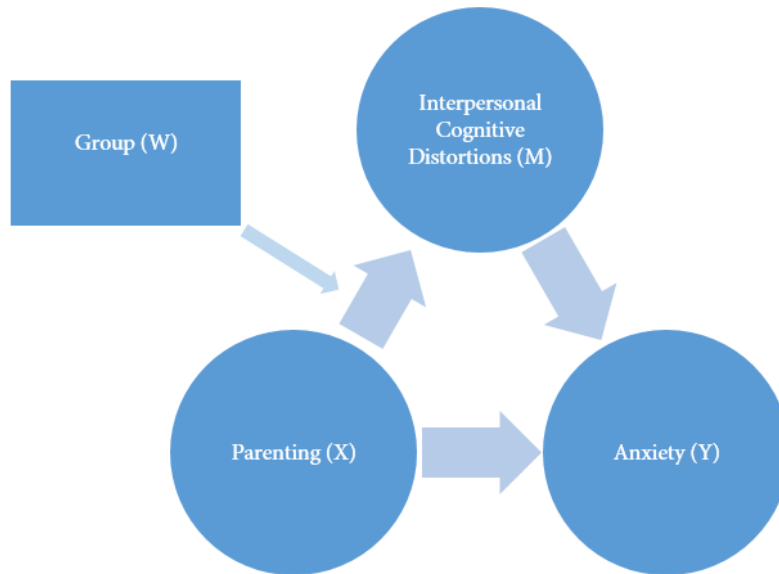
et al., 2000). Individuals with panic disorder have reported receiving less attention from their caregivers than individuals without any psychiatric disorders (Brown & Harris, 1993). Individuals with generalized anxiety disorder (GAD) have reported higher levels of perceived rejection from their families than individuals without a diagnosis (Cassidy, 1995). Moreover, individuals with GAD described their parents as less loving and more controlled (Chambless et al., 1996). These negative experiences during childhood can have a lasting impact on an individual's mental health, potentially contributing to the development or exacerbation of anxiety disorders. Therefore, it is recommended that individuals be provided with preventive mental health programs for child development, both during pregnancy and after birth (Lima et al., 2019; Wolford et al., 2017).

According to research findings, individuals who experience negative parenting styles may develop cognitive distortions (McGinn et al., 2005; Muris, 2006). These cognitive distortions can have a direct impact on social adaptation, influencing an individual's capacity to effectively fulfill professional and social roles, including those related to their relationships with their partners and family (Bosc, 2000; Ota et al., 2020). Importantly, these distorted thoughts can lead to negative emotions, potentially exacerbating anxiety symptoms (Last et al., 1985; Spinhoven et al., 2018). This suggests that the relationship between perceived parenting styles and anxiety symptoms may be mediated by the presence of these cognitive distortions. In other words, cognitive distortions may act as an intermediary factor that explains how negative parenting styles can lead to anxiety symptoms.

This study aimed to compare individuals with anxiety disorders and healthy individuals in terms of anxiety symptoms, interpersonal cognitive distortions, and perceived parenting styles. Additionally, the study sought to investigate the mediating role of interpersonal cognitive distortions (see Figure 1) and the moderating effect of the diagnosis of anxiety disorder on the relationship between parenting style and anxiety symptoms (see Figure 2). The researchers of this study examined whether the group (anxiety-control) had a moderating effect on the first path (parenting style-interpersonal cognitive distortions) of the mediation models. According to attachment theory, the quality of early parent-child relationships influences cognitive and emotional development, as indicated by research findings (Salmon & Reese, 2015; Shah et al., 2011). Negative parenting styles can lead to the development of insecure attachment styles (Gamble & Roberts, 2005). These insecure attachment styles are associated with heightened anxiety and cognitive distortions in how individuals perceive themselves and their relationships (Kerns & Brumariu, 2014; Mikulincer & Shaver, 2012). Examining the moderation effect of an anxiety disorder diagnosis on the relationship between parenting style and interpersonal cognitive distortions is valuable for tailoring interventions and treatments for individuals with anxiety disorders. The findings of this study contribute to the existing literature by highlighting the significance of relationship-focused psychotherapy in addressing anxiety symptoms and suggesting the potential use of relationship-based preventive programs for anxiety disorders.

Figure-1. The mediating role of interpersonal cognitive distortions

Figure-2. The moderating effect of anxiety disorder diagnosis on the relationship between parenting style and anxiety symptoms

Method

Participants

The study involved 164 adults aged 18-60 (mean age=30.5, SD=8.84). Both groups were age-matched (within ± 3 years) and had similar gender distributions: 61 females (74%) and 21 males (26%) in each group. In a case-control design, 82 participants were diagnosed with anxiety disorders by local psychiatrists who used structured clinical interviews based on DSM-5 criteria, with 28% having panic disorder, 26% GAD, 19% SAD, and 27% other anxiety disorders. These diagnosed individuals had either recently started treatment or had received it for up to two weeks. The remaining 82 participants, who were healthy and had no history of psychiatric disorders or treatment, were recruited from the general population through online advertisements and university noticeboards. Each participant underwent a preliminary screening to confirm their eligibility and ensure they met the inclusion criteria for the study.

Instruments

Demographic Information Form: The researchers developed a demographic form to collect information about the participants' age, gender, and psychological condition.

Young Parenting Inventory (YPI): The YPI, originally developed by Young (1994) and adapted to Turkish by Soygüt et al. (2008), assesses parenting styles with 72 items, separately for mothers (YPI-M) and fathers (YPI-F). It comprises 10 factors: prescriptive/forming, condescending/flawing, emotionally depriving, exploitative/abusive, overprotective/unbounded, conditional/achievement-oriented, overly permissive/limitless, pessimistic/anxious, punishing, and resistant/suppressive. Soygüt et al. (2008) reported reliability coefficients for YPI-M ranging from .53 to .86 and for YPI-F from .61 to .88, affirming the inventory's reliability in measuring parenting style.

Interpersonal Cognitive Distortions Scale (ICDS): The ICDS, developed by Hamamcı and Büyüköztürk (2003), assesses cognitive distortions in interpersonal relationships. It comprises 19 items (e.g. there are no true friends in this life; it's always beneficial to keep relationships with people superficial), with higher scores indicating greater cognitive distortion. The scale exhibits acceptable internal consistency ($\alpha=.67$) and moderate test-retest reliability ($r=.74$), ensuring the scale's consistency and stability in measuring interpersonal cognitive distortions.

Beck Anxiety Inventory (BAI): The BAI, initially developed by Beck et al. (1988) and adapted to Turkish by Ulusoy et al. (1998), assesses the frequency of anxiety symptoms. It demonstrates high internal consistency ($\alpha=.93$), but moderate test-retest reliability ($r=.57$). The BAI effectively discriminates individuals with anxiety disorders from those without clinically significant anxiety (Ulusoy et al., 1998).

Procedure

This study obtained approval from the Research Ethics Committee (No: E.5919; Date: 30.09.2020) at İstanbul Sabahattin Zaim University. Participants received comprehensive information on research objectives, procedures, and gave informed consent before using measurement tools. Data were collected from individuals seeking treatment at various Turkish hospitals and clinics. The diagnostic group had anxiety disorders, and the control group had no psychiatric diagnoses. They completed the Demographic Information Form, Young Parenting Inventory (YPI), Interpersonal Cognitive Distortions Scale (ICDS), and Beck Anxiety Inventory (BAI). To mitigate order-based bias, forms were administered in different sequences. No artificial intelligence (AI)-assisted technologies, including Large Language Models (LLMs), chatbots, or image creators, were utilized in the production of this work. The entire content, including text and images, is solely the result of authorship.

Data Analysis

This study performed a power analysis in G*Power 3.1.9.2 (Faul et al., 2007) to determine the sample size needed ($n=82$) to detect a moderate effect size (.30) with 80% power at a significance level of $p=0.05$ for correlation analysis. Participants, including those with anxiety disorders and without psychiatric diagnoses, were compared with independent t-tests on anxiety symptoms, cognitive distortions, and perceived parenting styles. Pearson's correlations examined relationships between parenting styles, cognitive distortions, and anxiety in the 164-participant dataset analyzed using SPSS v25.0. Additionally, the study investigated the mediating role of cognitive distortions and the moderating effect of anxiety disorder diagnosis in the relationship between parenting style and anxiety symptoms. The PROCESS macro by Hayes (2017) was employed to conduct the mediation and moderation analyses. This macro is a statistical tool that allows researchers to assess complex relationships between variables, including indirect effects (mediation) and the conditions under which effects occur (moderation).

Results

Findings Related to the T-test Analysis

The independent-samples t-test found significant differences between the diagnostic (anxiety disorder) and control groups regarding anxiety symptoms, interpersonal cognitive distortions, and perceived parenting styles (Table-1). Those with anxiety disorders exhibited more pronounced anxiety symptoms and cognitive distortions, indicating challenges in interpersonal relationships. Additionally, specific parenting styles varied, with the diagnostic group reporting elevated overprotective/unbounded, conditional/achievement-oriented, and pessimistic/anxious maternal parenting, along with increased resistant/suppressive paternal parenting.

Table-1. Comparative results of the diagnostic group and control group

	Diagnostic Group		Control Group		t(164)	p	Cohen's d
	M	SD	M	SD			
Beck Anxiety Inventory	27.15	14.19	16.24	12.36	5.247	<0.001	0.82
Interpersonal Cognitive Distortions Scale	52.37	11.04	47.30	11.99	2.812	0.006	0.44
Young Parenting Inventory: Overprotective/Unbounded (Mother) Subscale	22.76	6.32	20.41	7.66	2.141	0.034	0.34
Young Parenting Inventory: Conditional/Achievement-Oriented (Mother) Subscale	16.34	6.17	14.18	6.42	2.200	0.029	0.34
Young Parenting Inventory: Pessimistic/Anxious (Mother) Subscale	8.98	4.37	7.59	3.98	2.129	0.035	0.33
Young Parenting Inventory: Resistant/Suppressive (Father) Subscale	9.90	4.11	8.63	3.70	2.087	0.038	0.32

Findings Related to Correlation Analysis

Significant correlations were found between perceived parenting style, interpersonal cognitive distortions, and anxiety levels in both the diagnostic (anxiety disorder) and control groups. In the diagnostic group, anxiety levels ($m=27.15$, $SD=14.19$) were positively correlated with interpersonal cognitive distortions ($m=52.37$, $SD=11.04$) ($r=.30$, $p=0.007$), prescriptive/forming mother ($m=33.12$, $SD=14.71$) ($r=.23$, $p=0.041$), pessimistic/anxious mother ($m=8.98$, $SD=4.37$) ($r=.26$, $p=0.017$), and resistant/suppressive mother ($m=8.90$, $SD=3.71$) ($r=.29$, $p=0.009$). These correlations suggest that in individuals with anxiety disorders, higher anxiety levels are associated with higher levels of interpersonal cognitive distortions and certain negative perceptions of maternal parenting styles.

In the control group, anxiety levels ($m=16.24$, $SD=12.36$) were positively correlated with interpersonal cognitive distortions ($m=47.31$, $SD=11.99$) ($r=.44$, $p<0.001$) and condescending/flawing mothers ($m=14.97$, $SD=8.45$) ($r=.22$, $p=0.049$). These results indicate that both interpersonal cognitive distortions and specific parenting styles were associated with anxiety symptoms in both groups. However, the correlation patterns varied between the diagnostic and control groups, suggesting potential differences in the factors contributing to anxiety symptoms in individuals with and without anxiety disorders.

Findings Related to the Mediation Analysis

The study employed PROCESS Model 4 for mediation analysis, investigating how interpersonal cognitive distortions mediate the link between distinct parenting styles and anxiety symptoms in all participants. Four mediation models (Model-1-4) were tested based on significant t-test differences in parenting styles between the anxiety and healthy control groups. The mediation analysis outcomes are as follows:

Model-1: Indirect (mediated) effect of interpersonal cognitive distortions on anxiety was significant ($\beta=.17$, CI [.04, .32]). Direct effect of overprotective/unbounded mothers on anxiety was not significant ($\beta=.04$, CI [-.25, .33]). Model-2: Indirect (mediated) effect of interpersonal cognitive distortions on anxiety was not significant ($\beta=.12$, CI [-.04, .30]). The direct effect of conditional/achievement-oriented mothers on anxiety was not significant ($\beta=-.01$, CI [-.25, .33]). Model-3: Indirect (mediated) effect of interpersonal cognitive distortions on anxiety was not significant ($\beta=.17$, CI [-.06, .40]). Direct effect of pessimistic/anxious mothers on anxiety was significant ($\beta=.52$, CI [.04, 1.00]). Model-4: Indirect (mediated) effect of interpersonal cognitive distortions on anxiety was significant ($\beta=.26$, CI [.03, .50]). Direct effect of resistant/suppressive fathers on anxiety was not significant ($\beta=-.08$, CI [-.60, .44]). Based on these results, we conclude that interpersonal cognitive distortions mediate the link between overprotective/unbounded mothers and anxiety, as well as the connection between resistant/suppressive fathers and anxiety. Notably, no mediating effect was observed with conditional/achievement-oriented or pessimistic/anxious mothers. This underscores that the influence of interpersonal cognitive distortions on anxiety symptoms differs based on parenting styles (see Table-2).

Table-2. Mediation results

Model	Path	b	se	95% CI	
				Lower	Upper
1	OUM (X) → ICDS (M)	.34	.13	.09	.59
	ICDS (M) → Anxiety (Y)	.50	.09	.32	.67
	OUM (X) → Anxiety (Y)	.04	.15	-.35	.33
	Total effect	.21	.16	-.10	.52
	Indirect effect	.17	.07	.04	.32
2	COM (X) → ICDS (M)	.23	.14	-.05	.52
	ICDS (M) → Anxiety (Y)	.50	.09	.33	.68
	COM (X) → Anxiety (Y)	-.01	.16	-.33	.32
	Total effect	.11	.18	-.24	.46
	Indirect effect	.12	.08	-.04	.30
3	PAM (X) → ICDS (M)	.36	.22	-.07	.78
	ICDS → Anxiety (Y)	.48	.09	.30	.65
	PAM → Anxiety (Y)	.52	.24	.04	1.00
	Total effect	.69	.26	.18	1.21
	Indirect effect	.17	.03	.12	-.06
4	RSF (X) → ICDS (M)	.50	.23	.04	.96
	ICDS (M) → Anxiety (Y)	.51	.09	.33	.68
	RSF (X) → Anxiety (Y)	-.08	.26	-.60	.44
	Total effect	.18	.28	-.39	.74
	Indirect effect	.25	.12	.03	.50

ICDS: interpersonal cognitive distortions; OUM: Overprotective/unbounded mother; COM: Conditional/achievement-oriented mother; PAM: Pessimistic/anxious mother; RSF: Resistant/suppressive father

Findings Related to the Moderated Mediation Analysis

The researchers used moderated mediation analysis (PROCESS Model 7) to assess if the group (anxiety-control) had a moderating influence on the first path (parenting style-interpersonal cognitive distortions) in the mediation models. Only two parenting styles, overprotective/unbounded mothers, and resistant/suppressive fathers, were considered in these models. The results, as shown in Table-3, revealed that the group did not significantly moderate the effects of overprotective/unbounded mothers ($\beta = -.26$,

95% CI [-.77, .25]) or resistant/suppressive fathers ($\beta=-.66$, 95% CI [-1.58, .25]) on interpersonal cognitive distortions. Thus, the group (anxiety-control) did not significantly impact the relationship between parenting styles and interpersonal cognitive distortions. These findings indicate that in this study, the influence of parenting styles on interpersonal cognitive distortions remained consistent regardless of the group (anxiety-control). While this suggests that the anxiety-control group did not alter the impact of perceived parenting styles on interpersonal cognitive distortions in this study, it does not necessarily indicate a complete absence of effect. Instead, these findings suggest that, regardless of the group assignment, perceived parenting styles consistently influenced interpersonal cognitive distortions among participants.

Table-3. Moderated mediation results

Model	Path	ICDS (M)				Anxiety (Y)			
		b	se	95% CI		b	se	95% CI	
				Lower	Upper			Lower	Upper
5	OUM (X)	0.40	.16	.07	.72	.04	.15	-.25	.33
	Group (W)	10.01	5.93	-1.70	21.72	-	-		
	ICDS (M)	-	-			.50	.09	.32	.67
	Interaction (X*W)	-.26	.26	-.77	.25	-	-		
	Direct effect	-	-			.04	.15	-.25	.33
6	RSF (X)	.77	.34	.10	1.45	-.08	.26	-.60	.44
	Group (W)	10.65	4.61	1.55	19.76	-	-		
	ICDS (M)	-	-			.51	.09	.33	.68
	Interaction (X*W)	-.66	.46	-1.58	.25	-	-		
	Direct effect	-	-			-.08	.26	-.60	.44

ICDS: Interpersonal cognitive distortions; OUM: Overprotective/unbounded mother; RSF: Resistant/suppressive father

Discussion

This study revealed significant differences in interpersonal cognitive distortions and perceived parenting styles between individuals with anxiety disorders (diagnostic group) and healthy controls. The diagnostic group showed higher anxiety symptoms and specific negative parenting styles, such as overprotective/unbounded, conditional/achievement-oriented, pessimistic/anxious mother styles, and resistant/suppressive father styles. Additionally, the study found that interpersonal cognitive distortions may mediate the relationship between an overprotective/unbounded mother and anxiety, as well as between a resistant/suppressive father and anxiety. These results suggest that interpersonal cognitive distortions may contribute to anxiety symptoms in individuals with specific parenting styles. However, group membership (anxiety-control) did not moderate the link between parenting style and interpersonal cognitive distortions, indicating that this relationship was consistent across diagnostic and control groups. While this indicates that the anxiety-control group did not modify the impact of perceived parenting styles on interpersonal cognitive distortions in this study, it does not necessarily denote a complete

absence of effect. Instead, these findings suggest that, irrespective of the group assignment, perceived parenting styles consistently influenced interpersonal cognitive distortions among participants.

Overall, these findings provide insights into the associations among anxiety symptoms, interpersonal cognitive distortions, perceived parenting styles, and their potential roles in the development and maintenance of anxiety disorders. In the existing literature, most studies examining the association between negative parenting styles and anxiety have primarily focused on young student populations, as evidenced by Möller et al. (2016). However, the current study sought to provide a more comprehensive perspective on anxiety disorders by investigating clinical and non-clinical Turkish adults. As previously mentioned, cognitive behavioral theory suggests that individuals with anxiety tend to exhibit a higher frequency of cognitive distortions than individuals without anxiety (Clark & Beck, 2011). Consistent with this notion, this study found that interpersonal cognitive distortions were statistically higher among participants in the diagnostic group than among those in the control group.

The findings indicate that participants diagnosed with anxiety were more likely to report experiencing certain parenting styles compared to those in the control group. Specifically, the mothers of participants in the anxiety diagnosis group were perceived as more overprotective and unbounded, which suggests that these mothers may have been excessively involved in their children's lives without setting clear boundaries. Overprotective parenting experiences are associated with schemas related to impaired autonomy in adolescence and adulthood (Bruysters & Pilkington, 2022) and has been associated with a rise in anxiety symptoms among adolescents (Petegem et al., 2021). Overprotective/unbounded parenting could contribute to a lack of autonomy in the child, potentially fostering anxiety. Additionally, these mothers were also seen as more conditional and achievement-oriented, indicating that their love and approval might have been contingent upon the child's success or achievements. This could create pressure and fear of failure in children, further contributing to anxiety. The mothers were also characterized by a pessimistic and anxious style, which could mean that these mothers often expressed worry or fear about various aspects of life. Anxious mothers tend to display more critical and catastrophizing behaviors, which can contribute to the development of anxiety in their children (Whaley et al., 1999). On the other hand, the fathers in the anxiety diagnosis group were more likely to exhibit resistant and suppressive parenting styles. A resistant father might be emotionally distant or unresponsive to the child's needs, while a suppressive father might discourage the expression of emotions or opinions. Parents who are emotionally unavailable often struggle with their own unresolved emotional issues from childhood, which may prevent them from effectively meeting their child's emotional needs (Szluz, 2020). These behaviors could contribute to the child's internalization of anxiety, as they may feel unsupported and unable to express their concerns openly. Together, these findings suggest that certain parental behaviors and attitudes are more prevalent in families where a child has been diagnosed with anxiety, potentially playing a role in the development or maintenance of anxiety symptoms.

The findings of the study revealed that interpersonal cognitive distortions played a mediating role in the relationship between an overprotective/unbounded mother and anxiety, as well as between resistant/suppressive father and anxiety. These results have important implications for clinicians working in collectivistic cultures such as Türkiye. It is recommended that clinicians inquire about the presence of an overprotective/unbounded mother and resistant/suppressive father parenting styles when assessing clients. Moreover, clinicians should recognize the mediating influence of interpersonal cognitive distortions between these negative parenting styles and anxiety symptoms, emphasizing the examination and modification of clients' distorted beliefs concerning their interpersonal relationships. However, the group variable (anxiety-control) did not demonstrate a moderating effect on the initial pathway (parenting style-interpersonal cognitive distortions) of the mediation models. This suggests that the impact of overprotective/unbounded mother and resistant/suppressive father parenting styles on anxiety symptoms via interpersonal cognitions is similar in both the diagnostic and control groups.

This study focused on specific anxiety disorders (e.g., panic disorder, SAD, GAD), limiting the generalizability of findings to other anxiety disorders. Future research should include a broader range. Anxiety symptoms are assessed broadly, without comparing diagnostic groups. Future studies should examine and compare symptoms across different diagnostic categories with larger sample sizes. Correlational design limits the establishment of causal relationships. Future research should consider experimental or longitudinal designs to explore causality. Addressing these limitations can enhance the understanding of the relationship between parenting styles, cognitive distortions, and specific anxiety disorders, shedding light on causal mechanisms.

When considering the overall implications of the findings, this study makes valuable contributions to the literature and psychotherapy practice by examining the role of relationship-oriented variables for treating anxiety symptoms among adults. This study highlights the potential importance of relationship-based interventions in preventive programs for youth, emphasizing the need to explore the perceived relationship with parents in the treatment of anxiety disorders.

Given that negative parenting styles were found to be higher in the diagnostic group, addressing the quality of parent-child relationships could be a valuable component of anxiety disorder treatment. Clinicians working with individuals with anxiety disorders should consider assessing and intervening in the parent-child relationship dynamics, particularly focusing on the negative parenting styles identified in this study. Understanding how these parenting styles contribute to interpersonal cognitive distortions and subsequently impact anxiety symptoms can inform therapeutic interventions. In line with the recommendations of Borkovec et al. (2002), incorporating interpersonal interventions into cognitive behavioral therapy may enhance therapeutic effectiveness for treating anxiety symptoms. This study suggests that training programs targeting the management of interpersonal cognitions could be examined in future research to evaluate their efficacy in reducing anxiety symptoms.

It is important for clinicians to recognize that they cannot change past negative parental attitudes or behaviors. However, they should be mindful that an overprotective/unbounded mother or a resistant/suppressive father may trigger interpersonal cognitive distortions in clients, leading to increased anxiety levels. Therefore, this study underscores the significance of identifying and challenging cognitive distortions related to relationship expectations and replacing them with more adaptive thoughts as part of the treatment process for anxiety disorders. Overall, this study emphasizes the relevance of considering relationship-oriented variables for treating anxiety symptoms and suggests that interventions targeting interpersonal cognitions and parent-child relationships may contribute to improved outcomes in anxiety disorder therapy.

In conclusion, this study highlighted significant distinctions in interpersonal cognitive distortions and perceived parenting styles between individuals with anxiety disorders and healthy controls. The diagnostic group exhibited elevated anxiety symptoms along with specific negative parenting styles, such as overprotective/unbounded, conditional/achievement-oriented, pessimistic/anxious mother styles, and resistant/suppressive father styles. Interpersonal cognitive distortions were identified as potential mediators in the relationship between specific parenting styles and anxiety symptoms. Notably, these findings were consistent across both diagnostic and control groups.

The research delved into the unique context of Turkish culture, emphasizing the influence of collectivism and traditional values on perceived parenting styles. Mothers, assuming the primary caregiving role, displayed characteristics aligned with collectivistic approaches, while fathers tended to employ more distant forms of communication. The study's outcomes suggested that addressing overprotective/unbounded mother and resistant/suppressive father parenting styles, along with associated interpersonal cognitive distortions, could be crucial in clinical assessments and interventions for anxiety disorders.

References

- Arrindell, W.A., Kwee, M.G., Methorst, G.J., Van der Ende, J., Pol, E., & Moritz, B.J. (1989). Perceived parental rearing styles of agoraphobic and socially phobic in-patients. *The British Journal of Psychiatry*, 155, 526–535.
- Bandelow, B., Michaelis, S., & Wedekind, D. (2017). Treatment of anxiety disorders. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 19(2), 93-107.
- Bandelow, B., Spath, C., Tichauer, G.A., Broocks, A., Hajak, G., & Ruther, E. (2002). Early traumatic life events, parental attitudes, family history, and birth risk factors in patients with panic disorder. *Comprehensive Psychiatry*, 43(4), 269–278.
- Beck, A.T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. International Universities Press.
- Beck, A.T., Epstein, N., Brown, G., & Steer, R.A. (1988). An inventory for measuring clinical anxiety: Psychometric properties. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56(6), 893-897.
- Borkovec, T.D., Newman, M.G., Pincus, A.L., & Lytle, R. (2002). A component analysis of cognitive-behavioral therapy for generalized anxiety disorder and the role of interpersonal problems. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(2), 288-298.
- Bosc, M. (2000). Assessment of social functioning in depression. *Comprehensive Psychiatry*, 41(1), 63-69.
- Brown, G.W., & Harris, T.O. (1993). Aetiology of anxiety and depressive disorders in an inner city population: 1. early adversity. *Psychological Medicine*, 23(1), 143-154.
- Bruch, M.A., & Heimberg, R.G. (1994). Differences in perceptions of parental and personal characteristics between generalized and nongeneralized social phobics. *Journal of Anxiety Disorders*, 8, 155-168.
- Bruysters, N., & Pilkington, P. (2022). Overprotective parenting experiences and early maladaptive schemas in adolescence and adulthood: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 30(1), 10-23.
- Cassano, G.B., Rossi, N.B., & Pini, S. (2002) Psychopharmacology of anxiety disorders. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 4(3), 271-285.
- Cassidy, J. (1995). Attachment and generalized anxiety disorder. In D. Cicchetti, & S.L. Toth (Ed.), *Rochester symposium on developmental psychopathology: Emotion, cognition, and representation* (Volume, 6, pp.343-370). University of Rochester Press.
- Chambless, D.L., Gillis, M.M., Tran, G.Q., & Steketee, G.S. (1996). Parental bonding reports of clients with obsessive compulsive disorder and agoraphobia. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 3(2), 77-85.
- Clark, D.A., & Beck, A.T. (2011). *Cognitive therapy for anxiety disorders: Science and practice*. Guilford Press.
- Dozier, M., Stovall- McClough, K.C., & Albus, K.E. (2008). Attachment and psychopathology in adulthood. In J. Cassidy & P.R. Shaver, (Ed.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp.718-744). The Guilford Press.
- Faul, F., Erdfelder, E., Lang, A.-G., & Buchner, A. (2007). G*Power 3: A flexible statistical power analysis program for the social, behavioral, and biomedical sciences. *Behavior Research Methods*, 39(2), 175–191.
- Gamble, S., & Roberts, J. (2005). Adolescents' perceptions of primary caregivers and cognitive style: The roles of attachment security and gender. *Cognitive Therapy and Research*, 29, 123-141.

- Hamamcı, Z., & Büyüköztürk, Ş. (2003). İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği: Ölçeğin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(25), 107-111.
- Hans, E., & Hiller, W. (2013). A meta-analysis of nonrandomized effectiveness studies on outpatient cognitive behavioral therapy for adult anxiety disorders. *Clinical Psychology Review*, 33(8), 954-964.
- Hayes, A.F. (2017). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. The Guilford Press.
- Hofmann, S.G., Asnaani, A., Vonk, I.J.J., Sawyer, A.T., & Fang, A. (2012). The efficacy of cognitive behavioral therapy: A review of meta-analyses. *Cognitive Therapy Research*, 36(5), 427-440.
- Hofmann, S.G., & Smits, J.A. (2008). Cognitive-behavioral therapy for adult anxiety disorders: A meta-analysis of randomized placebo-controlled trials. *Journal of Clinical Psychiatry*, 69(4), 621-632.
- Hudson, J.L., & Rapee, R.M. (2001). Parent-child interactions and anxiety disorders: An observational study. *Behaviour Research and Therapy*, 39(12), 1411-1427.
- Kashdan, T.B., Collins, R.L., & Elhai, J.D. (2006). Social anxiety and positive outcome expectancies on risk-taking behaviors. *Cognitive Therapy and Research*, 30(6), 749-761.
- Kerns, K., & Brumariu, L. (2014). Is insecure parent-child attachment a risk factor for the development of anxiety in childhood or adolescence?. *Child Development Perspectives*, 8(1), 12-17.
- Kim, E.J. (2005). The effect of the decreased safety behaviors on anxiety and negative thoughts in social phobics. *Journal of Anxiety Disorders*, 19(1), 69-86.
- Körük, S., Öztürk, A., & Kara, A. (2016). The predictive strength of perceived parenting and parental attachment styles on psychological symptoms among Turkish university students. *International Journal of Instruction*, 9(2), 215-230.
- Last, C., O'Brien, G., & Barlow, D. (1985). The relationship between cognitions and anxiety. *Behavior Modification*, 9, 235-241.
- Lieb, R., Wittchen, H., Höfler, M., Fuetsch, M., Stein, M.B., & Merikangas, K.R. (2000). Parental psychopathology, parenting styles, and the risk of social phobia in offspring: A prospective-longitudinal community study. *Archives of General Psychiatry*, 57(9), 859-866.
- Lima, F., Shepherd, C., Wong, J., O'Donnell, M., & Marriott, R. (2019). Trends in mental health related contacts among mothers of Aboriginal children in Western Australia (1990-2013): A linked data population-based cohort study of over 40 000 children. *BMJ Open*, 9.
- Lindhout, I.E., Boer, F., Markus, T.M., & Hoogendijk, T.H.G. (2003). Sibling relationships of anxiety disordered children- A research note. *Journal of Anxiety Disorders*, 17(5), 593-601.
- Mansell, W. (2004). Cognitive psychology and anxiety. *Psychiatry*, 3(4), 6-11.
- Markowitz, J.S., Weissman, M.M., Ouellette, R., Lish, J.D., & Klerman, G.L. (1989). Quality of life in panic disorder. *Archives of General Psychiatry*, 46(11), 984-992.
- McGinn, L., Cukor, D., & Sanderson, W. (2005). The relationship between parenting style, cognitive style, and anxiety and depression: Does increased early adversity influence symptom severity through the mediating role of cognitive style?. *Cognitive Therapy and Research*, 29, 219-242.
- Mickelson, K.D., Kessler, R.C., & Shaver, P.R. (1997). Adult attachment in a nationally representative sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(5), 1092-1106.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. (2012). An attachment perspective on psychopathology. *World Psychiatry*, 11.

- Möller, E.L., Nikolić, M., Majdandžić, M., Bögels, S.M. (2016). Associations between maternal and paternal parenting behaviors, anxiety and its precursors in early childhood: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 45, 17-33.
- Muris, P. (2006). Maladaptive schemas in non-clinical adolescents: relations to perceived parental rearing behaviours, Big Five personality factors and psychopathological symptoms. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 13, 405-413.
- Muris, P., Meesters, C., Merckelbach, H., & Hülsenbeck, P. (2000). Worry in children is related to perceived parental rearing and attachment. *Behavior Research and Therapy*, 38(5), 487-497.
- Nakash-Eisikovits, O., Dutra, L., & Westen, D. (2002). Relationship between attachment patterns and personality pathology in adolescents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41(9), 1111-1123.
- Ota, M., Takeda, S., Pu, S., Matsumura, H., Araki, T., Hosoda, N., Yamamoto, Y., Sakakihara, A., & Kaneko, K. (2020). The relationship between cognitive distortion, depressive symptoms, and social adaptation: A survey in Japan. *Journal of Affective Disorders*, 265, 453-459.
- Petegem, S., Sznitman, G., Darwiche, J., & Zimmermann, G. (2021). Putting parental overprotection into a family systems context: Relations of overprotective parenting with perceived coparenting and adolescent anxiety. *Family Process*, 61(2), 792-807.
- Pini, S., Cassano, G. B., Simonini, E, Savino, M., SRusso, A., & Montgomery, S. A. (1997). Prevalence of anxiety disorders comorbidity in bipolar depression, unipolar depression and dysthymia. *Journal of Affective Disorders*, 42(2-3), 145-153.
- Rheingold, A.A., Herbert, J.D., & Franklin, M.E. (2003). Cognitive bias in adolescents with social anxiety disorder. *Cognitive Therapy and Research*, 27(6), 639-655.
- Salmon, K., & Reese, E. (2015). Talking (or not talking) about the past: The influence of parent-child conversation about negative experiences on children's memories. *Applied Cognitive Psychology*, 29, 791-801.
- Schimmenti, A., & Bifulco, A. (2015). Linking lack of care in childhood to anxiety disorders in emerging adulthood: The role of attachment styles. *Child And Adolescent Mental Health*, 20(1), 41-48.
- Shah, P., Muzik, M., & Rosenblum, K. (2011). Optimizing the early parent-child relationship: windows of opportunity for parents and pediatricians. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, 41, 7, 183-187.
- Sharf, R. (2011). *Theories of psychotherapy and counselling: Concepts and cases*. (5th ed.). Brooks/Cole.
- Shorey, H.S., & Snyder, C.R. (2006). The role of adult attachment styles in psychopathology and psychotherapy outcomes. *Review of General Psychology*, 10(1), 1-20.
- Soygüt, G., Çakır, Z., & Karaosmanoğlu, A. (2008). Ebeveynlik biçimlerinin değerlendirilmesi: Young Ebeveynlik Ölçeğinin psikometrik özelliklerine ilişkin bir değerlendirme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(22), 17-30.
- Spinhoven, P., Hemert, A., & Penninx, B. (2018). Repetitive negative thinking as a predictor of depression and anxiety: A longitudinal cohort study. *Journal of Affective Disorders*, 241, 216-225.
- Szluz, B.L. (2020). Usidlenie w dzieciństwie – doświadczenie niezaspokojenia emocjonalnego w rodzinie. *Ujęcie Socjologiczne*, 41(1), 49–59.

- Tairi, T., Adams, B., & Zilikis, N. (2016). Cognitive errors in Greek adolescents: The linkages between negative cognitive errors and anxious and depressive symptoms. *International Journal of Cognitive Therapy, 9*(3), 261-279.
- Teetsel, R.N., Ginsburg, G.S., & Drake, K.L. (2014). Anxiety-promoting parenting behaviors: A comparison of anxious mothers and fathers. *Child Psychiatry And Human Development, 45*(2), 133-142.
- Ulusoy, M., Şahin, N.H., & Erkmen, H. (1998). The Beck Anxiety Inventory: Psychometric properties. *Journal of Cognitive Psychotherapy, 12*(2), 163-172.
- Weeks, M., Coplan, R., & Ooi, L. (2017). Cognitive biases among early adolescents with elevated symptoms of anxiety, depression, and co-occurring symptoms of anxiety-depression. *Infant and Child Development, 26*.
- Weems, C., Costa, N., Watts, S., Taylor, L., & Cannon, M. (2007). Cognitive errors, anxiety sensitivity, and anxiety control beliefs. *Behavior Modification, 31*, 174-201.
- Whaley, S., Pinto, A., & Sigman, M. (1999). Characterizing interactions between anxious mothers and their children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 67*(6), 826-836.
- Wilson, C.J., Bushnell, J.A., Rickwood, D., Caputi, P., & Thomas, S.J. (2011). The role of problem orientation and cognitive distortions in depression and anxiety interventions for young adults. *Advances in Mental Health, 10*(1), 52-61.
- Wolford, E., Lahti, M., Tuovinen, S., Lahti, J., Lipsanen, J., Savolainen, K., Heinonen, K., Häimaläinen, E., Kajantie, E., Pesonen, A., Villa, P., Laivuori, H., Reynolds, R., & Räikkönen, K. (2017). Maternal depressive symptoms during and after pregnancy are associated with attention-deficit/hyperactivity disorder symptoms in their 3- to 6-year-old children. *PLoS ONE, 12*.
- Young, J.E. (1994). *Young Parenting Inventory*. Cognitive Therapy Center of New York.
- Young, J.E., Klosko, J.S., & Weishaar, M.E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. Guilford Press.

Geliş Tarihi (Received): 11/08/2024

Kabul Tarihi (Accepted): 21/12/2024

Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi-Life Skills Journal of Psychology, 2024; 8(16), 99-109.

Aşk Evliliği Yapan Bireylerin Yaşam Doyumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi

Investigation of Life Satisfaction of Individuals in Love Marriage According to Various Variables

¹ Tümay Nurcan Ersoy, ² Emre Demirtaş, ³ Mahmut Yaran

doi 10.31461/ybpd.1531287

Öz

Araştırma 18 yaş üstünde aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır. Bu araştırmanın evrenini aşk evliliği yapan bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubu ise evreni yansıtabilecek şekilde tesadüfi örnekleme metodu kullanılarak seçilmiştir. Olası veri kayıpları göz önüne alınarak Google Forms aracılığı ile oluşturulan anket 479 bireye uygulanmıştır. Uygulanan kişiler arasında aşk evliliği yaptığını belirten 381 kişi araştırmanın örneklem grubu olarak seçilmiştir. Araştırmaya katılan kişilere "Kişisel Bilgi Formu" ve "Yaşam Doyumu Ölçeği" uygulanmıştır. Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde ilk olarak normallik varsayımı Kolmogorov-Smirnov ve çarpıklık basıklık skorları ile incelenmiştir ($p>0.05$). Çalışmada, ölçek toplam puanlarının cinsiyet, çalışma durumu, eş çalışma durumu ve psikolojik destek alma durumu değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği Student t-test, yaş, öğrenim durumu, evlilik önceliği, çocuk sayısı, gelir düzeyi değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği ise Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi ile belirlenmiştir. Tüm istatistiksel hesaplamalarda SPSS 22 programı kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Yaşam Doyumu Ölçeği puanının aşk evliliği yapan bireylerin cinsiyet, psikolojik destek alma, gelir düzeyi, eğitim durumu, eşin çalışma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşma gösterdiği görülmüştür. Yaşam Doyumu Ölçeği puanına göre çocuk sayısı, yaş, çalışma durumuna göre anlamlı şekilde farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Aile Danışmanlığı, Yaşam Doyumu, Aşk Evliliği, Evli Bireyler

Abstract

Life satisfaction emerges as an important concept for building healthy societies and enabling individuals to lead peaceful lives. This study is a relational screening model aimed at examining the relationship between life satisfaction and individuals who have entered into love marriages, specifically those over the age of 18. The population of the study consists of individuals who are in love marriages. The sample group of the study was selected using a random sampling method to reflect the population. Considering potential data loss, a survey created via Google Forms was administered to 479 individuals. Out of these, 381 people who identified as being in love marriages were chosen as the sample group for the study. The participants were given a "Personal Information Form" and a "Life Satisfaction Scale" In analyzing the obtained data, normality distributions were first evaluated using Kolmogorov-Smirnov Tests and skewness-kurtosis scores ($p>0.05$). The differences in the total scores of the Life Satisfaction Scale according to variables such as gender, employment status, spouse's employment status, and psychological support were examined using the Student's t-test. Variations based on age, educational level, marriage priority, number of children, and income level were analyzed using ANOVA and Post-Hoc Tukey Tests. SPSS 22 was used for the entire analysis process. According to the results, significant differences were found in life satisfaction scale scores based on gender, psychological support, income level, education level, and the employment status of the spouse. However, no significant differences were observed in life satisfaction scores based on the number of children, age, and employment status.

Key Words: Family Counselling, Life Satisfaction, Love Marriage, Married Individuals

² **Sorumlu yazar:** Emre Demirtaş, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, E-Mail: emre.demirtas@omu.edu.tr

Giriş

İnsanların yaşamında geçmişten günümüze üzerine birçok araştırma ve çalışma yapılan evlilik, önemli bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Kiecolt-Glasser ve Newton, 2001; Waite, 1995; Fincham, 2003; Henrich vd., 2012; Sassler ve Lichter, 2020). Evlilik kavramının işlevlerine göre farklı şekillerde tanımlarının yapıldığı bilinmektedir. Örneğin Özügurlu'ya (1990) göre, iki kişinin hayatlarını bir arada sürdürdüğü, bir arada yaşamı arzu eden, farklı arzu, beklenti ve ilgilere sahip olan ve bununla birlikte partnerinden evlada sahip olmayı arzu ettiği bir yapıdır. Ayrıca evlilik kavramı aileyi meşrulaştıran ve tüm toplumu etkileyen bir olgu olmakla birlikte iki bireyin yaşamların sonuna dek sürdürebilecekleri bir beraberlik için bir araya gelip, soylarını sürdürmeyi amaçladıkları, birbirleriyle etkileşimli evrensel bir kurumdur (Göncü, 2014). Daha basit şekilde ifade etmek gerekirse evlilik durumu iki insanın birlikte yaşayarak hayatlarını devam ettirmesini düzenleyen tüm ilişkisel süreci kapsamaktadır (Villa ve Del Prette, 2013). Evliliğin sürekliliği konusunda ise Grau ve Bierhoff (2013), bir evliliğin sürekliliğini veya sona ermesini sağlayan unsur olarak yalnızca sahip olunan duygular ön plana çıkarıldığında özellikle sevginin/aşkın bir ilişkiyi ayakta tutan öge olduğunu söylemişlerdir. Çok güçlü bir duygu olması sebebiyle de evlilik yaşamı süresince iç ve dış kuvvetler tarafından etkilenebileceğini ifade etmişlerdir. Çiftler arasında var olan sevgi; bir evliliğin sürmesini veya bitmesini sağlayacak güce sahiptir (Öziş, 2016).

Evlilik süreci içerisinde önemli bir unsur da eş seçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin eşlerini seçerken neleri ön plana aldıkları konusunda çeşitli çalışmalar yapılmış, kuramlar ortaya konulmuştur. Bahsedilen kuramların temelinde eş seçimin rastgele yapılmadığı tersine bilinçli ve amaçlı olarak yapıldığı yer almaktadır. Geçmişte görücü usulü evlilik ön planda iken günümüzde bireysel tercihler önem kazanmıştır (Bacanlı, 2001). Toplumun hızlı değişimi bireylerin eş seçimlerindeki önceliklerini de değiştirmiştir. Modern toplum ve yaşayış şartları ile birlikte görücü usulü evlilik yerini tanıyarak, severek veya âşık olarak evlenmeye bırakmıştır. Üniversite öğrencilerinin eş seçme yöntemlerini ortaya koymak için yapılan bir araştırma sonuçlarına göre; 350 öğrencinin %74'ü "uzun bir arkadaşlık döneminden sonra"yı, %18'inin ise "mantık evliliği" ile evlenmeyi tercih ettikleri ortaya çıkmıştır (Özgüven, 1997). Evlenme şekillerine bakılmaksızın tüm bireylerin yaşam doyumları hayatları boyunca önemli rol oynayan bir kavramdır. İnsanların mutluluğu ve mutluluğu elde etme koşullarının neler olduğu eski zamanlardan bu yana önemsenen bir konu olmuştur. Özellikle günümüzde bireylerin mutluluğu konusu, psikolojik ve öznel iyi oluş düzeyleri, yaşam kaliteleri, yaşam doyumları ve olumlu duygulanım gibi özelliklerine bakarak incelenmektedir (Tuzgöllü Dost, 2007). Ayrıca yaşam doyumu kavramı evlilik ile ilişkili bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde evliliğin bireyin yaşam doyumunu ve yaşam kalitesini etkilediği aktarılmaktadır (Scheidler, 2008; Williams, 2003). Yaşam doyumu, pozitif psikolojide bahsedilen önemli kavramlardan biridir. Yaşam doyumuna ait sonuçlar, bireyin psikolojik sağlığına ve iyi-oluşuna dair önemli bir işaret olarak kabul edilebilmektedir (Kırlılar, 2021). Yaşam doyumunun pek çok kavramdan etkilendiğini söyleyebiliriz. Bunlar; mutluluk, kişinin yaşamına yüklediği anlam, gündelik yaşamdan aldığı haz, amaçlarına erişebilme açısından uyum, kişinin fiziksel görünüş algısından memnun olması, pozitif kişisel kimlik, ekonomi düzey, güvende olduğunu hissetme ve kişilerarası ilişkileridir. (Yılmaz ve Arsan, 2013). İlgili alanyazın doğrultusunda bireylerin evlilik önceliklerinden yola çıkarak aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyumlarının belirlenmesi ve bunlara etki eden değişkenlerin tespit edilmesinin alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Bu nedenle bu çalışmada aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaç sorularına yanıt aranmıştır:

1. Aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyumları ne düzeydedir?
2. Aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyum düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
3. Aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyum düzeyleri eğitim durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

4.Aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyum düzeyleri sahip oldukları çocuk sayılarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

5.Aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyum düzeyleri çalışma durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

6.Aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyum düzeyleri eşin çalışma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

7.Aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyum düzeyleri gelir durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

8.Aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyum düzeyleri psikolojik destek almalarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

9.Aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyum düzeyleri yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Yapılan çalışma, nicel araştırma modellerinden betimsel tarama deseninde yürütülmüştür. Betimsel tarama deseninde, geçmişte olan veya bugün halen süren bir durumu olduğu gibi yansıtmayı hedefleyen bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan şey her ne ise kendi var olan koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaktadır (Karasar, 1999).

Çalışma Grubu

Çalışmanın evrenini aşk evliliği yapan evli bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise aşk evliliği yapan evli bireyler arasından kolay ulaşılabilir durum örnekleme ve ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilen 384 kişi oluşturmaktadır. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme araştırmacıya hız ve pratiklik kazandıran bir örnekleme yöntemidir. Ölçüt örnekleme yöntemi ise çalışma grubuna dahil edilecek bireylerde aranan dahil etme ve hariç tutma kriterleri doğrultusunda araştırmacılara süreci yürütme imkânı tanımaktadır. (Yıldırım ve Şimsek, 2018).

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Veri toplama aşamasında aşk evliliği yapan bireyler hakkında genel bilgiler almak amacıyla bu form düzenlenmiştir. Araştırmaya katılan katılımcılara kapalı uçlu sorular sorarak gerekli bilgiler alınmıştır. Form cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu, evlilik süresi, çocuk sayısı, psikolojik destek alma durumu gibi toplamda 9 sorudan oluşmaktadır.

Yaşam Doyumu Ölçeği: Diener ve arkadaşları (1985) tarafından geliştirilmiş, Dağlı ve Baysal (2016) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Tek faktörlüdür ve 5 maddeden oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın etik kurul onayı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 25.11.2022 tarihinde 2022-948 karar sayısı ile alınmıştır. Ölçek için ilgili yazardan kullanım izinleri alınmıştır. Ardından veri toplama sürecine geçilmiştir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu ve kullanım izni alınmış olan Yaşam Doyumu Ölçeği çevrimiçi ortama uyarlanarak katılımcılara elektronik olarak iletilmiştir. Çevrimiçi olarak oluşturulan formda araştırmanın amacı, verilen cevapların gizliliği, doğru ve içten cevaplamalarının önemi ve veri toplama araçlarına ilişkin bilgilendirme metnine yer verilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin istatistiksel değerlendirilmesi yapılırken öncelikle uç ve aykırı değer analizleri yapılarak veri setini olumsuz etkileyen verilerin çıkarılması amaçlanmıştır. Yapılan analiz sonucunda uç veya aykırı değer olduğu belirlenen 13 katılımcının verileri çalışma dışı tutularak örneklem grubuna 381 katılımcının verileri dâhil edilmiştir. Sonrasında verilerin normallik dağılımı Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirilmiştir ($p>0.05$). Ek olarak veri setinin çarpıklık ve basıklık skorlarının +2 ile -2 arasında farklılaştığı görülerek normal dağılıma sahip olduğu belirlenmiştir (George & Mallery, 2010). Çalışma sonunda elde edilen ölçek toplam puanlarının cinsiyet, çalışma durumu, eşin çalışma durumu ve psikolojik yardım alma durumu değişkenlerine göre farklı olup olmadığı Student t-testi ile yaş, öğrenim durumu, evlilik önceliği, çocuk sayısı, gelir düzeyi değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ANOVA ve Post-Hoc Tukey Testleri ile incelenmiştir. Yapılan istatistiksel hesaplamaların tümünde SPSS 22 programı kullanılmıştır. Ulaşılan bulguların tanımlayıcı istatistikleri sunulmuş olup, bulgular $p<0.05$ seviyesinde anlamlı kabul edilmiştir. Çalışma grubunda Yaşam Doyumu Ölçeği'nin iç tutarlılık katsayısı 0.882 olarak tespit edilmiştir. Bu skorun değerlendirme düzeyi açısından yüksek düzeyde olduğu nitelendirilmektedir.

Bulgular

Bu bölüm araştırmaya katılan aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesine yönelik geliştirilen ölçek ve elde edilen verilerin analiz sonuçları neticesinde elde edilen bulguları içermektedir.

Tablo-1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Cinsiyet	N	%	Psikolojik Yardım Alma	N	%
Kadın	281	73.8	Evet	58	15.2
Erkek	100	26.2	Hayır	323	84.8
Toplam	381	100	Toplam	381	100

Çalışma Durumu	N	%	Eş Çalışma Durumu	N	%
Çalışıyor	282	74	Evet	335	87.9
Çalışmıyor	99	26	Hayır	46	12.1
Toplam	381	100	Toplam	381	100

Çocuk Sayısı	N	%	Yaş (yıl)	N	%
Yok	66	17.3	18-30	68	17.8
1 Çocuk	123	32.3	31-40	208	54.6
2 Çocuk	159	41.7	41-50	69	18.1
3 ve üzeri çocuk	33	8.7	51 ve üzeri	36	9.4
Toplam	381	100	Toplam	381	100

Eğitim Durumu	N	%	Gelir	N	%
İlkokul	8	2.1	Düşük	31	8.1
Ortaokul	13	3.4	Orta	294	77.2
Lise	53	13.9	Yüksek	56	14.7
Önlisans	42	11	Toplam	381	100
Lisans ve Lisansüstü	265	69.6			
Toplam	381	100			

Araştırmaya gönüllü olarak katılan bireylerin %73.8'inin kadın olduğu, %84.8'inin psikolojik danışmanlık hizmeti almadığı, %74'ünün çalıştığı, %87.9'unun eşinin çalıştığı, %41.7'sinin iki çocuk sahibi olduğu, %54.6'sının 31-40 yaş aralığında olduğu, %77.2'sinin orta gelirli olduğu ve %69.9'unun ise lisans ve lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo-2. Bireylerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının Test Edilmesi

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	p
Kadın	281	24.67	5.84	0.009**
Erkek	100	22.83	6.57	

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Araştırmada, kadın ve erkek evli bireylerin yaşam doyumu toplam puanları $p=0.009<0.05$ arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Araştırmada evli erkek bireylerin evli kadınlara göre yaşam doyumu toplam puanı daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Tablo-3. Bireylerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Psikolojik Destek Alma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının Test Edilmesi

Psikolojik Destek Alma Durumu	N	$\bar{X}$	ss	p
Evet	58	22.36	6.37	0.013*
Hayır	323	24.51	5.98	

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Araştırmada, psikolojik yardım alma durumuna göre evli bireylerin yaşam doyumu toplam puanları $p=0.013<0.05$ arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Araştırmada psikolojik yardım aldığını beyan eden evli bireylerin yaşam doyumu toplam puanının daha düşük olduğu bilgisi elde edilmiştir.

Tablo-4. Bireylerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Gelir Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının Test Edilmesi

Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	ss	p
Düşük	31	17.42 c	6.97	
Orta	294	24.35 b	5.84	<0.001***
Yüksek	56	27.09 a	3.61	

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Araştırmada, gelir düzeyine göre evli bireylerin yaşam doyumu toplam puanları $p<0.001<0.05$ arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Araştırmada gelir düzeyi yüksek olduğunu beyan eden evli bireylerin yaşam doyumu toplam puanı en yüksek iken, düşük gelirli evli bireylerin yaşam doyumu toplam puanı en düşük olduğu belirlenmiştir.

Tablo-5. Bireylerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının Test Edilmesi

Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	ss	p
İlkokul	8	17.75	10.55	
Ortaokul	13	22.00	8.78	
Lise	53	24.43	6.89	0.023*
Önlisans	42	24.74	5.21	
Lisans ve Lisansüstü	265	24.35	5.63	

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Araştırmada, eğitim durumuna göre evli bireylerin yaşam doyumu toplam puanları $p=0.023<0.05$ arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Tablo-6. Bireylerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Çalışma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının Test Edilmesi

Çalışma Durumu	N	$\bar{X}$	ss	p
Evet	282	23.87	5.99	
Hayır	99	25.08	6.29	0.089

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Araştırmada, çalışma durumuna göre evli bireylerin yaşam doyumu toplam puanları $p=0.089>0.05$ arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Tablo-7. Bireylerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Eş Çalışma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının Test Edilmesi

Eş Çalışma Durumu	N	$\bar{X}$	ss	p
Evet	335	24.43	5.95	0.035*
Hayır	46	22.41	6.82	

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Araştırmada, eş çalışma durumuna göre evli bireylerin yaşam doyumu toplam puanları $p=0.035<0.05$ arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Eşinin çalıştığını belirten evli bireylerin yaşam doyum düzeyi eşinin çalışmadığını beyan edenlere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo-8. Bireylerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Çocuk Sayısına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının Test Edilmesi

Çocuk Sayısı	N	$\bar{X}$	ss	p
Yok	66	24.17	5.38	0.728
Bir	123	23.81	5.95	
İki	159	24.58	6.30	
Üç ve üstü	33	23.73	6.92	

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Araştırmada, sahip olunan çocuk sayısına göre evli bireylerin yaşam doyumu toplam puanları $p=0.728>0.05$ arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Tablo-9. Bireylerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Yaş Dağılımına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının Test Edilmesi

Yaş Dağılımı (yıl)	N	$\bar{X}$	ss	p
18-30	68	23.16	6.12	0.474
31-40	208	24.46	5.84	
41-50	69	24.16	6.39	
51 ve üstü	36	24.61	6.80	

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Araştırmada, yaş dağılımına göre evli bireylerin yaşam doyumu toplam puanları $p=0.474>0.05$ arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Tartışma

Araştırma 281'i kadın 100'ü erkek olmak üzere toplamda 381 katılımcı ile yürütülmüştür. Katılımcıların büyük çoğunluğu orta gelirli, 31-40 yaş aralığında çalışan ve eşinin çalıştığı, lisans veya lisansüstü mezunu olan kişilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyumlarının cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı, evli erkek bireylerin evli kadınlara göre yaşam doyumu

düzeyinin daha düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İlgili alanyazın incelendiğinde destekleyici sonuçların olduğu birden çok araştırmanın görülmüştür. Tuzgöllü Dost'un (2007) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrencilerin cinsiyete göre yaşam doyumu puanları arasında anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Kızlara ait ölçekten elde edilen puanın ortalaması 23.90 iken erkeklerin puan ortalaması ise 23.57'dir. Bu doğrultuda cinsiyet değişkeni açısından kadınların yaşam doyumu skorlarının erkeklere oranla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra çıkan sonuç ile paralellik gösteren diğer araştırmalar ise Köker'in (1991) ülkemizde ergenlerle yaptığı ve Cenkseven ve Akbaş'ın (2007) yükseköğretim öğrencileri ile yapmış olduğu araştırmadır. Kadınların daha sosyal ve duygusal varlıklar olduklarını düşündüğümüzde aşk evliliği yapan kadınların sevdiği adamlarla birlikte yaşamları sürdürmelerinin bu duruma sebep olduğu öngörülmektedir.

Araştırmaya katılan aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyumlarının psikolojik destek alma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı ve psikolojik destek alan katılımcıların yaşam doyum düzeyinin daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bir diğer deyişle aşk evliliği yapan katılımcıların herhangi bir sebeple psikolojik yardım almaları yaşam doyumlarının düşük olduğunu ya da yaşam doyumlarının düşük olması sebebiyle psikolojik yardım aldıkları söylenebilecektir. Çıkan sonuçla birlikte yapılan alanyazın taramasında psikolojik yardım alma ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin yer aldığı bir araştırmaya ulaşılmamıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin gelir düzeyleri ile Yaşam Doyumu Ölçeği'nden aldıkları puanlar değerlendirildiğinde gelir durumu yüksek düzey olduğunu ifade eden bireylerin yaşam doyum toplam puanları geliri düşük ve orta olan bireylere göre daha yüksek olup anlamlı düzeyde daha olumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Literatür taraması yapıldığında benzer sonuçlar görülmüştür. Moller (1996), Güney Afrikalı üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdiği bir çalışma doğrultusunda gelir düzeyi ile yaşam doyumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu belirtmiştir (Tuzgöllü Dost, 2010). Finansal durumun yüksek olması sebebiyle insanların tercihlerini çeşitlendirebildiğini, kendilerine ve hobilerine daha çok para harcadıklarını, dolayısıyla sahip oldukları ekonomik özgürlüğün de yaşam doyumunu doğrudan etkilediği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin eğitim durumları ve Yaşam Doyumu Ölçeği'nden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Araştırmada ilkökul mezunu olduğunu belirten evli bireylerin yaşam doyumu puanı en düşük olarak ortaya çıkmıştır. Campbell (1981) Amerika'da yaptığı çalışmada 1957 ile 1978 seneleri arasında var olan eğitimin yaşam doyumu üzerinde etkisini göstermiştir. Ancak bu etkinin güçlü olmadığını belirtmekle birlikte gelir düzeyi gibi değişkenlerle etkileşimde olduğu söylenebilmektedir. Yapılan birçok araştırmada diğer değişkenlerin etkileri sabit tutulduğunda eğitimin yaşam doyumu üzerinde çok etkisi olmadığı görülürken, bazı araştırmalarda ise kadınların eğitim açısından daha olumlu etkilere sahip olduğunu ortaya koymuştur (Proctor vd., 2009; Shichman ve Cooper, 1984). Eğitim bireyler için istekleri arttırırken aynı zamanda farklı yaşam şekillerini görmelerini sağlamıştır. Yapılan çalışmanın sonucuna ve alanyazın taramasına bakıldığında eğitim düzeyinin yüksek olması ile birlikte aşk evliliği yapan bireylerin hayata bakış açıları değişmekte ve yaşamlarında farklı bakış açıları neticesinde haz duygularını arttırabildikleri söylenebilmektedir.

Araştırmaya dahil edilen bireylerin çalışma durumu değişkenine göre Yaşam Doyumu Ölçeği'nden aldıkları puanlarına bakıldığında çalışma durumuna evet diyen bireyler ile hayır diyen bireyler arasındaki farkın anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Özetle kişilerin çalışıp çalışmaması durumu yaşam doyumlarını etkilememektedir. Bununla birlikte yapılan alanyazın taramasında farklı bir sonucu ortaya koyan araştırmaya rastlanmıştır. Campbell vd. (1976) gelir düzeylerinin etkisi sabit tutulduğu halde iş sahibi olmayan grubun mutsuz grup olarak nitelendirildiğini, yaşanan bölgeye ait işsizlik miktarlarının duygu durumunu boylamsal şekilde ortaya koymada önemli bir değişken sayılabileceğini ortaya koymuşlardır. Ancak bunlardan farklı olarak örneğin imalat işinde olanların memurlara göre daha mutsuz olduklarına dair de bir kanıt bulamamışlardır. Birbirleriyle çelişen sonuçlar olmasına rağmen aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyumlarını çalışma durumlarının etkilemediğini söylerken sebebini de

yaşam doyumlarını belirleyici bir unsur olarak görmedikleri, başka değişkenlere bağlı olarak yaşam doyumlarının farklılık gösterdiği söylenebilmektedir.

Yapılan analizler sonucunda araştırmaya katılan aşk evliliği yapan bireylerin eşlerinin çalışma durumlarına göre yaşam doyumu toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Eşi çalışan katılımcıların yaşam doyumu düzeyi, eşi çalışmayan bireylere göre daha yüksek olarak ortaya çıkmıştır. Elde edilen sonuçlarla birlikte yapılan alanyazın taramasında daha öncesinde eşin çalışma durumu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin sahip oldukları çocuk sayısı ile Yaşam Doyumu Ölçeği'nden elde edilen toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediği görülmektedir. Aynı zamanda yapılan alanyazın taramasında da sahip olunan çocuk sayısı ile yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi görülmemiştir (Temiz, 2010). Çıkan sonuçlara bakıldığında çocuk sayısının aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyumlarına olumlu veya olumsuz etkisinin olmaması yaşam doyumu kavramında önemli bir değişken olmadığını göstermektedir.

Araştırmaya katkı sağlayan bireylerin yaşları ile Yaşam Doyumu Ölçeği'nden aldıkları puanlarına bakıldığında bireylerin yaşları ile yaşam doyum puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Bununla birlikte yapılan alanyazın taramasında görülmüştür ki geçmişte yapılan araştırmalar genç bireylerin yaşlılara oranla daha mutlu olduğunu göstermiştir. Günümüzde yapılan araştırmalar ise mutluluk kavramı ile yaş değişkeni arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir. Braun (1977) sahip olunan karışık bulgulara son vermek niyetiyle yaptığı bir meta analiz çalışmasında, yaş ve yaşam doyumu arasındaki korelasyonun sıfıra yakın olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum sonucun; ilişkideki diğer değişkenlerin kontrol edilip edilmemesine bakılmaksızın de aynı olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Bu araştırmada aşk evliliği yapan bireylerin yaşam doyumu düzeyleri cinsiyet, yaş, çalışma durumu, bireyin ve eşinin çalışma durumu, gelir düzeyi, psikolojik destek alma durumu, eğitim durumu açısından incelenmiştir. "Betimsel Araştırma" deseninin bir çeşidi olan tarama araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırmada önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Aşk evliliği yapmış bireylerin yaşam doyumları skorlarının cinsiyet, psikolojik destek alma, gelir düzeyi, eğitim durumu ve eş çalışma durumu değişkenleri açısından anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilirken, çocuk sayısı, yaş dağılımı ve çalışma durumu değişkenleri açısından anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda kadınların yaşam doyumlarının erkeklere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Ek olarak eğitim düzeyinin de yaşam doyumu üzerinde pozitif yönlü bir etkisi olduğu tespit edilmişken kadınlarda bu etkinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Beklenmedik bir sonuç olarak çalışmayan kişilerin yaşam doyumlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu duruma neden olan etmenler arasında maddi kaygı taşımamaları yer almaktadır.

Öneriler

Yaşam doyumunun bir bireyin yaşamındaki önemi dikkate alındığında aşk evliliği yapmış bireylerin yaşam doyumlarına yönelik boylamsal araştırmalar yapılarak yaşam doyumu kavramını içine alan pozitif psikolojiye katkı sağlanabilir. Aşk evliliği yapmış bireylerde yaşam doyumu düzeyinde gelecek kaygısı, yaşam kalitesi, kişilik tipleri, psikolojik yılgınlık veya tutku gibi değişkenlerin aracı veya düzenleyici ilişkisi incelenebilir. Yaşam doyumu kavramı hakkında tv kanallarında gündüz kuşağında ya da prime time saatlerinde programlar yapılarak bu konuda bilgilendirme yapılabilir. Üniversitelerin ilgili bölümlerinde görev yapan kişiler tarafından lise ve üniversitelerde öğrenim gören gençlerin "Aşk evliliği ve Yaşam Doyumu düzeyi" konusunda bilinçlenmeleri sağlanabilir. Bireylerin eş seçme öncelikleri ile yaşam doyum düzeyleri arasındaki bağlantının önemi göz önüne alınarak evlilik öncesinde ücretsiz aile danışmasından faydalanmaları sağlanabilir.

Kaynakça

- Bacanlı, H. (2001). Eş tercihleri, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(15), 7-16.
- Braun, P.W. (1977). Psychological well-being and location in the social structure. *Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences*, 38(4-A), 2351.
- Campbell, A. (1981). *The sense of well-being in America: Recent patterns and trends*. Cambridge University Press.
- Campbell, A., Converse, P.E., & Rodgers, W.L. (1976). *The quality of American life: Perceptions, evaluations, and satisfactions*. Russell Sage Foundation.
- Cenkseven, F. ve Akbaş, T. (2007). Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 43-65.
- Dağlı, A., & Baysal, N. (2016). Yaşam Doyumu Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1250-1263.
- Diener, E.D., Emmons, R.A., Larsen, R.J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Lifescale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Fincham, F.D. (2003). Communication in marriage. *The Routledge Handbook of Family Communication*, 107-128.
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.
- Göncü, H.A. (2014). *Evlilik İlişkilerini gerçekleştirme programının evli bireylerin evlilik uyum düzeyine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Grau, I., & Bierhoff, H.W. (Eds.). (2013). *Sozialpsychologie der Partnerschaft*. Springer-Verlag.
- Henrich, J., Boyd, R., & Richerson, P.J. (2012). The puzzle of monogamous marriage. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 367(1589), 657-669.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kırlılar, A. (2021). *Flört şiddetine maruz kalmış kadınlarda baş etme yöntemleri ve yaşam doyumu ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü.
- Kiecolt-Glaser, J.K., & Newton, T.L. (2001). Marriage and health: His and hers. *Psychological Bulletin*, 127(4), 472.
- Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeyinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Møller, V. (1996). Hanehalkı memnuniyeti: Geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek perspektifleri. *Güney Afrika Kalkınması*, 13(2), 237-254.
- Özgüven, İ.E. (1997). *Cinsellik ve cinsel yaşam*. Pdrem Yayınları, Ankara.
- Öziş, G. (2016). *Evlilik yaşam doyumunun algılanan ebeveyn ilişkisi, psikolojik dayanıklılık ve dinsel inanç gücü açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özüğurlu, K. (1990). *Evlilik raporu (3. Baskı)*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Proctor, C.L., Linley, P.A., & Maltby, J. (2009). Youth life satisfaction: A review of the literature. *Journal of Happiness Studies*, 10, 583-630.

- Sassler, S., & Lichter, D.T. (2020). Cohabitation and marriage: Complexity and diversity in union-formation patterns. *Journal of Marriage and Family*, 82(1), 35-61.
- Scheidler, J.A. (2008). *Effects of perceived stress and perceived social support on marital satisfaction in doctoral students*. Unpublished Doctoral Dissertation, Walden University, Washington, USA.
- Shichman, S., & Cooper, E. (1984). Life satisfaction and sex-role concept. *Sex Roles*, 11, 227-240.
- Temiz, K. (2010). *Görme engellilerde ruhsal belirtilerin, yaşam doyumunun ve stresle baş etme tarzlarının araştırılması*. Uzmanlık Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Tuzgözü-Dost, M. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 133-137.
- Tuzgözü-Dost, M. (2010). Güney Afrikada ve Türkiyedeki üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre öznel iyi oluş ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 35 (158), 75-89.
- Villa, M.B., & Del Prette, Z.A.P. (2013). Marital satisfaction: The role of husband's and wife's social skills. *Paidéia Ribeirão Preto*, 23(56), 379-387.
- Waite, L.J. (1995). Does marriage matter?. *Demography*, 32(4), 483-507.
- Williams, K. (2003). Has the future of marriage arrived? A contemporary examination of gender, marriage and psychological well-being. *Journal of Health and Social Behavior*, 44, 470-487.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. ve Aslan, H. (2013). Öğretmenlerin iş yerindeki yalnızlıkları ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(3), 59-69.

Geliş Tarihi (Received): 05/11/2024

Kabul Tarihi (Accepted): 23/12/2024

Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi-Life Skills Journal of Psychology, 2024; 8 (16), 111-124.

Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Fen Öğretimine Yönelik Tutumları ile Fene Yönelik Öz Yeterlik İnançları Arasındaki İlişki*

The Relationship Between Pre-School Teacher Candidates' Attitudes Towards Science Teaching and Self-Efficacy Beliefs Towards Science

İD Sümeyye Çakıcı¹, İD Aycan Buldur²

doi 10.31461/ybpd.1579863

Öz

Bu çalışmanın amacı okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutumları ile fene yönelik öz yeterlik inançları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmış olup 253 okul öncesi öğretmen adayı ile çalışma yürütülmüştür. Çalışmada veri toplama aracı olarak Buldur ve Alisinanoğlu (2020) tarafından geliştirilen "Okul Öncesi Fen Eğitimine Yönelik Öz Yeterlik Ölçeği" ile Cho, Kim ve Choi (2003) tarafından geliştirilen "Fen Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizi kapsamında katılımcıların fen eğitimine yönelik öz yeterlik düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesinde Bağımsız Örneklemeler için t-testi, sınıf düzeyine göre ise Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi kullanılmıştır. Katılımcıların fen öğretimine yönelik tutumlarının ölçeğin alt faktörlerine göre cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından anlamlı olarak farklılaşp farklılaşmadığının incelenmesinde MANOVA Testi kullanılmıştır. Katılımcıların fen öğretimine yönelik tutumları ile fen eğitimine ilişkin öz yeterlikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Katsayıları hesaplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, okul öncesi öğretmen adaylarının fen eğitimine yönelik öz yeterliklerinin ve tutumlarının orta düzeyin biraz üzerinde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca katılımcıların fen öğretimine yönelik tutum alt faktörleri ile fen eğitimine yönelik öz yeterlikleri arasında pozitif, orta düzeyde ve anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Eğitim, Fen Öğretimi, Tutum, Öz yeterlilik

Abstract

The aim of this study is to examine the relationship between preschool teacher candidates' attitudes towards science teaching and their self-efficacy beliefs towards science. In the study, the relational survey model, one of the quantitative research methods, was used and the study was conducted with 253 pre-school teacher candidates. In the study, the "Self-Efficacy Scale for Preschool Science Education" developed by Buldur and Alisinanoğlu (2020) and the "Attitude Scale for Science Teaching" developed by Cho, Kim and Choi (2003) were used as data collection tools. Within the scope of the analysis of the data obtained, t-test for independent samples was used to examine whether the participants' self-efficacy levels for science education differed according to their gender, and Single Factor Analysis of Variance (ANOVA) Test was used according to grade level. MANOVA Test was used to examine whether the participants' attitudes towards science teaching differed significantly in terms of gender and grade level according to the sub-factors of the scale. Pearson Correlation Coefficients were calculated to determine the relationship between participants' attitudes towards science teaching and their self-efficacy regarding science education. According to the results of the research, it was revealed that the self-efficacy and attitudes of pre-school teacher candidates towards science education were slightly above the medium level. In addition, it was determined that there were positive, moderate and significant relationships between the participants' attitude sub-factors towards science teaching and their self-efficacy towards science education.

Key Words: Preschool Education, Science Teaching, Attitude, Self-Efficacy

*Bu makale Sümeyye Çakıcı'nın Dr. Aycan Buldur'un tez danışmanlığında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde tamamladığı yüksek lisans tezinin özetidir.

²**Sorumlu yazar:** Aycan Buldur, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, E-Mail: aycanbuyuktanir@gmail.com

Giriş

Günümüz dünyasında sürekli değişen ve gelişen teknolojiye uyum sağlayabilmek için toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurularak eğitimler verilmelidir. Kaliteli bir yaşam için farklı bakış açılarına sahip üretken ve yaratıcı nesillere ihtiyaç duyulmaktadır (Bal, 2012). Eğitim, insan yaşamı boyunca devam eden uzun bir süreç olarak düşünülmektedir. Bu süreçte sadece eğitim kurumlarından söz edilemez. Eğitimin temel bileşenlerinden biri olan aile ortamı da çocuğun doğup büyüyen geliştiği ilk eğitim ortamıdır (Kocacı, 2011). Çocukların okul öncesi dönemde erken yaşta bilim ve fenle tanışması, bilgiye ulaşmak için keşif ve araştırmalar yapmalarına olanak sağlamaktadır (Ayvacı ve Ünal, 2017: 23). Araştırmak, sorgulamak, incelemek, değerlendirmek bilimi oluşturan etmenlerdir. Çocuğun içinde bulunduğu ortamı inceleyerek merak ve keşfetme duygusuyla çevreyi anlamlandırmaya çalışması da ancak fen eğitimiyle mümkündür (Çamlıbel-Çakmak, 2006). Okul öncesi dönemde verilen fen eğitimiyle birlikte çocuklarda çevre bilinci oluşmaya başlamaktadır (Özdemir, 2021). Bu dönemdeki çocuklar merak ve keşfetme güdüsüyle okulda fen etkinlikleriyle yaparak yaşayarak öğrenmeler gerçekleştirebilmektedir. Çocuklar deney ve gözlemler yaparak aktif olarak katıldıkları etkinliklerle somut bilgiye ulaşabilmektedir (Alabay, 2013). Fen eğitimi; eleştirel düşünebilen aynı zamanda sorunlar karşısında yaratıcı çözümler üretebilen, kendisini ve çevresini keşfederek sosyalleşmeyi sağlayan çocuklar yetiştirmeyi hedeflemektedir (Yağbasan ve Gülçiçek, 2003). Çocukların merak ve keşfetme arzusunun zirvede olduğu 3-6 yaş aralığındaki dönemde çocuklara rehber olunarak merak duygusu kaybedilmeden yön verilmelidir. Özellikle bu dönemde çocukların sıkça sorduğu niçin, nasıl, neden, nerede, kim gibi sorularına itinayla verilecek cevaplar bilginin anlamlandırılmasına olanak sağlar. Çocuğa, güven duygusunu incitmeden öğrenme arzusunu köreltmeden çeşitli yanıtlar verilmelidir (Yaşar, 2004). Öğretmenin bu durum karşısında göstermiş olduğu tavır ve tutum da çocukları etkilemektedir (Çelik, 2011). Özellikle okul öncesi dönemde verilen fen eğitimi çocuğun tüm gelişim alanlarına katkı sağlamaktadır (Babaroğlu ve Okur Metwalley, 2018). Bu bağlamda öğretmenin fene yönelik hâkimiyeti ve ilgisi çocukların da fen alanına yönelik olumlu tutum geliştirmesine katkı sağlayacaktır (Erdönmez ve Küçükturan, 2022). Okul öncesi dönemde çocuklar öğretmenini rol model olarak tutum ve davranışlar sergilemektedir. Bu bağlamda öğretmenin sınıf içerisinde çocukları sadece bilgi aktarımıyla değil de kişiliği, ilgi ve deneyimleri, davranışlarıyla da çocuklar üzerinde önemli etkileri görülmektedir (Küçükahmet, 2000). Bu yüzden okul öncesi öğretmenlerin zengin, donanımlı ve kaliteli bir eğitim ortamında yetiştirilerek tecrübeli, bilgili ve kalifiye öğretmenler olmalarına olanak sağlanmalıdır (Karamustafaoğlu ve Kandaz, 2006). Çocuklar keşfetme, gözlemlenme ve merak duygusuyla dünyaya gelmişlerdir (NRC, 2012, s.66). İçinde yaşadığımız dünyayı ve çevreyi anlamlandırabilmek ve çevreye adapte olabilmek için fen eğitimine ihtiyaç duyulmaktadır. Okul öncesi dönem çocuğu fene karşı henüz herhangi bir tutum geliştirmedeğinden fene yönelik olumlu tutum geliştirebilmesi açısından öğretmene önemli bir görev düşmektedir. Böylece öğretmenlerin fene yönelik tutumları çocukların da tutumunu etkileyerek feni anlamalarını sağlamaktadır (Can ve Şahin, 2015; Cho vd, 2003; Coble ve Koballa, 1996; Akt: Richardson, 1996; Özbey ve Alisinanoğlu, 2010). Kiremit'e (2006) göre, çocuğun fen öğretimine yönelik tutum ve özyeterlik inancının yüksek olması öğretmenin o alandaki tutum ve özyeterlik inancına bağlıdır. Bu noktada öğretmenlere düşen sorumluluk öğretmen adaylarını doğrudan etkilemektedir. Öğretmen adaylarının eğitim süreçleri boyunca fen öğretimine yönelik tutum ve özyeterlik inanç düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi, araştırılıp geliştirilmesi gelecekte ortaya çıkabilecek eksikliklerin giderilmesi açısından önem arz edeceği düşünülmektedir.

Okul öncesi dönemde fen eğitiminin taşıdığı kritik önem, literatürde okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutumları ile özyeterlik inanç düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanmamış olmasından hareketle bu çalışmanın alanyazına katkı sağlayabileceği öngörülmektedir. Bahsedilenler ışığında bu çalışmanın asıl amacı okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutumları ile fene yönelik özyeterlik inançları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki araştırma problemlerine yanıt aranmıştır.

- 1.Okul öncesi öğretmen adaylarının fen eğitimine ilişkin özyeterlikleri ne düzeydedir? Özyeterlik düzeyleri cinsiyet ve sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
- 2.Okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutumları ne düzeydedir? Tutum düzeyleri cinsiyet ve sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
- 3.Okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutumları ile fen eğitimine ilişkin özyeterlikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama deseni kullanılmıştır. Tarama yöntemi geçmişte ya da var olan bir durumu aynen olduğu gibi açıklamaya yarayan bir yöntemdir. İlişkisel tarama yöntemi ise iki ya da daha fazla değişken arasındaki değişimi ve bu değişimin derecelendirilmesini amaçlamaktadır (Karasar, 2013).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu bir devlet üniversitesinin Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde 1., 2., 3. ve 4. sınıflarında öğrenim gören 253 öğretmen adayı oluşturmuştur. Çalışma grubu kolay ulaşılabılır örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Kolaylıkla iletişime geçilebilecek gruplarla çalışarak işgücü, emek ve vakit tasarrufu sağlamayı amaçlayan yöntem ile veriye ulaşılmasına, kolay ulaşılabılır örneklem yöntemi denilmektedir (Büyüköztürk vd., 2016).

Veri Toplama Araçları

Okul Öncesi Fen Eğitimine Yönelik Öz Yeterlik Ölçeği: Buldur ve Alisinanoğlu (2020) tarafından geliştirilmiştir. 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçekte 16 madde bulunmaktadır. Bu çalışmada Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .93 olarak hesaplanmıştır. Büyüköztürk (2008)'e göre güvenilirlik katsayısının .70'lik bir değer psikolojik testler için yeterli olduğu göz önünde bulundurulduğunda ortaya çıkan iç tutarlılık katsayısının yeterince yüksek olduğu söylenebilir.

Fen Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği: Cho, Kim ve Choi (2003) tarafından geliştirilmiş ve Çakmak (2006) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. 4 alt faktörden ve 17 maddeden oluşmaktadır. Bu çalışmada Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı tüm ölçek için .86 ve Rahatlık-Rahatsızlık faktörü için, .78; Öğretim Öncesi Hazırlık faktörü için, .77; Yaparak-Yaşayarak Fen Öğretimi Yönetimi faktörü için, .74 ve Gelişimsel Uygunluk faktörü için ise .58 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmaya başlanmadan önce Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığı'ndan 03.08.2021-61994 nolu evrak tarih ve sayılı Etik Kurul onayı ve kurum izni alınmıştır. Veri toplama araçları, 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz döneminde katılımcılara online olarak uygulanmıştır. Ölçekler Google Form's aracılığıyla hazırlanıp doldurmaları için okul öncesi öğretmen adaylarına sunulmuştur. Ayrıca katılımcılara konu hakkında, kendilerinden istenen bilgiler hakkında ve kişisel bilgilerinin hiçbir şekilde paylaşılmayacağı konusunda bir bilgilendirme metni sunulmuştur. Elde edilen yanıtlar doğrultusunda veriler analiz edilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen verilerin analizinde SPSS paket programından faydalanılmıştır. Yapılacak tüm analizlerde kullanılması planlanan testler için öncelikle varsayımların sağlanıp sağlanmadığı incelenmiştir. Varsayımların sağlanma durumları göz önünde bulundurularak analizlerde farklı testler kullanılmıştır. Birinci alt problem kapsamında katılımcıların fen eğitimine yönelik özyeterlik düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesinde Bağımsız Örneklem için t-testi kullanılmıştır.

Katılımcıların fen eğitimine yönelik özyeterlik düzeylerinin sınıf düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesinde ise Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi kullanılmıştır. İkinci alt problem kapsamında katılımcıların fen öğretimine yönelik tutumlarının ölçeğin alt faktörlerine göre cinsiyet açısından anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesinde MANOVA Testi yapılmıştır. Ancak MANOVA Testi için gerekli varsayımlar olan; tek değişkenli normallik, kovaryans matrislerinin eşitliği ve varyansların homojenliği varsayımları sağlanamadığından dolayı analizlerde Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Yine ikinci alt problem kapsamında katılımcıların fen öğretimine yönelik tutumlarının ölçeğin alt faktörlerine göre sınıf düzeyi açısından anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesinde MANOVA Testi yapılması planlanmıştır. Test için gerekli varsayımların sağlanması sayesinde analiz MANOVA Testi ile gerçekleştirilmiştir. Üçüncü alt problem kapsamında katılımcıların fen öğretimine yönelik tutumları ile fen eğitimine ilişkin özyeterlikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Katsayıları hesaplanmıştır. Yapılan tüm analizler için gerekli varsayım testleri ve bu testlerden elde edilen sonuçlar, bulgular başlığı altında ilgili analizler öncesinde ayrıntılı olarak raporlaştırılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “okul öncesi öğretmen adaylarının fen eğitimine ilişkin öz yeterlikleri ne düzeydedir ve öz yeterlik düzeyleri cinsiyet ve sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir. Okul öncesi öğretmen adaylarının fen eğitimine yönelik öz yeterlik düzeylerine ilişkin betimsel bilgiler Tablo-1’de yer almaktadır.

Tablo-1. Okul öncesi öğretmen adaylarının fen eğitimine yönelik özyeterlik düzeylerine ilişkin betimsel bilgiler

Fen Eğitimine Yönelik Öz Yeterlik	N	max.	min.	$\bar{X}$	ss
	253	5	2	3.59	0.66

Tablo-1’de yer alan betimsel istatistiksel bilgilere göre okul öncesi öğretmen adaylarının fen eğitimine yönelik özyeterliklerinin orta düzeyin üzerinde olduğu görülmektedir. Okul öncesi öğretmen adaylarının fen eğitimine yönelik özyeterlik puanlarının cinsiyetlerine göre dağılımına ilişkin betimsel bilgiler Tablo-2’de verilmiştir.

Tablo-2. Katılımcıların fen eğitimine yönelik özyeterlik puanlarının cinsiyetlerine göre dağılımına ilişkin betimsel bilgiler

	Grup	N	$\bar{X}$	ss
Fen Eğitimine Yönelik Öz Yeterlik	Kadın	214	3.55	0.65
	Erkek	39	3.81	0.71

Tablo-2’de yer alan değerlere göre erkek öğretmen adaylarının fen eğitimine yönelik öz yeterlik düzeyleri kadınlara göre daha yüksektir. Puan ortalamaları arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını incelenmesi amacıyla yapılacak test öncesinde öncelikle normallik varsayımının sağlanıp sağlanmadığı incelenmiştir. Alt gruplar için incelenen Kolmogorov- Smirnov ve Shapiro-Wilks testi sonuçlarına ($p>0.05$) göre normal dağılım varsayımının sağlandığı tespit edilmiştir. Test sonuçlarına göre normallik varsayımının sağlanması nedeniyle katılımcıların fen eğitimine yönelik özyeterlik puan ortalamalarının cinsiyetleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesinde Bağımsız Örneklem için t-testi kullanılmıştır. Katılımcıların fen eğitimine yönelik özyeterlik düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Bağımsız Örneklem için t-testi analiz sonuçları Tablo-3’te gösterilmiştir.

Tablo-3. Cinsiyete göre katılımcıların fen eğitimine yönelik özyeterlik düzeyi puanlarına ilişkin bağımsız örnekler için t-testi sonuçları

Grup	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Kadın	214	3.55	0.65	2.280	0.023*
Erkek	39	3.81	0.71		

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Tablo-3'te yer alan bilgilere göre katılımcıların fen eğitimine yönelik özyeterlik düzeyi puan ortalamaları cinsiyetlerine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır ($t(251)=2.280$, $p<0.05$). Puan ortalamaları incelendiğinde anlamlı farklılığın erkek öğretmen adayları lehine olduğu göze çarpmaktadır. Test sonucunda hesaplanan etki büyüklüğü (Eta-kare=0.02) değerine göre farkın küçük düzeyde etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir. Okul öncesi öğretmen adaylarının fen eğitimine yönelik özyeterlik puan ortalamalarının sınıf düzeylerine göre dağılımına ilişkin betimsel bilgiler Tablo-4'te verilmiştir.

Tablo-4. Katılımcıların fen eğitimine yönelik öz yeterlik puanlarının sınıf düzeylerine göre dağılımına ilişkin betimsel bilgiler

Sınıf Düzeyi	N	$\bar{X}$	ss
1. Sınıf	52	3.50	0.66
2. Sınıf	69	3.57	0.67
3. Sınıf	74	3.48	0.60
4. Sınıf	58	3.83	0.68

Tablo-4'te yer alan bilgilere göre farklı sınıf düzeylerindeki öğretmen adaylarının fen eğitimine yönelik özyeterlik düzeylerinin genel olarak birbirine yakın olduğu ancak 4. sınıfların özyeterlik düzeylerinin diğer sınıf düzeylerine kıyasla yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Puan ortalamaları arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığının incelenmesi amacıyla yapılacak test öncesinde öncelikle normallik varsayımının sağlanıp sağlanmadığı incelenmiştir. Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına ($p>0.05$) göre alt gruplar için normal dağılım varsayımının sağlandığı tespit edilmiştir. Ayrıca Levene F testi sonucuna ($p>0.05$) göre de varyansların homojenliği varsayımının sağlandığı belirlenmiştir. Test sonuçlarına göre gerekli varsayımların sağlanması nedeniyle katılımcıların fen eğitimine yönelik özyeterlik puan ortalamalarının sınıf düzeyi açısından farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesinde Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi kullanılmıştır. Katılımcıların fen eğitimine yönelik özyeterlik düzeylerinin sınıf düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan ANOVA Testi analiz sonuçları Tablo-5'te gösterilmiştir.

Tablo-5. Katılımcıların fen eğitimine yönelik özyeterlik düzeyi puanlarının öğrenim gördükleri sınıf düzeyine ilişkin ANOVA sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	4.720	3	1.573		
Gruplar İçi	105.782	249	.425	3.704	<0.05*
Toplam	110.502	252			

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Tablo-5'te görüldüğü gibi okul öncesi öğretmen adaylarının fen eğitimine yönelik özyeterlikleri öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $F((3,249)=3,704, p<0.05)$. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla uygulanan Sidak Testi sonucunda; 4. sınıflar ile 1. ve 3. sınıflar arasında 4. sınıflar lehine anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın ikinci alt problemi "okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutumları ne düzeydedir ve tutum düzeyleri cinsiyet ve sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?" şeklinde ifade edilmiştir. Okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutum düzeylerine ilişkin betimsel bilgiler Tablo-6'da yer almaktadır.

Tablo-6. Okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutum düzeylerine ilişkin betimsel bilgiler

	Faktörler	N	max.	min.	$\bar{X}$	ss
Fen Öğretimine Yönelik Tutum	Rahatlık-Rahatsızlık	253	1	5	3.91	0.62
	Öğretim Öncesi Hazırlık	253	1	5	3.86	0.63
	Yaparak-Yaşayarak Fen Öğretimi Yönetimi	253	1	5	3.87	0.68
	Gelişimsel Uygunluk	253	1	5	3.61	0.71

Tablo-6'da yer alan betimsel istatistiksel bilgilere göre okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutumlarının orta düzeyin üzerinde olduğu görülmektedir. Gelişimsel uygunluk faktörü hariç diğer alt faktörlere ilişkin puan ortalamalarının birbirine oldukça yakın olduğu gözlemlenmektedir. Gelişimsel uygunluk faktörü puan ortalaması ise diğerlerine göre daha düşüktür. Okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutum puanlarının cinsiyetlerine göre dağılımına ilişkin betimsel bilgiler Tablo-7'de verilmiştir.

Tablo-7. Katılımcıların fen öğretimine yönelik tutum puanlarının cinsiyetlerine göre dağılımına ilişkin betimsel bilgiler

Faktörler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss
Rahatlık-Rahatsızlık	Kadın	214	3.94	0.52
	Erkek	39	3.71	0.99
Öğretim Öncesi Hazırlık	Kadın	214	3.89	0.55
	Erkek	39	3.73	0.96
Fen Öğretimine Yönelik Tutum	Kadın	214	3.88	0.59
	Erkek	39	3.84	1.06
Yaparak-Yaşayarak Öğretimi Yönetimi	Kadın	214	3.63	0.68
	Erkek	39	3.46	0.86
Gelişimsel Uygunluk	Kadın	214	3.63	0.68
	Erkek	39	3.46	0.86

Tablo-7’de yer alan bilgilere göre tüm faktörlerde kadın öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutum düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Puan ortalamaları arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığının incelenmesi amacıyla MANOVA Testi yapılması planlanmıştır. Öncelikle MANOVA Testinin varsayımları sınanmıştır. Yapılan analizler sonucunda tek değişkenli normallik için incelenen Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilks Testi sonuçlarına ($p < 0.05$) göre varsayımın sağlanmadığı tespit edilmiştir. Benzer olarak Box M Testi (Box M=50.279, $p < 0.001$) sonucunda kovaryans matrislerinin eşitliği varsayımının ve Levene F Testi sonuçlarına göre ($p < 0.05$) varyansların homojenliği varsayımlarının da sağlanmadığı tespit edilmiştir. Gerekli varsayımların sağlanamaması ve tek değişkenli normallik varsayımının da sağlanamaması nedeniyle analizde Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Kadın ve erkek katılımcıların fen öğretimine yönelik tutum ölçeği Rahatlık-Rahatsızlık faktörüne ait sıra ortalamalarına göre yapılan Mann Whitney U Testi sonuçları Tablo-8’de sunulmuştur.

Tablo-8. Rahatlık-Rahatsızlık faktörüne ait cinsiyete ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları

Grup	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Kadın	214	128.32	27.460	3.891	0.494
Erkek	39	119.77	4.671		

(* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$ *** $p < 0.001$)

Tablo-8’de görüldüğü gibi Mann Whitney U Testi aracılığıyla Rahatlık-Rahatsızlık faktörüne ilişkin kadın ve erkek katılımcıların sıra ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı incelenmiştir. Analiz sonucunda kadın ve erkek katılımcıların sıra ortalamaları arasında ($U = 3.891,00$; $z = -0,684$; $p = 0.494$) anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir. Kadın ve erkek katılımcıların Fen Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Öğretim Öncesi Hazırlık faktörüne ait sıra ortalamalarına göre yapılan Mann Whitney U Testi sonuçları Tablo-9’da sunulmuştur.

Tablo-9. Öğretim öncesi hazırlık faktörüne ait cinsiyete ilişkin Mann Whitney U Testi sonuçları

Grup	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Kadın	214	127.38	27.259	4.092	0.845
Erkek	39	124.92	4.872		

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Tablo-9'da görüldüğü gibi Mann Whitney U Testi aracılığıyla Öğretim Öncesi Hazırlık faktörüne ilişkin kadın ve erkek katılımcıların sıra ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı incelenmiştir. Analiz sonucunda kadın ve erkek katılımcıların sıra ortalamaları arasında (U=4.092,00; z=-0,196; p=0.845) anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir. Kadın ve erkek katılımcıların Fen Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Yaparak-Yaşayarak Fen Öğretimi Yönetimi faktörüne ait sıra ortalamalarına göre yapılan Mann Whitney U Testi sonuçları Tablo-10'da sunulmuştur.

Tablo-10. Yaparak-Yaşayarak fen öğretimi yönetimi faktörüne ait cinsiyete ilişkin Mann Whitney U Testi sonuçları

Grup	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Kadın	214	124.79	26.704	3.699	0.255
Erkek	39	139.15	5.427		

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Tablo-10'da görüldüğü gibi Mann Whitney U Testi aracılığıyla Yaparak-Yaşayarak Fen Öğretimi Yönetimi faktörüne ilişkin kadın ve erkek katılımcıların sıra ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı incelenmiştir. Analiz sonucunda kadın ve erkek katılımcıların sıra ortalamaları arasında (U=3.699,00; z=-1,139, p=0.255) anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir. Kadın ve erkek katılımcıların Fen Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği Gelişimsel Uygunluk faktörüne ait sıra ortalamalarına göre yapılan Mann Whitney U Testi sonuçları Tablo-11'de sunulmuştur.

Tablo-11. Gelişimsel uygunluk faktörüne ait cinsiyete ilişkin Mann Whitney U Testi sonuçları

Grup	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Kadın	214	129.39	27.690	3.661	0.221
Erkek	39	113.87	4.441		

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Tablo-11'de görüldüğü gibi Mann Whitney U Testi aracılığıyla Gelişimsel Uygunluk faktörüne ilişkin kadın ve erkek katılımcıların sıra ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı incelenmiştir. Analiz sonucunda kadın ve erkek katılımcıların sıra ortalamaları arasında (U=3.661,00; z=-1,223, p=0.221) anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir. Okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutum puanlarının sınıf düzeylerine göre dağılımına ilişkin betimsel bilgiler Tablo-12'de verilmiştir.

Tablo-12. Katılımcıların fen öğretimine yönelik tutum puanlarının sınıf düzeylerine göre dağılımına ilişkin betimsel bilgiler

	Sınıf	N	$\bar{X}$	ss	
Fen Öğretimine Yönelik Tutum	1	52	4	0.50	
	2	69	3.91	0.71	
	3	74	3.76	0.62	
	4	58	4	0.57	
	<hr/>				
	Rahathk-Rahatsızlık	1	52	4	0.54
	2	69	3.87	0.70	
	3	74	3.74	0.63	
	4	58	3.89	0.60	
	<hr/>				
	Öğretim Öncesi Hazırlık	1	52	3.86	0.66
	2	69	3.90	0.68	
	3	74	3.80	0.77	
	4	58	3.95	0.60	
	<hr/>				
	Yaparak-Yaşayarak Fen Öğretimi Yönetimi	1	52	3.75	0.69
2	69	3.61	0.70		
3	74	3.49	0.76		
4	58	3.61	0.67		

Tablo-12’de yer alan bilgilere göre tüm faktörlerde sınıf düzeyleri açısından öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutum düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Puan ortalamaları arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığının incelenmesi amacıyla MANOVA Testi yapılmıştır. Tek değişkenli normallik varsayımının sınanması için Shapiro-Wilks ve Kolmogorov-Smirnov Testleri yapılmıştır. Test sonuçları alt grupların bazılarında normal dağılım varsayımının ihlal edildiği tespit edilmiştir. Ancak güçlü istatistiksel testler olan F Testleri örneklem büyüklüğü 30’un üzerinde olduğu durumlarda normal dağılım varsayımı ihlallerine karşı dirençli olduğundan (Bursal, 2018) diğer varsayımların da sağlanması koşuluyla analize MANOVA ile devam edilmiştir. İkinci aşamada Mahalanobis mesafeleri incelenerek çok değişkenli normallik varsayımı sınanmıştır. Yapılan inceleme sonucunda Mahalanobis mesafesi kritik değer olan 18.47’yi aşan 3 katılımcı analizden çıkarılmıştır. Üçüncü aşamada MANOVA Testinin diğer varsayımları olan varyansların homojenliği için Levene F Testi yapılmıştır. Test sonucunda ($p>0.05$) varyansların homojenliği varsayımının da sağlandığı belirlenmiştir. Son aşama da ise Box M Testi ile kovaryans matrislerinin eşitliği varsayımı incelenmiştir. Box M Testi (Box M=49.038, $p>0.05$) sonucunda bu varsayımın da sağlandığı tespit edilmiştir. Gerekli varsayımların sağlanması sayesinde yapılan MANOVA Testi sonucunda katılımcıların fen öğretimine yönelik tutum puan ortalamalarının sınıf düzeyi açısından anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Wilks’ Lambda=0,940; $F(12,640.563)=1.260$; $p>0.05$). Araştırmanın üçüncü alt problemi “okul öncesi

öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutumları ile fen eğitimine ilişkin özyeterlikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?" şeklinde ifade edilmiştir. Katılımcıların fen öğretimine yönelik tutumları ile fen eğitimine ilişkin özyeterlikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Katsayıları hesaplanmıştır. Analiz sonucu Tablo-13'te gösterilmektedir.

Tablo-13. Katılımcıların fen öğretimine yönelik tutumları ile fen eğitimine ilişkin özyeterlikleri arasındaki ilişkilere yönelik hesaplanan korelasyon katsayıları

	1	2	3	4	5
Öz Yeterlik (1)	1	.42***	.39***	.37***	.30***
Rahatlık-Rahatsızlık (2)		1	.73***	.73***	.37***
Öğretim Öncesi Hazırlık (3)			1	.68***	.34***
Yaparak-Yaşayarak Fen Öğretimi Yönetimi (4)				1	.33***
Gelişimsel Uygunluk (5)					1

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Tablo-13'e göre katılımcıların fen öğretimine yönelik tutum alt faktörleri ile fen eğitimine yönelik özyeterlikleri arasında pozitif, orta düzeyde ve anlamlı (p<0.001) ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Okul öncesi öğretmen adaylarının fen eğitimine yönelik özyeterlik düzeylerine ilişkin bulgular doğrultusunda katılımcıların özyeterliklerinin orta düzeyin üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Küçükylmaz ve Duban (2008) yaptıkları çalışmada sınıf öğretmenliği öğrencilerinin fen öğretimine yönelik özyeterlik inançlarını belirleyerek bazı değişkenler açısından kıyaslama yapmayı ve öğretmen adaylarının özyeterlik inançlarını etkileyen faktörleri incelemeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada da paralel sonuçlara ulaşılmıştır. Alan yazında yapılan diğer çalışmalara bakıldığında Denizoğlu (2008) ile Aydın ve Boz (2010) tarafından fen bilgisi öğretmen adaylarıyla yapılan çalışmalarda da öğretmen adaylarının özyeterlik düzeylerinin ortalamasının üzerinde olduğu sonuçlarına ulaşılarak yapılan bu çalışmayla paralel sonuçlar göstermiştir. Katılımcıların fen eğitimine yönelik özyeterlik düzeylerinde cinsiyet açısından erkek katılımcılar lehine anlamlı farklılaşma olduğu ortaya çıkmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre hesaplanan etki büyüklüğü (Eta-kare=0.02) değerine göre farkın küçük düzeyde etki büyüklüğüne sahip olduğu sonucuna ulaşılabılır. Bulut-Üner (2018) tarafından okul öncesi öğretmen adaylarıyla yapılan çalışmada fen ve matematik öğretimine yönelik tutum ve özyeterlik inançlarıyla bilimsel süreç becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre yapılan bu çalışmayla benzer sonuçlar ortaya çıkıp öğretmen adaylarının özyeterlik inançlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yine benzer sonuçlara ulaşılan farklı bir çalışmada ise Şeker ve Çavuş (2017) okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik özyeterliklerinin cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmişlerdir. Okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik özyeterlik düzeyleri sınıf düzeyi değişkenine göre değerlendirildiğinde öz yeterlik düzeylerinin genel olarak birbirine yakın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 4. sınıfların özyeterlik düzeylerinin diğer sınıflara göre daha yüksek olduğu da ortaya çıkmıştır. Okul öncesi öğretmen adaylarının 4. sınıfa kadar almış oldukları uygulamalı eğitimlerin öğretmen adaylarının özyeterlik inancını doğrudan etkilediği düşünülmektedir. Bulut-Üner (2018) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik özyeterlik inançlarının sınıf düzeyleri açısından anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu çalışmaya benzer olarak 1. sınıfların özyeterlik inanç düzeylerinin 3. ve 4. sınıflara kıyasla daha düşük olduğu belirlenmiştir. Çalışmada ulaşılan bir başka sonucuna göre, okul öncesi öğretmen adaylarının fen eğitimine yönelik

özyeterlik inançları öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Buldur (2014) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik özyeterlik düzeylerinin sınıf artışıyla birlikte arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka çalışmada Vural-Ekinci ve Hamurcu (2008) 1. ve 3. sınıf okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik özyeterlik düzeylerini incelemeyi hedeflemişlerdir. 3. sınıfta öğrenim görmekte olan okul öncesi öğretmen adaylarının 1. sınıf öğrencilerine kıyasla özyeterlik inanç düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun olası bir nedeni, 3. sınıfta alınan fen öğretimi dersleri olabilir. Ağgül Yalçın (2011) benzer bir çalışmada 1. sınıf fen bilgisi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik özyeterlik düzeylerinin 4. sınıflara kıyasla daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan bu çalışmada okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutumların ne düzeyde olduğu ve tutum düzeylerinin cinsiyet ve sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bulgular doğrultusunda okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutumlarının orta düzeyin üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fen öğretimine yönelik tutum ölçeğinin alt faktörleri incelendiğinde “Gelişimsel Uygunluk” faktörü puan ortalamasının diğer faktörlerle karşılaştırıldığında daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumun nedeni olarak, öğretmen adaylarının çocuklara fen kavramları öğretimi ve yöntemleri konusunda kendilerini yetersiz hissetmelerinden kaynaklandığı ileri sürülebilir. Bu bağlamda okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimi konusundaki tutumlarının “Rahatlık-Rahatsızlık, Öğretim Öncesi Hazırlık, Yapararak-Yaşayarak Fen Öğretimi Yönetimi” gibi alt faktörlerinin puan ortalamalarının hem yüksek hem de birbirine yakın olduğu söylenebilir. Okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutumlarının cinsiyet açısından dağılımı incelendiğinde tüm alt faktörlerde kadın öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutum düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Babaroğlu ve Okur Metwalley (2018) okul öncesi öğretmenleriyle yaptıkları çalışmada fen eğitime yönelik tutumlarda cinsiyet açısından kadın öğretmenler lehine farklılaşma olduğunu belirlemişlerdir. Can ve Şahin (2015) tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutumlarında tutum ölçeği alt faktörlerinin her biri açısından inceleme yapılmıştır. Buna göre; “Rahatlık-Rahatsızlık”, “Öğretim Öncesi Hazırlık” ve “Yapararak-Yaşayarak Fen Öğretimi Yönetimi” faktörlerinde kadın ve erkek katılımcıların sıra ortalamaları arasında anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir. Literatürde yapılan araştırmalar incelendiğinde araştırma sonucuyla paralel sonuçlara rastlanmıştır. Akkaya-Semiz (2019) sınıf öğretmenleriyle yaptığı araştırmada fen bilimlerine yönelik tutumları cinsiyet değişkenine göre incelediğinde anlamlı farklılaşma olmadığını ortaya çıkarmıştır. Aktemur-Gürler vd. (2017) okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutumları üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmalarında öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre fen öğretimine yönelik tutumlarında farklılık olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Özdemir (2011) tarafından sınıf öğretmenleriyle yapılan çalışmada da fen öğrenimi ve öğretimi tutumlarında cinsiyetlerine göre farklılaşma olmadığını saptanmıştır. Okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutum puanlarının sınıf düzeylerine göre dağılımı incelenmiştir. Bulgular doğrultusunda tüm alt faktörlerde sınıf düzeyleri açısından öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik tutum düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Puan ortalamaları arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığının incelenmesi yapılmıştır. Çalışma sonucunda katılımcıların fen öğretimine yönelik tutum puan ortalamalarının sınıf düzeyi açısından anlamlı olarak farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır. Katılımcıların fen öğretimine yönelik tutumları ile fen eğitime ilişkin özyeterlikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Katsayıları hesaplanmıştır. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların fen öğretimine yönelik tutum alt faktörleri ile fen eğitime yönelik öz yeterlikleri arasında pozitif, orta düzeyde ve anlamlı ($p < 0.001$) ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir çalışmada Sıcak (2018) okul öncesi öğretmenleriyle yürüttüğü çalışma sonucunda öğretmenlerin fen bilgisine yönelik tutum düzeyleri ile özyeterlik düzeyleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öneriler

Bu araştırma Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde öğrenim görmekte olan 253 öğretmen adayı ile sınırlandırılmıştır. Sonuçların daha kapsamlı ve genellenebilir olması için farklı branşlarda çalışmalar yapılabilir. Okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik özyeterlik ve tutumları, Türkiye'nin farklı bölge ve üniversiteleriyle çalışma yapılarak geniş kapsamlı bir araştırma ile ele alınabilir. Okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine ilişkin özyeterlik inanç ve tutumlarının derinlemesine ve kapsamlı incelenmesi açısından karma araştırma yaklaşımına göre desenlenen yeni çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Ağgül Yalçın, F. (2011). Investigation of science teacher candidates' self-efficacy beliefs of science teaching with respect to some variables. *International Journal of Education Science*, 3(3), 1046-1063.
- Akkaya-Semiz, D. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin fen öğretimine yönelik tutumları ile özyeterlik düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktemur-Gürler, S. Akcanca, N., Alkan, M., Alkan, H. (2017). Okul öncesi öğretmenliği bölümü öğrencileri ve ön lisans çocuk gelişimi programı öğrencilerinin fen öğretimine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Turkish Studies Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(28), 365-380.
- Alabay, E. (2013). *Sciencestart destekli fen eğitim programının 60-72 aylık çocukların bilimsel süreç becerilerine ve bilimsel tutuma güvenme ve yönelime etkisi*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, S. ve Boz, Y. (2010). İlköğretim fen bilgisi öğretmen adaylarının fen öğretimi ile ilgili özyeterlik inançları ve özyeterlik inançlarının kaynakları. *Elementary Education Online*, 9(2), 694-704.
- Ayvacı, H.Ş. ve Ünal, S. (2017). *Kuramdan uygulamaya okul öncesinde fen eğitimi*. Pegem Akademi.
- Babaroğlu, A., & Okur Metwalley, E. (2018). Opinions of preschool teachers on science education in early childhood. *Hitit University Journal of Social Sciences Institute*, 11(1), 125-148.
- Bal, E. (2012). *5E modeli merkezli laboratuvar yaklaşımının fizik laboratuvarı dersinde fen bilgisi öğretmen adaylarının tutum ve başarılarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Buldur, A. (2014). *Okul öncesi öğretmen adaylarının fen eğitimine yönelik öz yeterlikleri başarı amaç oryantasyonları ve öğrenme yaklaşımları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Buldur, A., & Alisinanoğlu, F. (2020). Okul Öncesinde Fen Eğitimine Yönelik Öz Yeterlik Ölçeğinin geliştirilmesi. *Kastamonu Education Journal*, 28(1), 512-520.
- Bulut-Üner, A. (2018). *Okul öncesi öğretmen adaylarının bilimsel süreç becerileri, fen ve matematik öğretimine yönelik tutumları ve öz yeterlik inançları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Büyükoztürk, Ş. (2008). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. PegemA Yayıncılık.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem A Yayıncılık.
- Can, M. ve Şahin, Ç. (2015). Okul öncesi öğretmen adaylarının fene ve fen öğretimine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 13-26.

- Cho, H.S., Kim, J., Choi, D.H. (2003). Early childhood teachers' attitudes toward science teaching: A scale validation study. *Educational Research Quarterly*, 27(2), 33-42.
- Çamlıbel-Çakmak, Ö. (2006). *Okul öncesi öğretmen adaylarının fene ve fen öğretimine yönelik tutumları ile bazı fen kavramlarını anlama düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, S. (2011). *Öğretmen tutumları ile ilköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Denizoğlu, P. (2008). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının öğretimi özyeterlik inanç düzeyleri, öğrenme stilleri ve fen bilgisi öğretimine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdönmez, A. ve Küçükturan, A.G. (2022). Okul öncesi öğretmenlerinin fen eğitimine karşı öz-yeterlilik inançlarını etkileyen faktörler. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 95-110.
- Karamustafaoğlu, S. ve Kandaz, U. (2006). Okul öncesi eğitimde fen etkinliklerinde kullanılan öğretim yöntemleri ve karşılaşılan güçlükler. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 65-81.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Nobel Yayıncılık.
- Kiremit, H.Ö. (2006). *Fen bilgisi öğretmenliği öğrencilerinin biyoloji ile ilgili öz yeterlik inançlarının karşılaştırılması*. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kocabıyık, F. (2011). Milli Eğitim Bakanlığı ve okul öncesi eğitim. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 20, 3-4.
- Küçükahmet, L. (2000). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Nobel Yayın Dağıtım.
- NRC (2012). *A framework for K-12 science education: Practices, crosscutting concepts, and core ideas*. National Academy Press.
- Özdemir, A. (2011). *Sınıf öğretmenlerinin fen ve teknoloji okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbey, S. & Alisananoğlu, F. (2010). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Fen Etkinliklerine İlişkin Yeterliliklerini Belirleme Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Milli Eğitim Dergisi*, 185, 266-277.
- Özdemir, Ş. (2021). *Okul öncesi öğretmenlerinin fen öğretimine yönelik tutumları ile bazı fen kavramlarını anlama düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi: Düzce ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Sıcak, B. (2018). *Okul öncesi öğretmenlerinin fen konularındaki alan bilgi düzeyleri ile fen öğretimine karşı tutum ve özyeterlilikleri arasındaki ilişki*. Doktora Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şeker, P.T. ve Çavuş, Z.S. (2017). Okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik özyeterlilik algıları. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 5(2), 19-28.
- Türkyılmaz, E. (2018). *Okul öncesi öğretmenlerinin fen etkinliklerine ilişkin yeterlilikleri ile fen öğretimine karşı tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vural-Ekinci, D. ve Hamurcu, H. (2008). Okul öncesi öğretmen adaylarının fen öğretimi dersine yönelik özyeterlilik inançları ve görüşleri. *İlköğretim Online*, 7(2), 456-467.

- Yağbasan, R. ve Gülçiçek, Ç. (2003). Fen öğretiminde kavram yanılgılarının karakteristiklerinin tanımlanması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(13), 102-120.
- Yaşar, Ş. (2004). *Okulöncesi eğitimde fen ve doğa etkinliklerinin yeri ve önemi*. A. Özdaş (Ed.). *Okulöncesinde fen ve matematik öğretimi içinde* (3.bs.). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Geliş Tarihi (Received): 05/08/2024

Kabul Tarihi (Accepted): 24/12/2024

Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi-Life Skills Journal of Psychology, 2024; 8(16), 125-139.

Meme Kanserli Hastalarda Kişilik Özellikleri*

Personality Traits of Breast Cancer Patients

¹ Yadigar Çevik Durmaz, ² Runida Doğan, ³ Nesibe Olgun Kaval

10.31461/ybpd.1528255

Öz

Kanser gibi yaşamı tehdit eden hastalıklarda, tanı aşamasında, tedavi sürecinde sık karşılaşılan yan etkiler, hastalık sürecindeki değişimler ve gerçekleştirilen majör cerrahi müdahaleler, hastaların uyum sürecinde çeşitli zorluklar yaşamalarına neden olabilmekte ve bu durum ruhsal sorunların ortaya çıkışını tetikleyebilmektedir. Bu bağlamda, ruhsal sorunların önlenmesi amacıyla yapılan çalışmalarda, bireylerin hastalığa uyum düzeylerini ve baş etme stratejilerini daha iyi anlamak için sahip oldukları kişilik özelliklerinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu çalışmada hastaların tanı ve tedavi aşamasında önemli katkısı olacağı düşünüldüğünden, betimsel araştırma yöntemi kullanılarak meme kanserli hastaların kişilik özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini olasılıksız rastlantusal örnekleme yöntemi ile 86 meme kanserli hasta oluşturmaktadır. Veri toplama araçları olarak Kişisel Bilgi Formu ve MMPI Çok Yönlü Kişilik Envanteri (Minnesota Multiphasic Personality Inventory - MMPI) kullanılmıştır. Araştırmaya katılan hastalarda L (yalan), F (sıklık-nadirlik), Pd (Psikopatik Sapma) ve Ma (Hipomani) alt ölçek ortalama puanlarının, katılımcıların yaşlarına, algılanan aile gelir durumuna ve eski meme probleminin varlığına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p<0.05$). Daha önce meme problemi yaşamayan hastaların yaşayan hastalara göre ölçek maddelerini daha fazla gelişi güzel şekilde yanıtladığı görülmüştür. Daha önce meme problemi yaşamayan hastaların yaşayan hastalara göre daha fazla toplumsal kurallara ve değerlere uymada güçlük yaşadığı bulunmuştur. Meme kanseri tanısı alan hastalarda, bireye özgü bir olgu olan "kişilik yapısının" belirlenmesinin, başta hemşireler olmak üzere, bütüncül bakım sunan tüm sağlık profesyonellerine hastaların uyum süreçlerini destekleyici ve ruhsal açıdan güçlenmelerine katkı sağlayacak müdahalelerin planlanmasında önemli bir rehberlik sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşire, Kişilik Yapısı, Meme Kanseri

Abstract

In life-threatening diseases such as cancer, frequent side effects, changes in the disease process and major surgical interventions during the diagnosis and treatment process may cause patients to experience various difficulties in the adaptation process and this may trigger the emergence of mental problems. In this context, it is important to determine the personality traits of individuals in order to better understand their level of adaptation to the disease and coping strategies in studies conducted to prevent mental problems. In this study, it was aimed to determine the personality traits of patients with breast cancer by using descriptive research method, since it is thought to have an important contribution to the diagnosis and treatment of patients. The sample of the study consisted of 86 breast cancer patients by non-probability random sampling method. A Personal Information Form and Multiphasic Personality Inventory (Minnesota Multiphasic Personality Inventory - MMPI) were used as data collection tools. L (Lie), F (frequency-infrequency), Pd (psychopathic deviation), and Ma (hypomania) subscale mean scores of them significantly differed by the age of the participants, perceived family income status, and the presence of a prior breast cancer diagnosis ($p<0.05$). Patients without a history of breast cancer responded to scale items more randomly than those with a history did. Patients without prior breast cancer had more difficulty complying with society rules and values than patients with prior breast cancer. Determining the "personality structure" of patients with breast cancer will significantly contribute to planning interventions that provide benefits for the adaptation and spiritual strengthening process of patients for all health professionals.

Key Words: Breast Cancer, Nurse, Personality Trait

*Bu çalışma 1. Uluslararası Sağlık Bilimleri ve Yaşam Kongresi, 02-05 Mayıs 2018, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur'da sözel bildiri olarak sunulmuştur.

³ **Sorumlu yazar:** Nesibe Olgun Kaval, Karadeniz Teknik Üniversitesi, E-Mail: nesibe.olgun@gmail.com

Giriş

Meme kanseri tanısı görülme sıklığı giderek artan, özellikle kadın sağlığını tehdit eden ve beden imajında değişikliğe yol açan önemli bir sağlık sorunudur (Yamani Ardakani vd., 2020). Hastalığın görülme sıklığı, ülkeden ülkeye değişmekle birlikte dünya genelinde kadınlar arasında en sık görülen kanser türü olup, hayat boyu görülme riski %12'ye, hayat boyu ölüm riski ise %5'e yükselmiştir (Mansha vd., 2016). Erken ölüm riski ve hastalığın yol açtığı ekonomik yük gibi faktörler nedeniyle, kadınlarda meme kanseri görülme oranlarını azaltmaya yönelik çok yönlü tedavi stratejilerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Dong ve Jin, 2018). Bir kadın için meme kanseri tanısı almış olmak beraberinde birçok yıkıcı etkiyi de getirmektedir. Hastalık süreci ve tedavisi fiziksel problemlerin yanı sıra psikolojik, sosyal, mesleki ve varoluşsal çeşitli sorunlara neden olmaktadır (Çam, Saka ve Gümüş, 2009; Derakhshan ve Karbassian, 2017; Eaton, Narkthong ve Hulett, 2020). Hastalık sürecinde kişilerin hastalığın olumsuz etkileriyle aşırı uğraş içerisinde olması, aynı zamanda kaygı düzeylerinde yükselmeye (Tsaras vd., 2018), çaresizlik hissine ve olumsuz beden algıları sunucunda cinsel yaşamlarında da sorunlar yaşamalarına sebep olmaktadır (Boquiren vd., 2016). Ayrıca hastalar hastalığın belirsiz doğası nedeniyle durumu olduğundan daha kötü ve kontrol edilemez bir şekilde değerlendirme ve genelleme eğilimi içerisinde girmektedirler (Boquiren vd., 2016). Ölüm oranı yüksek olan hastalıklarda, tanı süreci, tedaviye bağlı yan etkilerin ortaya çıkması, büyük cerrahi müdahalelerin gerekmesi ya da tedavinin beklenen sonucu vermemesi ve hastalığın prognozunun kötüleşmesi gibi durumlar, hastalarda yalnızca uyum sorunlarını değil, aynı zamanda ruhsal problemlerin daha sık görülmesini de beraberinde getirmektedir (Çam, Saka ve Gümüş, 2009; Derakhshan ve Karbassian, 2017). Bununla birlikte, hastanın yaşı, kansere yönelik deneyimleri ve algıları, sosyokültürel düzeyi, baş etme stratejileri, sosyal destek sistemleri ve kişilik yapısı, hastalığa uyum sürecinde önemli rol oynamakta ve bu sürecin bireyler arasında farklılık göstermesine neden olmaktadır (Kuhlman vd., 2017; Ure, 2018). Bütüncül (holistik) sağlık anlayışına göre, hastanın tedavi sürecinde sağlıklı bir şekilde baş edebilmesi ve tedavi hedeflerine en kısa sürede ulaşabilmesi için kapsamlı ve bireyselleştirilmiş bir bakım planının oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Bu anlayış, sağlık profesyonellerinin rolünü, bireyin genel iyilik halini destekleyecek şekilde yapılandırmayı öngörmektedir. Ancak, bu rol, hemşireler tarafından daha etkin bir şekilde yerine getirilmektedir. Hemşireler, hasta merkezli bir yaklaşımla bireyin ihtiyaçlarını bütüncül bir şekilde ele alarak tedavi sürecinde hem koordinatör hem de uygulayıcı bir pozisyonda bulunmaktadır (Suhonen, Valimaki ve Leino-Kilpi, 2005). Diğer sağlık profesyonelleri, genellikle tanı koyma, tedavi planlama veya belirli bir uzmanlık alanına odaklanan görevler üstlenirken, hemşireler tedavi sürecinin her aşamasında aktif olarak yer almaktadır. Hemşirelerin, hastalarla sürekli ve doğrudan bir etkileşim içinde olması, sık izlem sorumluluğu taşıması ve hastayı tüm yönleriyle kapsayan bir bakım sürecini koordine etmesi, bu meslek grubunu benzersiz bir konuma taşımaktadır. Doktorlar ve diğer sağlık çalışanları kısa süreli görüşmelerle ve uzmanlık alanlarına özgü müdahalelerle sınırlıyken, hemşireler hasta ile uzun süreli iletişim sağlayarak onların ihtiyaçlarını kapsamlı ve çok boyutlu bir yaklaşımla ele almaktadır (Argon, 1985; Suhonen, Valimaki ve Leino-Kilpi, 2005). Hemşireler, hastalardan elde edilen fiziksel, psikolojik, sosyal, kültürel, spiritüel, bilişsel ve gelişimsel verileri birleştirerek birey merkezli bir yaklaşım benimsemektedir (Ackley, Ladwig ve Makic, 2017; Akt. Basit, 2020; Argon, 1985; Suhonen, Valimaki ve Leino-Kilpi, 2005). Bu veriler, yalnızca tedavi hedeflerine ulaşmayı değil, bireyin genel iyilik halini etkileyen tüm faktörlerin dikkate alınmasını sağlamaktadır. Bu, hastanın yalnızca tıbbi tedaviye değil, aynı zamanda yaşam kalitesine yönelik ihtiyaçlarının karşılanmasını da sağlamaktadır. Doktorlar ve diğer sağlık çalışanları genellikle hastalığa odaklandığı için, bu seviyede bir kişiselleştirilmiş yaklaşım geliştirme imkânı daha sınırlı olabilir (Argon, 1985; Suhonen, Valimaki ve Leino-Kilpi, 2005). Hemşirelerin bütüncül sağlık anlayışında kritik bir role sahip olmaları, bireyin sağlık durumunu çok boyutlu bir şekilde ele almaları ve tedavi sürecinin her aşamasında aktif bir şekilde yer almalarından kaynaklanmaktadır. Bu özellikler, onları sağlık ekipleri içinde benzersiz ve vazgeçilmez bir konuma taşımaktadır. Hemşirelik sürecinin birinci basamağını oluşturan veri toplama aşaması, hastanın gereksinimlerinin ve ihtiyaçlarının doğru bir şekilde

belirlenmesini sağlayarak tanılama, planlama ve değerlendirme aşamalarına da önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Akt. Basit, 2020). Bu süreç, fiziksel, psikolojik, sosyal, kültürel, spiritüel, bilişsel ve gelişimsel alanlara ilişkin verileri kapsadığı gibi, bakımın planlanmasına rehberlik edebilecek her türlü hasta özelliğini de içermektedir (Ackley, Ladwig ve Makic, 2017; Akt. Basit, 2020). Sonuç olarak bu yaklaşım, tedavi sonuçlarının iyileştirilmesi ve hastanın yaşam kalitesinin artırılması açısından gerekli görülmektedir (Basit, 2020). Berman, Snyder ve Frandsen (2000), hemşirelerin bütüncül tedavi yaklaşımı çerçevesinde, hastaların kişilik özelliklerini anlamalarının önemine dikkat çekmektedir. Bu anlayış, bireylerin ihtiyaçlarına uygun, daha etkili ve kişiselleştirilmiş bakım hizmetlerinin sunulmasını kolaylaştırmaktadır. Hemşireler, hastaların bireysel farklılıklarını dikkate alarak, tedavi süreçlerini yalnızca biyomedikal hedeflere ulaşmak için değil, aynı zamanda genel yaşam kalitesini artıracak şekilde yapılandırmaktadır.

Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (MMPI), kişiliğin yapısal olarak değerlendirmesinde en sık kullanılan ölçüm araçlarının başında gelmektedir. Sağlık bakım profesyonellerine (psikiyatrist, psikolog, hemşire gibi) hastanın hastalığına olan duygusal reaksiyonu, psikolojik özellikleri ve kişilik özellikleri hakkında bilgi veren MMPI, tedaviye uyum ve müdahalelere uygunluğunu belirlemede büyük kolaylık sağlamaktadır (Başay vd., 2016; Pop-Jordanova, 2015). Kişilik özelliklerinin, meme kanseri hastalarının ruh sağlığı üzerinde güçlü bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir. Ruhsal durumlarının hastaların tedavi süreçleri üzerinde belirgin bir etkisi olduğu da vurgulanmaktadır (Hulett vd., 2022; Paolucci vd., 2019). Meme kanseri deneyimi yaşayan hastalarda, bireye özgü bir kavram olan “kişilik yapısı”nı belirlemenin, bütüncül bakım veren tüm sağlık profesyonellerine, hastaların uyum süreci ve ruhsal yönden dayanıklılığının artırılmasına katkı sağlayacak müdahaleleri planlanmalarında önemli fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırmada, meme kanseri tanısı almış hastaların tanı ve tedavi süreçlerine önemli katkılar sağlayacağı öngörülerek, kişilik özelliklerinin Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (MMPI) testi aracılığıyla incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın hipotezleri, bu hastaların kişilik yapılarının betimlenmesi ve ruhsal durumlarının yaş, eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik durum ve önceki kanser öyküsü gibi sosyo-demografik faktörlere bağlı olarak anlamlı farklılıklar gösterebileceği varsayımına dayanmaktadır.

Yöntem

Bu araştırma, meme kanseri tanısı alan hastaların tanı ve tedavi süreçlerine önemli katkı sağlayacağı düşünülen kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla, mevcut durumu tespit etmeye yönelik betimsel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Akarsu ve Akarsu, 2019). Araştırma 1 Ocak 2017-30 Aralık 2017 tarihleri arasında İnönü Üniversitesi Turgut Özal Tıp Merkezi’nde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini İnönü Üniversitesi Turgut Özal Tıp Merkezi kemoterapi ünitesine son bir yıl içinde başvuran 254 meme kanserli kadın hasta oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ulaşım kolaylığı açısından çalışmada olasılıksız rastlantısal örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Bal, 2020). Örneklem büyüklüğü G-power analizi ile gerçekleştirilecek istatistiksel analizlerde göz önüne alınarak, .95 güç düzeyi ve .40 etki büyüklüğüyle 102 katılımcı olarak hesaplanmıştır. Ancak, araştırmaya katılmayı 86 meme kanserli hasta gönüllü olarak kabul etmiştir. Araştırmaya katılan iki hasta anket soru sayısının fazla olması nedeniyle ölçek maddelerinin hepsini yanıtlamadığı için analizlere dahil edilmemiştir.

İşlem

Araştırmaya başlamadan önce İnönü Üniversitesi Turgut Özal Tıp Merkezi Başhekimliği’nden kurum izni ve Fırat Üniversitesi Girişimsel Olmayan Etik Kurulu’ndan 19.12.2016 tarih ve 6067 sayı ile gerekli etik kurul izinleri alınmıştır. Çalışmada yer alan ölçeklerin kullanımı için Türkiye’de güvenilirlik ve geçerlilik çalışmalarını gerçekleştiren araştırmacılardan gerekli izinler alınmıştır. Hastalar kemoterapi uygulama öncesinde bekleme odasında, bir araştırma görevlisi tarafından araştırmaya katılmaya davet edilmiştir. Hastalar araştırmanın amacı, elde edilen verilerin gizliliği konusunda bilgilendirilerek, hastaların sözlü ve “Bilgilendirilmiş Onam” ile yazılı izinleri alınmıştır. Veriler, hastalar kemoterapi

aldıkları sırada yüz yüze veri toplama yöntemiyle toplanmıştır. Kemoterapi uygulama ünitesine daha çok 2. evre meme kanserli hastalar başvurduğu için, gruplar arası homojen bir dağılım sağlanamayacağından araştırmaya sadece 2. evre meme kanserli hastalar dahil edilmiştir. O yüzden araştırma örneklemini ikinci evre meme kanseri tanısı almış olan, iletişime açık, 18 yaşın üzerinde, bilinen herhangi bir psikiyatrik tanısı bulunmayan hastalar oluşturmaktadır. Kemoterapiye bağlı fiziksel ve ruhsal sorun yaşayan ve soruları yanıtlamaktan vazgeçen hastalar çalışmadan çıkarılmıştır. Ayrıca, çalışmaya katılmayı kabul eden hastaların klinik özelliklerine ilişkin veriler bilgilendirilmiş onam formunda da belirtilerek kliniklerin hasta dokümantasyon sistemlerinden elde edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından literatür bilgileri doğrultusunda hazırlanmış olan kişisel bilgi formu on beş sorudan oluşmaktadır. Formda; yaş, eğitim durumu, meslek, medeni durum, çocuk sayısı, düzenli spor yapma durumu, sağlıklı beslenme durumu, gelir durumu, hastaların sağlıklarını algılama durumları, hastaların ruhsal durumlarına yönelik değerlendirmeleri, başka fiziksel rahatsızlığın varlığı, ailede meme kanseri öyküsü, sigara kullanım durumu, hastalık evresi, alkol kullanım durumu ve daha önce geçirilen meme hastalığı sorgulanmıştır.

Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (MMPI): 566 sorudan oluşan, 10 klinik ve üç geçerlilik alt testi olan, kişilik niteliklerini ölçmeye yardımcı bir öz bildirim ölçeğidir. Geçerlilik alt ölçekleri L (yalan), F (sıklık-nadirlik) ve K (düzeltme) olarak adlandırılmaktadır. Klinik alt testler Hs (hipokondriyazis), D (depresyon), Hy (histeri), Pd (psikopatik sapma), Mf (maskülinite-femininite), Pa (paranoya), Pt (psikasten), Sc (şizofreni), Ma (hipomani) ve Si (sosyal içedönüklük) kodlarıyla tanımlanmaktadır. Testi alan katılımcılar, her bir maddenin kendine uygunluğunu değerlendirerek maddelerin yanında yer alan 'doğru' ve 'yanlış' şeklindeki yanıtları işaretlemektedir. Envanter 1939 yılında Hathaway ve McKinley tarafından psikiyatrik rahatsızlıkların şiddetini ve değişim sürecini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Türkçeye uyarlaması ve standardizasyonu ile geçerlilik çalışması Savaşır (1981) ve Erol (1982) tarafından yapılmıştır (Ceyhun ve Oral, 1998; Erol, 1982; Savaşır, 1981). Kadın ve erkek için ayrı normları bulunan ölçeğin alt testlerinden alınan ham puanlar T puanı olarak adlandırılan standardize bir ölçüme dönüştürülerek hesaplanmaktadır. Ortalama T puanı 50 ve standart sapması 10 olan envanterin, ortalamadan bir standart sapma uzaklığı 40 ile 60 T puan aralığını gösterirken, ortalamadan iki standart sapma uzaklığı 30 ile 70 T puan aralığını göstermektedir. Bu yüzden klinik alt ölçek skorlarında $T \geq 70$ olması bireyde var olan ruhsal sorunların ve işlevsellikteki bozulmaların bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Özellikle klinik alt testlerden "yüksek puan" almış olmak $T \geq 70$ olarak tanımlanmaktadır (Ceyhun ve Oral, 1998; Graham, 1987; Lachar, 1974).

İstatistiksel Analizler

MMPI alt test sonuçları öncelikle standart T puanlarına dönüştürülmüştür. Bireylerin öncelikle test maddelerine verdikleri cevaplarda bozucu herhangi bir etkiye sebep olabilecek test alma tutumlarını değerlendirmek amacıyla oluşturulmuş olan geçerlilik testleri (L, F, K) değerlendirilmiş ve çalışmaya katılan bireylerin MMPI sonuçlarının yorumlanabilmesi için geçerlilik alt test puanlarında geçersiz bir profil bulunmadığı görülmüştür. Verilerin normal dağılıma uygunluğu ve homojen dağılım varsayımı histogram ve Q-Q plots grafikleriyle, çarpıklık (skewness), basıklık (kurtosis) değerleri hesaplanarak (skewness değerleri ± 1 arasında ve kurtosis değerleri ± 1.2 arasında) test edilmiştir. Tüm değişkenlerin normal dağılım varsayımını sağladığı (Meyers, Gamst ve Anthony, 2016) ve ayrıca alt boyutlarda normalliği bozan aşırı uç değerlerin olmadığı görülmüştür (İyilikçi, 2022). MMPI alt ölçeklerinden alınan ortalama T puanları frekans, aritmetik ortalama, standart sapma, yüzde gibi betimsel istatistikler kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmaya katılan bireylerden elde edilen sosyo-demografik değişkenlere göre bireylerin MMPI alt testlerinin standart T puanlarında farklılaşma olup olmadığının incelenmesi için tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) yapılmıştır. Ayrıca farklılaşmanın hangi gruplar arasında

olduğunu görebilmek için çoklu karşılaştırmalar (post-hoc) uygulanmıştır. Analizler, araştırmacılar tarafından SPSS 23 programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Araştırmaya katılan meme kanseri tanısı almış 86 kadın hastanın, 26 ile 65 arasında değişmekte olan yaşlarının ortalaması 45.52 ve standart sapması ± 8.60 olarak bulunmuştur. Örneklem ile ilgili sosyodemografik değişkenler ve klinik özellikleri Tablo-1'de gösterilmiştir. Hastaların %51.2'sinin üniversite mezunu olduğu ve %22.1'inde lise mezunu olduğu görülmüştür. Hastaların yarısından fazlası bir işte çalışmaktadır. Hastalar genel olarak algılanan sağlık durumunu (%62.8) ve ruh sağlığı durumunu (%75.6) iyi olarak değerlendirmiştir. Hastaların yarısından fazlası (%51.2) başka sağlık sorunu bildirmezken; diğer hastalar meme kanseri dışında ek sağlık sorunu olarak en çok tansiyon (%12.8), diabet (%9.3), ağrı (romatizma, diz, bel vs.) (%7), astım (nefes sorunu, daralma) (%7) ve guatrı (%3.5) bildirmişlerdir. Hastaların çoğunun ailesinde meme kanseri öyküsünün olmadığı (%64) veya eskiden bir meme problemi yaşamadığı (%73.3) görülmektedir.

Tablo-1. Meme kanseri hastalarının (N=86) sosyo-demografik özellikleri

Değişkenler	N	f(%)	
Yaş	20-29 yaş	2	2.3
	30-39 yaş	22	25.6
	40-49 yaş	34	39.5
	50-59 yaş	22	25.6
	60-69 yaş	6	7
Eğitim Durumu	Okur-Yazar	3	3.5
	İlkokul	14	16.3
	Ortaokul	6	7
	Lise	19	22.1
	Üniversite ve Üzeri	44	51.2
Çalışma Durumu	Ev Hanımı	36	41.9
	Memur	36	41.9
	Diğer Meslekler	10	11.6
	Emekli	4	4.7
Medeni Durum	Bekar	13	15.1
	Evli	67	77.9
	Dul	6	7
Çocuk Sayısı	Sıfır (0)	13	15.1
	1	16	18.6
	2	33	38.4
	3	14	16.3
	4	7	8.1
	5	3	3.5
Düzenli Spor	Evet	15	17.4
	Hayır	71	82.6
Sağlıklı Beslenme	Evet	58	67.4
	Hayır	28	32.6
Algılanan Aile Gelir Durumu	Gelir Giderden Az	17	19.8
	Gelir Gidere Eşit	61	70.9

	Gelir Giderden Fazla	8	9.3
Algılanan Sağlık Durumu	Çok Kötü	4	4.7
	Kötü	28	32.6
	İyi	54	62.8
	Çok İyi	0	0
Algılanan Ruh Sağlığı	Çok Kötü	0	0
	Kötü	19	22.1
	İyi	65	75.6
	Çok İyi	2	2.3
Sağlık Sorunları	Astım (Nefes sorunu, Daralma)	6	7
	Ağrı (Romatizma, Diz, Bel vs.)	6	7
	Depresyon	1	1.2
	Diyabet	8	9.3
	Faranjit	1	1.2
	Gastrit	1	1.2
	Guatr	3	3.5
	Halsizlik	1	1.2
	Hemoroide	1	1.2
	Kadın Hastalıkları	1	1.2
	Karaciğer Yağlanması	1	1.2
	Kolit	1	1.2
	Tansiyon	11	12.8
	Yok	44	51.2
Ailede Meme Kanseri Öyküsü	Evet	31	36
	Hayır	55	64
Sigara Kullanımı	Evet	33	38.4
	Hayır	53	61.6
Alkol Kullanımı	Evet	3	3.5
	Hayır	83	96.5
Eski Meme Probleminin Varlığı	Evet	23	26.7
	Hayır	63	73.3

Katılımcıların Kişilik Özellikleri

Araştırmaya katılan meme kanseri olan hastaların MMPI geçerlilik ve klinik alt ölçekleri için ortalama puanlar ile standart sapma değerleri, T puanı yüksek olan ($T \geq 70$) kişi sayısı ve yüzdelik bilgileri Tablo-2'de verilmiştir. Klinik alt testlerinden aldıkları puanları 70 kritik değerinin üstüne çıkmamakla birlikte; hipokondriazis, histeri ve şizofreni alt boyutlarının ortalama T puanlarının 60 değerinin üzerine çıktığı görülmektedir.

Tablo-2. Meme kanseri hastalarının (N=86) Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (MMPI) puanları

MMPI Geçerlilik Alt Ölçekleri	T	N ≥ .70 (%)
	Ort.± SS	
L (Yalan)	50.63 ± 13.29	9 (10,5)
F (Sıklık –Nadirlik)	62.30 ± 14.75	27 (31,4)
K (Düzeltilme)	56.12 ± 10.60	4 (6,2)
MMPI Klinik Alt Ölçekler	T	N ≥ .70 (%)
	Ort.± SS	
Hipokondriazis (Hs)	63.47 ± 7.48	21 (24,4)
Depresyon (D)	59.23 ± 7.66	11 (12,8)
Histeri (Hy)	63.65 ± 7.84	11 (12,8)
Psikopatik Sapma (Pd)	57.31 ± 8.31	11 (12,8)
Kadınlık – Erkeklik (Mf)	54.79 ± 8.29	1 (1,2)
Paranoya (Pa)	57.62 ± 10.60	10 (11,6)
Psikasteni (Pt)	59.12 ± 7.18	2 (2,3)
Şizofreni (Sc)	60.81 ± 10.98	21 (24,4)
Hipomani (Ma)	57.85 ± 9.07	4 (4,7)
Sosyal İçedönüklük (Si)	55.69 ± 6.92	0 (0)

Araştırmaya katılan meme kanseri hastalarda sosyo-demografik değişkenlere göre MMPI alt ölçeklerinin T değerlerinde anlamlı bir farklılaşma olup olmadığına Tek Yönlü Varyans Analizleri ve Bağımsız Örneklem t testleri ile test edilmiştir. Analizler sonucunda MMPI alt ölçeklerinde yalnızca L (yalan), F (sıklık-nadirlik), Psikopatik Sapma (Pd) ve Hipomani (Ma) alt ölçek T puanlarının hastaların yaş gruplarına, algılanan aile gelir durumuna ve eski meme probleminin varlığına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p<0.05$) (Tablo-3 ve Tablo-4).

Hastaların yaş gruplarına göre kişilik testi alt ölçek T puanlarına bakıldığında; 30-39 yaş ($M=54.77$, $SD=8.78$), 40-49 yaş ($M=59.76$, $SD=7.81$) ve 50-59 yaş ($M=54.55$, $SD=9.79$) arası hastaların Hipomani (Ma) alt ölçek T puanlarında anlamlı düzeyde farklılaşma yok iken ($p>0.05$), 60-69 yaş ($M=67.67$, $SD=3.14$) arası hastaların 30-39 yaş ($M=54.77$, $SD=8.78$), 40-49 yaş ($M=59.76$, $SD=7.81$) ve 50-59 yaş ($M=54.55$, $SD=9.79$) arası hastalara göre Hipomani (Ma) alt ölçek T puanlarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu, $F(4, 81)=4.560$, $p<0.01$, yani daha fazla manik kişilik özellikleri göstererek aşırı, amaçsız aktivitelerde bulunma, enerjik ve konuşkan olma eğiliminde oldukları görülmektedir (Tablo-3).

Tablo-3. Sosyo-demografik özelliklere göre anlamlı farklılık gösteren MMPI alt ölçekleri

Değişkenler	MMPI Alt Boyutları	N	Ort ± SS	F	Post hoc	
Yaş	Hipomani (Ma)	1.20-29 yaş	2	66 ± 2.83	1654.24**	2<5; 3<5; 4<5
		2.30-39 yaş	22	54.77 ± 8.78		
		3.40-49 yaş	34	59.76 ± 7.81		
		4.50-59 yaş	22	54.55 ± 9.79		
		5.60-69 yaş	6	67.67 ± 3.14		
Algılanan Aile Gelir Durumu	L (Yalan)	1.Gelir Giderden Az	17	53.88 ± 14.74	3.404*	3>2
		2.Gelir Gidere Eşit	61	48.51 ± 12.35		
		3.Gelir Giderden Fazla	8	59.88 ± 13.38		
	F (Sıklık-Nadirlik)	1.Gelir Giderden Az	17	70.12 ± 14.70	3.549*	1>2
		2.Gelir Gidere Eşit	61	59.82 ± 13.94		
		3.Gelir Giderden Fazla	8	64.63 ± 16.54		
	Psikopatik Sapma (Pd)	1.Gelir Giderden Az	17	63.12 ± 8.61	5.961**	1>2; 1>3
		2.Gelir Gidere Eşit	61	56.10 ± 7.81		
		3.Gelir Giderden Fazla	8	54.25 ± 6.43		

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Algılanan aile gelir düzeyinde ise; L, F ve Pd alt ölçeklerinin T puanlarında fark olduğu görülmektedir. L (yalan) puanlarına göre, geliri giderinden fazla (M=59.88, SD=13.38) olan meme kanseri hastaların, geliri giderine eşit (M=48.51, SD=12.35) olanlardan daha fazla ölçek maddesine dürüst yanıt vermeyerek, kendini olduğundan daha iyi göstermeye çalıştığı bulunmuştur, F (2, 83)=3.404, p<0.05. F (sıklık-nadirlik) puanlarına göre, geliri giderinden az (M=70.12, SD=14.70) olan meme kanseri hastaların geliri giderine eşit (M=59.82, SD=13.94) olanlardan daha fazla ölçek maddesine gelişigüzel bir biçimde yanıt verdiği görülmüştür, F (2, 83)=3.549, p<0.05. Psikopatik Sapma (Pd) puanlarına göre, geliri giderinden az (M=63.12, SD=8.61) olan meme kanseri hastaların geliri giderine eşit (M=56.10, SD=7.81) ve geliri giderinden fazla (M=54.25, SD=6.43) olanlardan daha fazla toplumun kurallarına ve değerlerine uymada güçlük çektiği bulunmuştur, F (2, 83)=5.961, p<0.01 (Tablo-3).

Hastaların daha önce meme problemi yaşama durumuna göre de F (sıklık-nadirlik) ve Psikopatik Sapma alt testlerinin T puanlarında farklılaştıkları görülmektedir. Yani F (sıklık-nadirlik) puanlarına

bakıldığında, daha önce meme problemi yaşamayan hastaların (M=64.51, SD=15.44) yaşayan hastalara (M=56.26, SD=10.80) göre daha fazla ölçek maddesine gelişigüzel bir biçimde yanıt verdiği görülmektedir, $t(84)=-2.355$, $p<0.05$. Psikopatik Sapma (Pd) puanlarında ise, daha önce meme problemi yaşamayan hastaların (M=58.44, SD=8.57) yaşayan hastalara (M=54.22, SD=13.94) göre daha fazla toplumun kurallarına ve değerlerine uymada güçlük çektiği bulunmuştur, $t(84)=-2.130$, $p<0.05$. Sosyo-demografik değişkenlerden eğitim, çalışma ve medeni durum, çocuk sayısı, düzenli spor, sağlıklı beslenme, algılanan sağlık durumu, algılanan ruh sağlığı, fiziksel sağlık sorunları, ailede meme kanseri öyküsünün varlığı ile sigara ve alkol kullanımının, MMPI alt ölçeklerinin T değerlerinde anlamlı bir farklılaşma oluşturmadığı yapılan Tek Yönlü Varyans Analizleri ve Bağımsız Örneklem t-testlerinde görülmektedir ($p>0.05$) (Tablo-4).

Tablo-4. Eski meme probleminin varlığına göre anlamlı farklılık gösteren MMPI alt ölçekleri

Değişkenler	MMPI Alt Boyutları	N	Ort ± SS	t	
Eski Meme Probleminin Varlığı	F (Sıklık-Nadirlik)	Evet	23	56.26 ± 10.80	-2.355*
		Hayır	63	64.51 ± 15.44	
	Psikopatik Sapma (Pd)	Evet	23	54.22 ± 6.80	-2.130*
		Hayır	63	58.45 ± 8.57	

(* $p<0.05$ ** $p<0.01$ *** $p<0.001$)

Tartışma

Kanser tedavisi sürecinde yaşanan zorlukların ve bu zorlukların yaratmış olduğu olumsuz duyguların, bireylerin yaşam kalitesini ciddi şekilde düşürdüğü bilinmektedir (Li vd., 2016). Bu bağlamda, sağlık çalışanlarının öncelikli amacı, kanser hastalarına bütüncül bir sağlayarak fiziksel ve ruhsal sağlıklarını desteklemektir (Ng vd., 2017). Araştırmalar, kişilik özelliklerinin hastaların hastalık sürecine psikolojik ve sosyal uyumunu doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır (Cerezo, Blanca ve Ferragut, 2020; Dahl, 2020). Özellikle, kanser tanısı sonrası bütüncül bakım alan bireylerde fiziksel ve ruhsal iyileşmelerin, mortalite oranları ve hastaneye yatış sıklıkları üzerinde olumlu etkiler yarattığı bildirilmektedir (Paolucci vd., 2021). Dolayısıyla, hastaların etkili bir sağlık hizmeti ve ruhsal tedavi alabilmesi için kişilik yapılarına ilişkin verilerin, sağlık personelleri tarafından dikkate alınması önemli hale gelmektedir (Cerezo, Blanca ve Ferragut, 2020; Dong ve Jin, 2018; Paolucci vd., 2021). Bu bağlamda, mevcut araştırma kapsamında, MMPI-1 kullanılarak meme kanseri tanısı almış kadınların kişilik özelliklerini değerlendirmek ve bu özelliklerin hastalık süreci üzerindeki etkilerini daha iyi anlamak amaçlanmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, çalışmaya katılan tüm meme kanseri tanısı almış kadınlarda, MMPI-1 ölçüm aracındaki geçerlilik alt testlerinin (L, F, K) ortalama T değerleri incelendiğinde, bireylerin geçerli bir profile sahip olduğu görülmektedir. Bu profil ölçek yönergelerini dikkatli bir şekilde okudukları, anlayarak maddeleri yanıtlamış oldukları şeklinde yorumlanmaktadır. Hastaların oluşturmuş oldukları MMPI profilinde var olan durumlarını olduğu gibi yansıttıkları düşünülmektedir. Ölçekten elde edilen bilgilerinin güvenilir olması ve değerlendirilebilmesi için bireylerin ölçek yanıtı davranışını gösteren bu geçerlilik alt testlerinin öncelikli olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Ceyhun ve Oral, 1998; Graham, 1987; Lachar, 1974). Araştırma, örnekleme kullanılan geçerlilik profillerinin klinik alt testler açısından güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu durum, katılımcıların değerlendirme sonuçlarının doğruluğunu ve klinik ölçeklerle uyumlu olduğunu işaret eder. Bu çalışmada elde edilen L (yalan), F (sıklık-nadirlik), Pd (Psikopatik Sapma) ve Ma (Hipomani) ölçek puanlarının yaş, gelir durumu ve önceki meme sorunları ile farklılık gösterdiğine ilişkin sonuçların, kişilik özelliklerinin ve güncel ruhsal durumlarının bireylerin hastalık sürecine verdiği yanıtı nasıl şekillendirdiğini anlamak açısından önemli ipuçları vermektedir.

Meme kanserli hastaların MMPI klinik alt testlerinden aldıkları puanlar normal sınırlar içerisinde olduğu 70 kritik değerinin üstüne çıkmamakla birlikte; hipokondriasis, histeri ve şizofreni alt boyutlarının ortalama T puanlarının 60'ın üzerine çıktığı görülmektedir. Puanların 60'ın üzerine çıkması, hastaların patolojik veya nevrotik eğilimler göstermediğini ifade etmekle birlikte, olası psikopatoloji tanısına yaklaşan değerleri de işaret etmektedir (Graham, 1987; Lachar, 1974). Bu bakış açısı ile klinik alt testler tek tek değerlendirilmektedir. Hipokondriasis alt puanında gözlenen yükselme meme kanseri olan kadınların sağlıkla ilgili konulardaki algılarını ve endişelerini ortaya koymaktadır (Cerezo, Blanca ve Ferragut, 2020; Graham, 1987; Lachar, 1974). Bu bireyler, yaşadıkları hastalık veya hastalıklar sebebiyle sürekli bir sağlık korkusu içinde bulunabilirler. Hastalığın seyrine ilişkin belirsizlikler, bireylerde kontrol kaybı hissine yol açabilir ve bu korkunun yakın çevreye de yansımaya neden olabilir (Cerezo, Blanca ve Ferragut, 2020; Şimşekoğlu ve Mayda, 2016). Bu durum daha öncede bahsedildiği üzere, hastaların hastalıklarına ilişkin psikolojik uyumlarını olumsuz etkilediğine işaret etmektedir (Cerezo, Blanca ve Ferragut, 2020; Malev vd., 2020).

Bu araştırmada hipokondriasis alt puanı 63.47 ± 7.48 bulunmuştur. Hipokondriasis alt puanının nispeten yüksek çıkması meme kanseri tanısı olan bu bireylerin hastalıklarına yönelik var olan durumu kötü algılama eğilimlerinin bulunmasını, somatik belirtilere karşı farkındalıklarının/duyarlılıklarının yüksekliğini ve sürekli hastalığın nüksüne yönelik korkular yaşıyor olmalarının bir göstergesi olduğunu düşündürmektedir (Bozo, Tathan ve Yılmaz, 2014; Dahl, 2020). Alan yazında yer alan Mols ve arkadaşlarının (2012) yapmış oldukları araştırma sonuçları da bu bulguları destekler niteliktedir. Araştırma kapsamında, katılımcıların kanser hastalığının ciddi sonuçlara yol açabileceğini düşündükleri, hastalığın uzun bir süreç gerektirdiğine inandıkları ve bu süreçte yoğun semptomlar yaşayacaklarına ilişkin beklentiler taşıdıkları belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, hastaların hastalık ve tedavi sürecine ilişkin yüksek düzeyde kaygı bildirdikleri tespit edilmiştir (Mols vd., 2012). Bu bulgular, hastalık algısının bireylerin psikolojik durumları üzerindeki etkisini ve tedavi sürecinde duygusal destek ihtiyacını vurgulamaktadır.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre, Histeri alt ölçeğinde yüksek puan alan bireylerde, genel olarak çocuksu davranışlar, hızlı bir şekilde öfkelenme veya neşelenme, psikolojik semptomları inkar etme ve sorumluluklardan kaçma gibi özelliklerin ön plana çıktığı gözlemlenmiştir (Cerezo, Blanca ve Ferragut, 2020; Ceyhun ve Oral, 1998; Graham, 1987; Lachar, 1974; Paolucci vd., 2021). Bu kişilik özellikleri meme kanseri hastalarında genel olarak görülen davranış özelliklerini yansıtmaktadır (Özkan ve Alçalar, 2009; Malev vd., 2020). Bu araştırmada histeri alt puanı 63.65 ± 7.84 bulunmuştur. Hastalarda hipokondriasis ve histeri alt puanlarının yüksek olması literatürde yer alan bazı çalışma bulgularıyla da desteklenmiştir (Paolucci vd., 2019; Paolucci vd., 2021). Thong ve arkadaşlarının (Thong vd., 2016) kanser tedavisi tamamlanmış bireyler üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada, olumsuz hastalık algılarının, bireylerin kanser ve tedavi sürecine bağlı sorunları yönetme konusundaki öz yeterliliklerini olumsuz etkilediği ve baş etme becerilerinde zorluklara yol açtığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, hastalık algısının bireylerin psikolojik dayanıklılıkları ve baş etme stratejileri üzerindeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, hastalığa ilişkin olumsuz algılarının tedaviye uyumda olumsuz yönde etkileyebileceği vurgulanmaktadır. Meme kanseri tanısı almış kadınlarda histeri puanlarının anlamlı derecede yüksek bulunması, bu bireylerin kendilerini ifade etme konusunda zorluk yaşadıklarını, kriz durumlarıyla etkili bir şekilde başa çıkamadıklarını ve tedavi süreçleriyle ilgili sorumluluk almaktan kaçındıklarını düşündürmektedir. Bu durum, tedavi süreçlerinin psikososyal boyutlarının dikkate alınması gerektiğini ve bireylerin psikolojik destek ihtiyacının önemini ortaya koymaktadır.

Şizofreni alt ölçeğinde yüksek puan alan bireylerin, yaşadıkları kriz durumlarında yoğun bir ruhsal karmaşa içinde oldukları ve bu süreçte içe kapanmış, yalnız, ketum ve ulaşılması zor bir profil sergileyebilecekleri ifade edilmektedir (Ceyhun ve Oral, 1998; Lachar, 1974). Bu araştırmada şizofreni alt puanı 60.81 ± 10.98 bulunmuştur. Meme kanseri tanısı alan kadınlarda şizofreni puanının anlamlı çıkmasının, kanser tanısı aldıktan sonra ve kemoterapi sürecinde yaşanan fiziksel ve ruhsal ciddi zorluklar

nedeniyle olduğu düşünülmektedir. Özellikle bu hastalarda hastalık algısı ile ölüm düşüncesi arasında güçlü bir ilişki olduğu bulunmuştur (Thong ve ark., 2016). Farklı çalışmalara baktığımızda da meme kanserli hastalarda tedavi sürecinde yaşanan ciddi sağlık sorunları nedeniyle psikotik özellikler gösterdikleri ortaya çıkmıştır (García-Torres ve Alós, 2014; İzci vd., 2018). Bu durum, bireylerin duygusal izolasyonlarını artırabileceği gibi, sosyal destek sistemlerinden uzaklaşmalarına da neden olabilmektedir. Ayrıca, bu bireylerin çevreleriyle iletişim kurmada güçlükler yaşaması, tedavi süreçlerine uyumunu ve psikososyal iyileşme sürecini olumsuz etkileyebilir. Bu bulgular, kriz anlarında bireylerin ihtiyaç duyduğu psikososyal desteğin önemini ve ruhsal müdahalelerin bireyselleştirilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır.

Bu araştırmada 60-69 yaş arası hastaların, 30-39, 40-49 ve 50-59 yaş arası hastalardan daha fazla manik kişilik özellikleri gösterdiği tespit edilmiştir. Manik kişilik özellikleri sergileyen bireylerin aşırı, amaçsız aktiviteler gerçekleştirme, enerjik olma ve konuşkanlık eğilimi gösterme gibi davranışlarla karakterize olduğu belirtilmektedir. Bu bulgular, yaşın ilerlemesiyle birlikte bireylerin karşılaştıkları durumlarla başa çıkma stratejilerinde mizah gibi savunma mekanizmalarını daha fazla kullanabilecekleri ya da ciddi bir hastalığın yarattığı farkındalıkla hayattan daha fazla zevk alma isteğinin ön plana çıkabileceği şeklinde yorumlanmıştır (Malev vd., 2020). Bu durum, yaşa özgü psikolojik ve duygusal yanıtların bireylerin kişilik özellikleriyle ilişkili olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Gelir durumu fazla olan meme kanseri hastalarının, gelir düzeyi giderlerine eşit olanlara kıyasla ölçek maddelerine daha az dürüst yanıt vererek kendilerini olduğundan daha iyi bir şekilde gösterme eğiliminde oldukları bulunmuştur. F (sıklık-nadirlik) puanlarına göre, gelir düzeyi giderlerinden daha düşük olan meme kanseri hastalarının, gelir düzeyi giderlerine eşit olanlara göre ölçek maddelerine göre daha fazla gelişigüzel bir biçimde yanıt verdikleri gözlemlenmiştir. Psikopatik Sapma (Pd) puanlarına ilişkin bulgular ise, gelir düzeyi giderlerinden düşük olan meme kanseri hastalarının, gelir düzeyi giderlerine eşit ya da gelir düzeyi giderlerinden yüksek olan hastalara kıyasla toplum kurallarına ve değerlerine uyumda daha fazla güçlük yaşadıklarını ortaya koymuştur. Bu durum, ekonomik kaygılar ve sosyal statünün hastalık algısını nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Bireylerde daha fazla uyum problemlerine yol açacağını ve tedavi süreçlerinde daha fazla sosyal desteğe ihtiyaç duyabileceklerini düşündürmektedir (Suğur, 2014). Bu bağlamda, sağlık profesyonellerinin bu hastalara daha fazla psikososyal destek sunmasının önemli olacağı söylenebilir.

F (sıklık-nadirlik) puanları incelendiğinde, daha önce meme problemi yaşamayan hastaların, ölçek maddelerine daha önce meme problemi yaşamış olanlara kıyasla daha fazla gelişigüzel yanıt verdikleri görülmüştür. Bu durum, daha önce meme problemi yaşayan bireylerin, süreci daha iyi kavradıkları ve karşılaştıkları zorlukların farkında oldukları için süreci daha ciddiye alma eğiliminde olmalarından kaynaklandığı şeklinde yorumlanmıştır. Psikopatik Sapma (Pd) puanlarına ilişkin bulgular ise, daha önce meme problemi yaşamayan hastaların, bu durumu deneyimleyen hastalara göre toplumun kurallarına ve değerlerine uyum sağlama noktasında güçlük çektiğini ortaya koymuştur. Bunun temel nedeni olarak, yaşamı tehdit eden bir hastalığın deneyimlenmesi ve travmatik süreçlerin ardından bireylerin hayata daha sıkı bağlanmalarının, dolayısıyla toplum kurallarına uyum sağlama gerekliliği hissetmelerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Bu bulgular, hastalık sürecinde bireylerin kişilik yapısının daha dinamik bir şekilde değişebileceğini ve tedaviye uyumun kişilik yapısıyla birlikte değerlendirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Literatürde bu gerekliliği ve etkilerini destekleyen çalışmalar da bulunmaktadır (Malev vd., 2020; Paolucci vd., 2021).

Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları mevcuttur. Araştırmaya katılan hasta profili, ağırlı olarak eğitilmiş ve çalışan kadınlardan oluşmaktadır. Bu nedenle, çalışma, farklı sosyo-ekonomik statülere ve meslek gruplarına sahip meme kanseri hastalarını kapsayan genel nüfusu tam anlamıyla temsil etmemektedir. Araştırmanın genellenebilirlik düzeyini arttırmak amacıyla, örneklem sayısının genişletilmesi evrenin daha homojen bir şekilde temsil edilebilmesi sağlanabilir. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının

sadece öz-bildirim ölçeklerine dayanması bir diğer sınırlılığı ortaya koymaktadır. Özellikle ruhsal sorunların belirlenmesinde psikiyatrik değerlendirmelerin önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, araştırmaya katılan örneklem içerisindeki bireylerden alınan bilgilerde ve ölçümlerde belirlenmemiş olmasına rağmen, sadece beyana dayalı olarak değerlendirilmesi psikiyatrik müdahaleyi gerektiren herhangi bir problem yaşamadıkları anlamına gelmemektedir. Diğer bir sınırlılık ise kullanılmış olan MMPI-1 ölçüm aracından elde edilen sonuçların, son yıllarda kullanılmaya başlanan MMPI-2'ye genellenip yorumlanması konusundaki tartışmalardır (Greene, 2000). Çünkü özellikle ülkemiz açısından MMPI-2'nin kullanım süreci ve yorumlama yöntemi henüz net olarak belirlenmemiştir. Yapmış olduğumuz çalışma sonrasında, hastaların psikolojik ve fizyolojik sağlık durumlarına yönelik takip çalışmasının bulunmaması sınırlılıkların bir diğeridir. Bu çalışma betimsel olduğu için kişilik özellikleri ve ruhsal sorunlar ile meme kanseri arasında nedensel bir bağ kurulamamaktadır. Kişilik özellikleri, genellikle bireylerin gelişimsel süreçlerinin erken evrelerinde şekillenmesine rağmen, kanser gibi hayati risk taşıyan hastalıklar sonucunda bu özelliklerde değişim olabileceğine dair bazı çalışmalar mevcuttur (Perry vd., 2018). Boylamsal araştırmalar, bu nedensel ilişkilerin daha net bir şekilde ortaya konmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma bulguları, bireylerin yaşadığı ruhsal sorunların, kişilik özellikleri, yaş, gelir düzeyi gibi sosyo-demografik değişkenler ve eski meme problemi gibi yaşadıkları önemli fizyolojik rahatsızlıklar ile ilişkili olduğu görülmektedir. Literatürde, bu hasta grupları üzerinde yapılan çalışmalar, kişilik özelliklerinin hastalık prognozunda önemli bir role sahip olduğunu ve bu özelliklerin klinik uygulamalar ve tedavi süreçlerinde dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Cerezo, Blanca ve Ferragut, 2020; Hampson, 2012). Bu bağlamda, kişilik özellikleri ile kanser hastalarının prognozu arasındaki ilişkilerin derinlemesine incelendiği, bu ilişkilerin temelinde yatan davranışsal ve biyolojik mekanizmaların ortaya çıkarılmasını hedefleyen boylamsal çalışmalara duyulan ihtiyaç büyüktür. Bu çalışmanın örneklemini daha çok eğitilmiş ve çalışan kadınlar oluşturduğundan dolayı, gelecekteki çalışmalar için farklı sosyo-ekonomik düzeylerde ve meslek gruplarında yer alan hastaların çalışmaya dahil edilmesi önerilebilir. Bu, elde edilen sonuçların genellenebilirliğini artıracaktır. Ayrıca, MMPI dışında başka kişilik ve ruhsal durum ölçüm araçlarının kullanılması önerilmektedir. Özellikle anksiyete, depresyon ve stres düzeylerini ölçen ölçekler bu tür çalışmalara katkı sağlayabilir. Kültürel faktörlerin kişilik yapısı ve ruhsal durum üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla farklı kültürlerden katılımcılarla benzer çalışmalar yapılması önerilebilir. Kişilik özelliklerinin diğer psikolojik değişkenlerle (örneğin stres, dayanıklılık, başa çıkma stratejileri, vb.) nasıl ilişkili olduğunu gösteren ve bu özelliklerin meme kanseri hastalarında stres faktörleri ile sağlık sonuçları arasındaki ilişkiye nasıl aracılık edebileceğini inceleyen çalışmalara da ihtiyaç vardır. Meme kanseri hastalarının tedavi sürecinde varolan veya yaşanabilecek ruhsal sorunların en aza indirilebilmesi amacıyla, onkoloji merkezleri ve bakım ekipleri tarafından ruh sağlığına yönelik doğru psikososyal müdahalenin sağlanabilmesi için daha fazla rutin tarama ve uygulaması önerilmektedir. Örneğin, tedavi sürecine ek olarak farkındalık temelli stres azaltma müdahalelerinin yer aldığı uygulamalar (Witek-Janusek vd., 2008) kullanılabilir ve hastaların duygusal ve psikolojik destek alabilecekleri kanser hastalarından oluşan grup terapilerine katılımı teşvik edilebilir. Hastaların tedavisinde, doktorlar ve uzmanlar (psikiyatrist, psikolog, onkolog vb.) tarafından koordine bir şekilde yürütülen tedavi süreci, hastanın yakından izlenmesini sağlayacak ve ruhsal sorunlar üzerinde önleyici bir etki yaratacaktır (Pop-Jordanova, 2015). Çalışmamızda ortaya konan katılımcılara ait kişilik profili, uygun tedavi planlarının oluşturulması ve hastalığın prognozuna destek olabilecek psikososyal müdahalelerin planlanması açısından önemli bir katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Argon, G. (1985). Holistik bütüncül sağlık görüşü ve hemşirelik. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 1(3), 67-69.
- Akarsu, B. ve Akarsu, B. (2019). *Bilimsel araştırma tasarımı nicel, nitel ve karma araştırma yaklaşımları*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Bal, F. (2020). *Psikologlar için SPSS uygulamaları ve araştırma yöntemleri*, (1. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Basit, G. (2020). Bakımın rehberi: hemşirelik süreci. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 77-90.
- Başay, Ö., Yüncü, Z., Başay Kabukçu, B., Öztürk, Ö., Aydın, C. (2016). Alkol-madde kullanım bozuklukları olan ergenlerin kişilik özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(2), 127-135.
- Boquiren, V.M., Esplen, M.J., Wong, J., Toner, B., Warner, E., Malik, N. (2016). Sexual functioning in breast cancer survivors experiencing body image disturbance. *Psycho-Oncology*, 25(1), 66-76.
- Bozo, O., Tathan, E., Yılmaz, T. (2014). Does perceived social support buffer the negative effects of type C personality on quality of life of breast cancer patients?. *Social Indicators Research*, 119, 791-801.
- Cerezo, M.V., Blanca, M.J., Ferragut, M. (2020). Personality profiles and psychological adjustment in breast cancer patients. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(24), 9452.
- Ceyhun, B., Oral, N. (1998). *MMPI Değerlendirme Kitabı*, (1. Basım). Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi.
- Çam, O., Saka, Ş., Gümüş, A.B. (2009). Meme kanserli hastaların psikososyal uyumlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Meme Sağlığı Dergisi*, 5(2), 73-81.
- Dahl, A.A. (2020). *Personality and cancer*. In *The Wiley Encyclopedia of Personality and Individual Differences: Models and Theories*; Carducci, B.J., Nave, C.S., Mio, J.S., Riggio, R.E., Eds.; John Wiley & Sons Ltd.: Hoboken, NJ, USA.
- Derakhshan M.K., Karbassian M.H. (2017). *Psychiatric and psychosocial aspects of breast cancer diagnoses and treatments*. In Mehdipour P. (Eds.) *Cancer Genetics and Psychotherapy*. Springer, Cham.
- Dong, X.Y., Jin, J. (2018). Personality risk factors of occurrence of female breast cancer: A case-control study in China. *Psychology, Health & Medicine*, 23(10), 1239-1249.
- Eaton, L.H., Narkthong, N., Hulett, J.M. (2020). Psychosocial issues associated with breast cancer-related lymphedema: A literature review. *Current Breast Cancer Reports*, 12(4), 1-9.
- Ekici, A., Ekici, M., Oğuztürk, Ö., Karaboğa, I., Çimen, D., Sentürk, E. (2013). Personality profiles in patients with obstructive sleep apnea. *Sleep and Breathing*, 17(1), 305-310.
- Erol, N. (1982). Ülkemizde psikiyatrik hastalarda Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanterinin geçerlik araştırması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 4(14), 15-23.
- García-Torres, F., & Alós, F.J. (2014). Eysenck personality questionnaire revised psychoticism predicts motivational-somatic symptoms of depression in breast cancer survivors. *Psychooncology*, 23(3), 350-352.
- Graham, J.R. (1987). *The MMPI: A practical guide*. Oxford University Press.
- Greene, R.L. (2000). *The MMPI-2: An interpretive manual*. Allyn & Bacon.
- Hampson, S.E. (2012). Personality processes: Mechanisms by which personality traits “get outside the skin”. *Annual Review of Psychology*, 63(1), 315-339.

- Hulett, J.M., Johnstone, B., Millsbaugh, R.J., Millsbaugh, J.J. (2022). Personality and spirituality as predictors of mental health and Salivary alpha-amylase activity in breast cancer survivors. *Oncology Nursing Forum; Pittsburgh*, 49(4), 307-314.
- İzci, F., Sarsanov, D., Erdogan, Z.İ., İlgün, A.S., Çelebi, E., Alço, G., Kocaman, N., Ordu, Ç., Öztürk, A., Duymaz, T., Pilavcı, K.N., Elbüken, F., Ağaçayak, F., Aktepe, F., Ünveren, G., Özdem, G., Eralp, Y., Özmen, V. (2018). Impact of personality traits, anxiety, depression and hopelessness levels on quality of life in the patients with breast cancer. *European Journal of Breast Health*, 14(2), 105-111.
- İyilikci, O. (2022). *Psikologlar için SPSS ve araştırma desenleri*. (2. Basım) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kuhlman, K.R., Boyle, C.C., Irwin, M.R., Ganz, P.A., Crespi, C.M., Asher, A., Petersen, L., Bower, J.E. (2017). Childhood maltreatment, psychological resources, and depressive symptoms in women with breast cancer. *Child Abuse & Neglect*, 72, 360-369.
- Lachar, D. (1974). *MMPI: Clinical assessment and automated interpretation*. Western Psychological Services.
- Li, P., Huang, J., Wu, H., Fu, C., Li, Y., Qiu, J. (2016). Impact of lifestyle and psychological stress on the development of early onset breast cancer. *Medicine*, 95(50), 1-6.
- Malev, A.L., Kaliberdenko, V.B., Zakharova, A.N., Kuznetsov, E.S., Kulanthaivel, S., Balasundaram, K. (2020). Assessment of personality profiles in patients with breast cancers. *International Medical Journal*, 27(4), 388-390.
- Mansha, M., Saleem, M., Wasim, M., Tariq, M. (2016). Prevalence of known risk factors in women diagnosed with breast cancer at Inmol Hospital, Lahore, Punjab. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention*, 17(2), 563-568.
- Meyers, L.S., Gamst, G., Guarino, A.J. (2016). *Applied multivariate research: Design and interpretation*. Sage publications.
- Mols, F., Denollet, J., Kaptein, A.A., Reemst, P.H., Thong, M.S. (2012). The association between Type D personality and illness perceptions in colorectal cancer survivors: A study from the population-based PROFILES registry. *Journal of Psychosomatic Research*, 73(3), 232-239.
- Ng, Z.X., Ong, M.S., Jegadeesan, T., Deng, S., Yap, C.T. (2017). Breast cancer: exploring the facts and holistic needs during and beyond treatment. *Healthcare*, 5(2), 26.
- Özcan Dag, Z., Oguzturk, O., Isik, Y., Turkel, Y., Bulcun, E. (2015). Personality profile in patients with polycystic ovary syndrome. *Gynecological Endocrinology*, 31(7), 540-542.
- Özkan, S., Alçalar, N. (2009). Meme kanserinin cerrahi tedavisine psikolojik tepkiler. *Meme Sağlığı Dergisi*, 5(2), 60-64.
- Paolucci, T., Bernetti, A., Paoloni, M., Capobianco, S.V., Bai, A.V., Lai, C., ... & Mangone, M. (2019). Therapeutic alliance in a single versus group rehabilitative setting after breast cancer surgery: Psychological profile and performance rehabilitation. *BioResearch Open Access*, 8(1), 101-110.
- Paolucci, T., Saggino, A., Agostini, F., Paoloni, M., Bernetti, A., Mangone, M., ... & Tommasi, M. (2021). The influence of rehabilitation on quality of life in breast cancer survivors: A clinical study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(16), 8585.
- Perry, L.M., Hoerger, M., Silberstein, J., Sartor, O., Duberstein, P. (2018). Understanding the distressed prostate cancer patient: Role of personality. *Psycho-oncology*, 27(3), 810-816.

- Petersen, L.R., Clark, M.M., Novotny, P., Kung, S., Sloan, J.A., Patten C.A., Vickers, K.S., Rummans, T.A., Frost, M.H., & Colligan, R.C. (2008). Relationship of optimism–pessimism and health-related quality of life in breast cancer survivors. *Journal of Psychosocial Oncology*, 26(4), 15-32.
- Pop-Jordanova, N. (2015). MMPI for personality characteristics of patients with different diseases. *Prilozi*, 36(1), 153-164.
- Savaşır, I. (1981). *Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri el kitabı*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Suhonen, R., Välimäki, M., & Leino-Kilpi, H. (2005). Individualized care, quality of life and satisfaction with nursing care. *Journal of Advanced Nursing*, 50(3), 283-292.
- Suğur, N. (2014). Sağlığın ve hastalığın anlamı: Farklı sosyo-ekonomik statü gruplarının algıları. *Sosyoloji Dergisi*, 30, 65-88.
- Şimşekoğlu, N., Mayda, A. S. (2016). Bir üniversite hastanesinde görevli hemşirelerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve sağlık kaygısı düzeyleri. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 19-29.
- Thong, M.S.Y., Kaptein, A.A., Vissers, P.A.J., Vreugdenhil, G., van de Poll-Franse, L.V. (2016). Illness perceptions are associated with mortality among 1552 colorectal cancer survivors: A study from the population-based PROFILES registry. *Journal of Cancer Survivorship*, 10(5), 898-905.
- Tsaras, K., Papathanasiou, I.V., Mitsi, D., Veneti, A., Kelesi, M., Zyga, S., Fradelos, E.C. (2018). Assessment of depression and anxiety in breast cancer patients: prevalence and associated factors. *Asian Pacific Journal Cancer Prevention: APJCP*, 19(6), 1661-1669.
- Ure, C.M. (2018). *Living with and beyond breast cancer: exploring women's use of social media to support psychosocial health* (Doctoral dissertation, University of Salford).
- Witek-Janusek, L., Albuquerque, K., Chroniak, K.R., Chroniak, C., Durazo-Arvizu, R., Mathews, H.L. (2008). Effect of mindfulness based stress reduction on immune function, quality of life and coping in women newly diagnosed with early stage breast cancer. *Brain, Behavior, and Immunity*, 22(6), 969-981.
- Yamani Ardakani, B., Tirgari, B., Roudi Rashtabadi, O. (2020). Body image and its relationship with coping strategies: The views of Iranian breast cancer women following surgery. *European Journal of Cancer Care*, 29(1), 1-12.

Geliş Tarihi (Received): 13/12/2024

Kabul Tarihi (Accepted): 26/12/2024

Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi-Life Skills Journal of Psychology, 2024; 8 (16), 141-151.

Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarının Bir Belirleyicisi Olarak Temel Psikolojik İhtiyaçlar

Basic Psychological Needs as a Determinant of Life Satisfaction of University Students

Ahmet Türk¹

10.31461/ybpd.1589503

Öz

Önemli bir yaşam evresi olan üniversite yıllarında öğrenciler hem akademik hem de kişisel gelişimlerine yönelik önemli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu zorluklar öğrencilerin yaşamdan almış oldukları doyumunu etkileyebilmektedir. Öte yandan bireylerin yaşam doyumlarını etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bireylerin yaşam doyumunu belirleyen temel unsurları anlamak için etkili bir çerçeve sunan temel psikolojik ihtiyaçlar kuramına göre özerklik, yeterlik ve ilişkide olma ihtiyaçlarının karşılanması, bireylerin ruh sağlığını ve genel yaşam doyumunu önemli ölçüde etkilemektedir. Bu bağlamda bu araştırma üniversite öğrencilerinin yaşam doyum düzeylerini saptamak ve temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin yaşam doyumuna etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Tarama modelinin kullanıldığı araştırmaya 245'i (%56,5) kız ve 189'u (%43,5) erkek olmak üzere 434 üniversite öğrencisi katılmıştır. Öğrencilerin yaş ortalaması $\bar{x}=20,75\pm 1,47$ 'tir. Araştırmada veriler kişisel bilgi formu, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada betimleyici istatistiklerin yanı sıra Pearson korelasyon ve çoklu doğrusal regresyon analizleri uygulanmıştır. Betimleyici bulgular öğrencilerin orta düzeyde yaşam doyumuna sahip olduğunu ve en fazla ilişki ihtiyaçlarının karşılandığını göstermektedir. Korelasyon analizinde yaşam doyumunu ile özerklik, yeterlik ve ilişki ihtiyacı arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Çoklu doğrusal regresyon analizinde özerklik, yeterlik ve ilişki ihtiyacının yaşam doyumunu pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Bulgulardan öğrencilerin özerklik, yeterlik ve ilişki ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi arttıkça yaşam doyumlarının yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın sonuçları, üniversite öğrencilerine yönelik psikolojik destek ve sosyal uyum programlarının tasarlanmasında temel ihtiyaçların karşılanmasına odaklanılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Özerklik ihtiyacı, Yeterlik ihtiyacı, İlişki ihtiyacı, Yaşam Doyumu, Öğrenci

Abstract

The university years represent a pivotal period in an individual's life, during which students may encounter considerable challenges in their academic and personal development. Such difficulties may also impact students' overall life satisfaction. Conversely, numerous factors influence an individual's life satisfaction. The basic psychological needs theory, which offers a robust framework for understanding the fundamental elements that determine an individual's life satisfaction, posits that meeting the needs for autonomy, competence and relatedness significantly impacts an individual's mental health and general life satisfaction. In this context, this study was conducted to ascertain the life satisfaction levels of university students and to examine the effect of the level of satisfaction with basic psychological needs on life satisfaction. 434 university students, 245 (56.5%) female and 189 (43.5%) male, participated in the study in which the survey model was used. The average age of the students was $\bar{x}=20,75\pm 1,47$. Data were collected using personal information form, Basic Psychological Needs Scale and Satisfaction with Life Scale. In addition to descriptive statistics, Pearson correlation and multiple linear regression analyses were applied. Descriptive findings show that students have moderate level of life satisfaction and their relatedness needs are met the most. In the correlation analysis, it was found that there was a significant positive relationship between life satisfaction and autonomy, competence and relatedness needs. Multiple linear regression analysis showed that autonomy, competence and relatedness needs predicted life satisfaction at a significant positive level. From the findings, it was concluded that as the level of satisfaction of students' autonomy, competence and relatedness needs increases, their life satisfaction increases. The findings of the study highlight the necessity for psychological support and social adaptation programmes for university students to prioritise the fulfilment of basic needs.

Key Words: Autonomy, Competence, Relatedness, Life Satisfaction, Student

¹ Sorumlu yazar: Ahmet Türk, Sinop Üniversitesi, E-Mail: aturk@sinop.edu.tr

Giriş

Üniversite yılları, bireylerin akademik bilgi ve becerilerini geliştirdikleri, sosyal ilişkilerini güçlendirdikleri ve kimlik oluşum süreçlerini tamamladıkları kritik bir yaşam dönemidir (Houari vd., 2024). Gençlerin geleceğe hazırlanmalarında ve hayatlarını şekillendirmede önemli bir rol oynayan (Kaplan ve Aydın, 2022) bu dönem, genellikle gençler için ciddi kararların alındığı, kararsızlıkların ortaya çıktığı, zaman zaman streslerin yaşandığı ve geleceğe dair önemli adımların atıldığı bir zaman aralığını kapsamaktadır (Şanlı-Kula ve Saraç, 2016). Üniversite hayatı, bireylerin gelecekteki kariyerlerine hazırlanırken, bağımsızlıklarını kazandıkları, sorumluluk aldıkları ve sosyal ağlarını genişlettikleri bir dönemdir. Bu dönemde gençler, Arnett'in (2000) Beliren Yetişkinlik Kuramı'nda belirtildiği gibi kimlik arayışı, bağımsızlık kazanma ve geleceğe yönelik belirsizliklerin yoğun olduğu bir süreç yaşamaktadır. Bu nedenle, üniversite yıllarını kapsayan bu dönem, gençlerin hem kişisel hem de profesyonel gelişimleri açısından kritik bir geçiş dönemini temsil etmektedir. Ayrıca, üniversite yılları, bireylerin eleştirel düşünme, problem çözme ve kendini ifade etme gibi önemli becerileri de geliştirdiği bir süreçtir (Zubko vd., 2024). Aynı zamanda üniversite dönemi, öğrencilerin akademik ve sosyal taleplerle dolu olduğu heyecan verici olmanın yanı sıra stresli bir dönemi de temsil etmektedir (Elias vd., 2011). Dinamik ve zorlu bir dönem olan üniversite yıllarında birçok genç, ruh sağlığı sorunları, yaşam tarzı değişiklikleri ve akademik baskılar dahil olmak üzere çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (Rufato vd., 2022). Üniversite öğrencileri, yeni bir çevreye adaptasyon, bağımsızlık kazanma ve geleceğe yönelik belirsizliklerle başa çıkma gibi birçok sorun yaşamaktadır (İkiz ve Mete-Otlu, 2015). Bu bağlamda üniversite yılları sadece entelektüel bilgi edinimini değil, aynı zamanda bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarını da derinlemesine etkileyen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Temel psikolojik ihtiyaçlar, bireylerin psikolojik iyi oluşunu ve sağlıklı gelişimini destekleyen, insan gelişimi için gerekli olan ve tatmin edildiğinde psikolojik işlevselliğe ve büyümeye katkıda bulunan gereksinimlerdir (Deci ve Ryan, 2002). Deci ve Ryan (2000) bireylerin sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi ve kendilerini gerçekleştirebilmeleri için belirli temel ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini öne sürerek makro ölçekli öz-belirleme teorisi içerisinde temel psikolojik ihtiyaçlar teorisini geliştirmiştir. Temel psikolojik ihtiyaçlar teorisine göre insanların özerklik, yeterlik ve ilişki olmak üzere üç temel psikolojik ihtiyacı vardır. Psikolojik ihtiyaçların ilki olan özerklik, bireyin eyleme geçerken özgürlüğüne karar vermesi, gücün kendisinde olduğunu bilmesi ve başkalarından etkilenmeden seçim yapabilme özgürlüğü ve sorumluluğunu içermektedir. Psikolojik ihtiyaçların ikincisi olan yeterlik, bireyin herhangi bir eylemde bulunurken potansiyelini nasıl algıladığını, diğer bir deyişle bireylerin kendilerini yeterli görme durumunu yansıtmaktadır. Psikolojik ihtiyaçların üçüncüsü olan ilişki ihtiyacı ise bireyin başkalarıyla kurduğu olumlu sosyal ilişkileri ele alan bir boyut olarak görülmektedir (Deci ve Ryan, 2002; Ryan ve Deci, 2000a).

Üniversite öğrencilerinin yaşamlarında özerklik ihtiyacı oldukça önemlidir. Çünkü bu dönemde öğrenciler genellikle büyük ölçüde kendi kararlarını almak ve sorumluluklarını üstlenmek durumundadırlar. Özerklik ihtiyaçları özellikle üniversite yıllarında, öğrencilerin yeni ortamlara ve sorumluluklara uyum sağlamada zorluklarla karşılaşmaları nedeniyle kritik öneme sahiptir (İkiz ve Mete-Otlu, 2015). Üniversite öğrencileri genellikle akademik ve kişisel becerilerini test etme fırsatları aramaktadır. Başarılar ve olumlu geri bildirimler, öğrencilerin yeterlik duygusunu güçlendirebilmektedir. Ayrıca, etkili öğretim yöntemleri, mentorluk ve destekleyici öğrenme ortamları da yeterlik ihtiyaçlarının doyurulmasına katkı sunabilmektedir (Weigold vd., 2021). İlişkide olma ihtiyacı, öğrencilerin sosyal bağlantılar kurma ve destekleyici sosyal ilişkiler geliştirme ihtiyacını ifade etmektedir. Üniversite ortamında, arkadaşlıklar kurma, grup çalışmaları yapma ve öğrenci topluluklarına katılma fırsatları bu ihtiyacı karşılamaya yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda sosyal bir ilişki türü olan sosyal destek de öğrencilerin stresle başa çıkmalarına yardımcı olarak genel refahlarının artırmasına katkıda bulunabilmektedir (Gibbs vd., 2022).

Temel psikolojik ihtiyaçlar insanlar ve kültürler için evrensel nitelikte olup bir kişinin hayatının tüm alanlarını ve yönlerini şekillendirmektedir. Nitekim, bireylerin aktif bir yaşam sürmeleri, üst benlik haline gelmeleri, önlerine çıkan engellerle baş edebilmeleri ve stres yapıcı uyarıcılarla baş edebilmelerinde bu üç temel psikolojik ihtiyacın karşılanması önemine işaret edilmektedir (Deci ve Ryan, 2002; Ryan ve Deci, 2000a). Bu ihtiyaçların karşılanması sadece içsel motivasyonun ortaya çıkmasının temeli değil, aynı zamanda bir kişinin öznel psikolojik refahı, gelişimi ve kendini geliştirmesi için de gereklidir (Salikhova vd., 2024). Ryan ve Deci'ye (2000b) göre temel psikolojik ihtiyaçların yeterince doyurulmasıyla bireyler kendilerini mutlu hissetmekte ve yaşamdan almış oldukları doyum düzeyi artmaktadır. Bu kapsamda temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması yaşam doyumunu etkileyen faktörlerin başında gelmektedir (Ryan ve Deci, 2000b). Gençlik yıllarında bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi, yaşamdan aldıkları doyum ve geleceğe yönelik umut düzeyleri üzerinde belirleyici bir rol oynayabilmektedir. Nitekim, beliren yetişkinlik kuramına göre bu dönem bireylerin hem kişisel hem de profesyonel hedeflerini belirlemeye çalıştıkları ve yaşam değerleri üzerinde yoğunlaştıkları bir geçiş dönemidir (Arnett, 2000).

Yaşam doyumunu, bireylerin yaşamlarından genel olarak memnuniyet duymaları ve hayatlarına yönelik olumlu bir değerlendirme yapmaları anlamına gelmekte (Diener, 1984) ve psikolojik iyilik halinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Dhanabhakya ve Sarath, 2023). Üniversite döneminde gençlerin karşılaştıkları olumsuz durumlar kaygı düzeylerini arttırıp geleceğe dair umutsuz bir bakış açısına sahip olmalarına neden olarak yaşam doyumlarının düşmesine yol açmaktadır (Çivitci, 2012; Møller, 1996; Saraç, 2015; Türk ve Işık, 2024). Bir geçiş dönemi olan üniversite yıllarında gençler, genellikle kişisel değerlerini ve kariyer hedeflerini daha iyi anlamalarına yardımcı olabilecek farklı rol ve sorumlulukları keşfetmektedirler. Öğrenciler, bu dönemde hem kişisel hem de profesyonel hedeflerini belirlerken, yaşam değerleri ve beklentileri üzerinde yoğunlaşmaktadırlar (Li vd., 2022; Popovici, 2023). Dolayısıyla, bireylerin değerleri ve hedefleri, onların tatmin düzeylerini ve yaşamdan aldıkları zevki doğrudan etkileyerek yaşam doyumlarını teşvik edebilmektedir (Khaptsova ve Schwartz, 2016). Üniversite öğrencileri özelinde yaşam doyumunu araştırmaları, bu grubun ihtiyaçlarını ve zorluklarını daha iyi anlamak, destekleyici stratejiler geliştirmek ve eğitim sistemini iyileştirmek açısından büyük önem taşımaktadır. Buradan hareketle bu araştırmada üniversite öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin yaşam doyumunu üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada bağımsız değişkenlerin (özerklik ihtiyacı, yeterlik ihtiyacı, ilişki ihtiyacı) bağımlı değişken (yaşam doyumunu) üzerindeki etkisini incelemek amacıyla değişkenler arasındaki birlikte değişimlerin varlığını, varsa yönünü ve düzeyini ortaya koymayı hedefleyen ilişki tarama modeli kullanılmıştır (Karasar, 2003).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye'de öğrenim gören üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Yükseköğretim Kurulu (YÖK, 2024) verilerine göre Türkiye'de 6 milyon 950 bin 142 üniversite öğrencisi bulunmaktadır. Evrenin sayısının bilindiği durumlarda $n = N \div (1 + N \times e^2)$ formülü kullanılarak örneklem hesaplanması yapılabilmektedir (Yamane, 1967). %95 güven aralığı ve 0,05 hata payıyla gerçekleştirilen bu araştırmada formüldeki değerler yerine konulduğunda $[n = 6.950.142 \div (1 + 6.950.142 \times (0,05)^2)]$ evreni temsil eden minimum örneklem hacminin 400 kişi olduğu görülmüştür. Araştırmada kolay ulaşılabilir durum örnekleme ve kartopu örnekleme teknikleri kullanılmış olup 434 üniversite öğrencisine ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan 434 öğrencinin 245'i (%56.5) kız ve 189'u (%43.5) erkek olup yaş ortalamaları $\bar{x} = 20.75 \pm 1.47$ 'tir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında öğrencilerin sosyo-demografik özellikleriyle ilgili bilgi sahibi olmak için araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılarak veriler toplanmıştır.

Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği: Deci ve Ryan (2000) tarafından geliştirilmiştir. Kesici ve arkadaşları (2003) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. 5'li likert (5=Çok doğru...1=Hiç doğru değil) tipinde cevaplar içeren 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte özerklik ihtiyacı (7 madde), yeterlik ihtiyacı (6 madde) ve ilişki ihtiyacı (8 madde) olmak üzere üç alt boyut bulunmaktadır. Olumsuz ifadeleri içeren 9 maddenin ters kodlanması sonucunda elde edilen puanın yüksekliği bireylerin psikolojik ihtiyaçlarının karşılandığı anlamına gelmektedir. Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayı tüm ölçek için $\alpha=0.76$; özerlik ihtiyacı için $\alpha=0.73$; yeterlik ihtiyacı için $\alpha=0.61$ ve ilişki ihtiyacı için $\alpha=0.73$ 'tür (Kesici vd., 2003). Bu değer bu araştırmada sırasıyla $\alpha=0.80$; $\alpha=0.69$; $\alpha=0.67$ ve $\alpha=0.75$ 'tir.

Yaşam Doyumu Ölçeği: Diener ve arkadaşları (1985) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçeye adaptasyonunu Dağlı ve Baysal (2016) yapmıştır. Ölçek 5'li likert tipi (1=hiç katılmıyorum - 5=tamamen katılıyorum) cevaplar içeren 5 maddeden oluşmaktadır. Ters kodlanan maddenin bulunmadığı ölçek tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınan puanın yüksekliği bireylerin yaşam doyumlarının yüksekliğini ifade etmektedir. Dağlı ve Baysal'ın (2016) çalışmasında ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayı $\alpha=0.88$ 'dir. Bu araştırmada ise bu değer $\alpha=0.81$ 'dir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veri toplama sürecinden önce Sinop Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 06.04.2024 tarih ve 253168 sayılı etik kurul izni alınmıştır. Araştırmada verilerin toplanma sürecinde kolayda ve kartopu örnekleme teknikleri kullanılmıştır. Çevrimiçi anket tekniğinin kullanıldığı araştırmada çalışmaya katılmaya gönüllü olan 434 öğrenciye çevrimiçi ölçme aracı uygulanmıştır. Veriler SPSS 25 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler analiz edilmeden önce çalışmadaki verilerin normal dağılım gösterip göstermediği çarpıklık ve basıklık katsayıları hesaplanarak incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1 aralığında olduğu ve böylece parametrik testlerin uygulanabileceği görülmüştür (Hair vd., 2013). Hipotezler Pearson Korelasyon Katsayısı ve Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi kullanılarak test edilmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlar %95 güven aralığında ve 0.05 hata payı ile değerlendirilmiştir. Bu çalışma kapsamında, ölçekler için ortalama kesme puanları düşük (1.00 ile 2.33 arasında), orta (2.34 ile 3.66 arasında) ve yüksek (3.67'nin üzerinde) olarak yorumlanmıştır.

Bulgular

Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler ve Değişkenler Arası İlişki

Araştırmada öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçları ve yaşam doyumu düzeyini ortaya koymak amacıyla yapılan betimleyici analizler sonucunda öğrencilerin özerklik ihtiyacı ortalamasının $\bar{x}=3.62\pm 0.59$; yeterlik ihtiyacı ortalamasının $\bar{x}=3.22\pm 0.57$; ilişki ihtiyacı ortalamasının $\bar{x}=3.73\pm 0.62$ ve yaşam doyumu ortalamasının $\bar{x}=2.99\pm 0.84$ olduğu tespit edilmiştir. Buna göre öğrencilerin yaşam doyumları orta düzeydedir. Bununla birlikte öğrencilerin ilişki ihtiyacı yüksek düzeyde karşılanırken özerklik ve yeterlik ihtiyaçları orta düzeyde karşılanmaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan Pearson Korelasyon Analizi, yaşam doyumu ile özerklik ihtiyacı ($r=0.416$; $p<0.01$), yeterlik ihtiyacı ($r=0.298$; $p<0.01$) ve ilişki ihtiyacı ($r=0.376$; $p<0.01$) arasında pozitif ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Tablo-1).

Tablo-1. Değişkenlere ilişkin betimleyici istatistikler ve değişkenler arası ilişki

Değişkenler	N	Min.	Max.	$\bar{X}$	ss	1	2	3	4
1. Özerklik İhtiyacı	434	2	5	3.62	.59	1			
2. Yeterlik İhtiyacı	434	2	4.67	3.22	.57	.348**	1		
3. İlişki İhtiyacı	434	2.13	5	3.73	.62	.581**	.270**	1	
4. Yaşam Doyumu	434	1	5	2.99	.84	.416**	.298**	.376**	1

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Temel Psikolojik İhtiyaçların Yaşam Doyumuna Etkisi

Özerklik, yeterlik ve ilişki ihtiyacının öğrencilerin yaşam doyumları üzerindeki etkisini belirlemek için çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Model, istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(3,430)}=41.004$; $p<0.01$). Analizde temel psikolojik ihtiyaçların yaşam doyumundaki toplam varyansın %22'sini ($R^2=0.22$) açıkladığı tespit edilmiştir. Bulgular, özerklik ihtiyacı ($\beta=0.252$; $p<0.05$), yeterlik ihtiyacı ($\beta=0.160$; $p<0.05$) ve ilişki ihtiyacının ($\beta=0.186$; $p<0.05$) yaşam doyumunu pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığını göstermektedir. Buna göre üniversite öğrencilerinin özerklik, yeterlik ve ilişki ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi arttıkça yaşam doyumları da yükselmektedir (Tablo-2).

Tablo-2. Temel psikolojik ihtiyaçların yaşam doyumuna etkisi

Değişkenler	B	S.H.	β	t	p	F	R ²
1. Özerklik İhtiyacı	.360	.08	.252	4.682	0.000*		
2. Yeterlik İhtiyacı	.234	.07	.160	3.509	0.000*	41.004	.22
3. İlişki İhtiyacı	.253	.07	.186	3.549	0.000*		

(*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001)

Tartışma

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaçlarının yaşam doyumları üzerindeki etkisini incelemektir. Çalışmaya toplam 434 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın ilk bulgusu, üniversite öğrencilerinin orta düzeyde bir yaşam doyumuna sahip olduklarıdır. Mevcut çalışmanın bulguları, bu alanda daha önce yapılan araştırmaların bulgularıyla tutarlıdır (Gül ve Koşan, 2022; Møller, 1996; Tel ve Sarı, 2016). Bulgu, çeşitli etkenlerle açıklanabilir. Bu yaş grubundaki bireyler genellikle kimlik arayışı ve gelecek belirsizliği gibi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Houari vd., 2024). Üniversite döneminde bireylerin hayatları akademik ve sosyal açıdan önemli bir değişim geçirmektedir. Bu dönemde gençler, bağımsızlıklarını kazanırken, ailelerinden ve eski sosyal çevrelerinden uzaklaşırlar (Demirel vd., 2011). Bu süreçte yeni bir kimlik inşa etme ve geleceğe yönelik belirsizliklerle başa çıkma gerekliliği, bireylerin duygusal dengelerini zorlayabilir (Gültekin ve Dereboy, 2011). Özellikle üniversite yaşamının ilk yıllarında yaşanan bu geçiş, öğrencilerin adaptasyon süreçlerini ve dolayısıyla yaşam doyumlarını etkileyebilir (Kaplan ve Aydın, 2022). Akademik baskılar ve performans beklentileri, öğrencilerin yaşam doyumlarını şekillendiren kritik unsurlardan biridir. Üniversite öğrencileri, akademik başarılarının gelecekteki kariyerlerini doğrudan etkileyeceğini düşündükleri için yoğun bir stres altına girebilmektedirler (Özavcı vd., 2023; Patel, 2006). Bu durum akademik ve sosyal yaşamda denge kurmayı zorlaştırarak üniversite öğrencilerinin yaşam doyumlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Elias vd., 2011; Rufato vd., 2022; İkiz ve Mete-Otlu, 2015). Bununla birlikte üniversite

öğrencilerinin maddi durumu ve yaşadıkları ekonomik zorluklar yaşam doyumunu etkileyen önemli bir faktördür (Çivitci, 2012; Tuzgöl-Dost, 2007). Özellikle ekonomik kaynakların sınırlı olduğu ailelerden gelen öğrenciler, maddi kaygılarla başa çıkmak zorunda kalabilmektedir (Türk ve Işık, 2024). Bu tür ekonomik stres, öğrencilerin genel refah düzeyini olumsuz etkileyerek yaşam doyumunu düşürebilir. Nitekim bu araştırmada da algılanan hane gelirlerini düşük olarak ifade eden öğrencilerin ($n=137$, %31.6) yaşam doymu ortalaması ($\bar{x}=2.62\pm0.73$) algılanan hane gelirlerini yüksek olarak ifade eden öğrencilerin ($n=297$; %68.4) yaşam doymu ortalamasından ($\bar{x}=3.16\pm0.84$) anlamlı düzeyde daha düşüktür ($t_{(432)}=-6.438$; $p<0.01$). Ayrıca, birçok öğrenci üniversite süresince çalışmak zorunda kalabilir, bu da akademik performansla iş yükünü dengelemeyi zorlaştırarak yaşam doyumunu olumsuz etkileyebilir. Bununla birlikte üniversite yılları gelecekle ilgili endişe ve kaygıların yoğun olarak hissedildiği bir dönemdir (Türk ve Işık, 2024). Üniversite öğrencileri genellikle gelecekle ilgili belirsizlikler yaşarlar. Kariyer endişeleri, iş bulma süreci, staj bulma zorlukları gibi faktörler öğrencilerin kaygılarını artırarak (Türk ve Işık, 2023) yaşam doymalarını etkileyebilmektedir.

Araştırmanın ikinci bulgusu, üniversite öğrencilerinin özerklik ihtiyacı ile yaşam doymaları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ve özerklik ihtiyacının yaşam doymunu pozitif yönde etkilediğidir. Araştırmanın bulgusu literatürü destekler niteliktedir (Cihangir-Çankaya, 2009; Kasser ve Ryan, 1999; Leversen vd., 2012; Lozano-Jiménez vd., 2021; Reis vd., 2000; Robak ve Nagda, 2011; Yarkın, 2013). Özerklik ihtiyacı karşılandığında, bireylerin içsel motivasyonları artmakta ve kendi yaşamlarını kontrol etme yetenekleri güçlenmektedir (Yarkın, 2013). Bu durum, kişinin yaşamında daha fazla tatmin hissetmesine ve yaşam doymunu artırmasına yol açabilmektedir. Özerklik ihtiyacının karşılanması, bireyin yaşamında daha fazla seçenek ve özgürlük hissi yaratır, bu da genellikle yaşam doymunu artırıcı bir faktördür. Ayrıca, özerklik ihtiyacının karşılanmasıyla bireylerin duygusal refahı artar ve psikolojik ihtiyaçları daha iyi tatmin edilir (Deci ve Ryan, 2000). Dolayısıyla, üniversite öğrencilerinin özerklik ihtiyaçlarının karşılanması, yaşam doymalarını artırabilir ve genel olarak daha mutlu ve tatmin olmuş bir yaşam sürmelerine katkıda bulunabilir. Bununla birlikte Ryan ve arkadaşları (2011) özerklik ihtiyacının karşılanmasının yeterlik ve ilişkili olma ihtiyacından daha önemli olduğunu, özerklik ihtiyacının karşılanmasıyla dolaylı olarak yeterlik ve ilişkili olma ihtiyaçlarının da karşılandığını belirtmektedir. Nitekim, bu araştırmada da temel psikolojik ihtiyaçlardan özerklik ihtiyacının ($\beta=0.252$; $p<0.05$), yeterlik ($\beta=0.160$; $p<0.05$) ve ilişkili olma ($\beta=0.186$; $p<0.05$) ihtiyacına kıyasla yaşam doymunu yordama düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın üçüncü bulgusu, üniversite öğrencilerinin yeterlik ihtiyacı ile yaşam doymaları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ve yeterlik ihtiyacının yaşam doymunu pozitif yönde etkilediğidir. Araştırmada elde edilen bulgu literatürdeki çalışmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir (Cihangir-Çankaya, 2009; Leversen vd., 2012; Toprak, 2014; Yarkın, 2013). Yeterlik ihtiyacı, insanların kendilerini yetkin ve etkili hissetme ihtiyacını ifade eden bir kavramdır (Ryan ve Deci, 2000a). Üniversite öğrencileri genellikle akademik, sosyal ve kişisel alanlarda kendilerini geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bu süreçte yeterlik ihtiyacı öğrenciler için önemli bir motivasyon kaynağı olabilmektedir. Bireylerin içsel motivasyonlarını güçlendiren yeterlik ihtiyacının karşılanması bireylerin kendilerine olan güveni artırarak başarı duygusunun gelişmesine yol açabilmektedir (Gibbs vd., 2022). Bu bağlamda yeterlik hissi arttıkça, öğrencilerin kendilerine olan güvenleri artmakta ve kendilerini daha fazla başarılı olarak görmektedirler (Hargreaves vd., 2022). Bu da öğrencilerin kendilerini yeterli hissetmelerini, yaşamın çeşitli alanlarında daha fazla olumlu bakış açısı geliştirmelerini ve dolayısıyla yaşamdan daha fazla doym almalarını etkilemiş olabilir.

Araştırmanın dördüncü bulgusu, üniversite öğrencilerinin ilişki ihtiyacı ile yaşam doymaları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ve ilişkin ihtiyacının yaşam doymunu pozitif yönde etkilediğidir. Araştırmanın bulgusu literatürü destekler niteliktedir (Doğan ve Eryılmaz, 2012; Leversen vd., 2012). Sosyal bir varlık olan insanların kurmuş oldukları ilişkiler, sağlıklı bir psikolojik gelişim için oldukça önemli bir insani gerekliliktir. Sosyal ilişkiler, bireylerin kendilerini anlaşılmış, değerli ve desteklenmiş

hissetmelerini sağlamaktadır. Sağlıklı ilişkiler, bireylere duygusal destek sağlayarak zor zamanlarda yardım alabilecekleri bir destek ağı sunmaktadır (Salvador, 2023). Üniversite ortamında da ilişki ihtiyacının karşılanması doğal olarak daha fazla sosyal katılma ve öğrencinin güçlü bir sosyal destek duygusuna sahip olmasını teşvik etmektedir (Wang vd., 2019). Bu sosyal destek, bireylerin yaşamın zorluklarıyla başa çıkmasını kolaylaştırarak yaşam doyumunu artırabilmektedir. Aynı zamanda ilişkilerde bağlılık duygusu hissetmek, insanların yaşamın anlamını daha derinlemesine anlamalarına ve kendi varoluşsal ihtiyaçlarını tatmin etmelerine katkı sunabilir (Feng vd., 2024). Nitekim, yapılan araştırmalar da öğrencilerin üniversiteye uyum sağlama süreçlerinde edindikleri sosyal bağlantılar ve kişilerarası ilişkilerin aidiyet ve refah duygusuyla güçlü bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymaktadır (Bowman vd., 2019; Leow vd., 2023). Sosyal etkileşimden kaynaklanan duygusal bir zenginlik sağlayan ilişkiler, bireylere duygusal deneyimleri paylaşma fırsatı sunarak bireylerin duygusal ihtiyaçlarını karşılamalarına ve dolayısıyla yaşamdan daha fazla doyum almalarına yardımcı olabilmektedir (Puusepp, 2023). Nihayetinde sağlıklı ve tatmin edici ilişkiler, bireylerin duygusal ihtiyaçlarını karşılayarak, sosyal bir destek sağlayarak, hayata anlam ve bağlılık duygusu geliştirerek, sosyal etkileşim ve zenginlik sunarak, paylaşılan deneyimlerin değerini artırarak bireylerin yaşamdan daha fazla doyum almalarını teşvik edebilir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgular, üniversite öğrencilerinin özerklik, yeterlik ve ilişki ihtiyaçlarının karşılanmasının yaşam doyumunu olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin yaşamdan almış oldukları doyumda temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Üniversite öğrencilerinin bu ihtiyaçları ne ölçüde karşıladıkları ve bu ihtiyaçların yaşam doyumları üzerindeki etkileri, çeşitli faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Aile desteği, sosyal çevre, akademik baskı, ekonomik durum ve bireysel farklılıklar gibi değişkenler, öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlarını nasıl karşıladıklarını ve bu ihtiyaçların yaşam doyumlarını nasıl etkilediğini belirleyebilir. Özellikle aile aidiyeti, üniversite öğrencilerinin yaşam doyumları üzerinde önemli bir rol oynayabilir. Aile desteği ve aidiyeti, öğrencilerin hem akademik hem de sosyal yaşamlarında daha tatmin edici ve dengeli bir deneyim yaşamalarına katkıda bulunabilir. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin yaşam doyumları üzerine yapılacak yeni araştırmaların aile işlevselliği, aile aidiyeti, sosyal destek, akademik kaygı, gelecek kaygısı gibi değişkenler üzerine odaklanmasının önemli sonuçlar ortaya koyacağı ve yeni uygulama modellerinin gelişmesine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer sonuç ise öğrencilerin özerklik ihtiyacının karşılanmasının yaşam doyumunu üzerinde yeterlik ve ilişki ihtiyacına kıyasla daha yüksek etkiye sahip olduğudur. Bu kapsamda öğrencilerin yaşam doyumlarını artırmak için özellikle yurtlarda ruh sağlığı hizmetleri, stres yönetimi programları ve kişisel gelişim çalışmaları gibi hizmetleri içeren bireysel gelişim programlarının oluşturulmasının ve yaygınlaştırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu programlar, öğrencilerin kariyer planlamaları, kişisel hedef belirleme ve kendi ilgi alanlarını keşfetmelerini sağlayacak etkinlikler içerebilir. Kredi Yurtlar Kurumu bünyesindeki psikososyal servislerde bireysel danışmanlık hizmetlerinin etkililiği artırılabilir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin kendi yeteneklerinin farkına varması adına kendi ilgi alanlarına uygun ders dışı etkinlikler, projeler veya staj gibi olanaklar sunulabilir.

Öğrencilerin başarısızlık deneyimlerini minimize etmek ve motivasyonu korumak için kendi kapasitelerine uygun hedefler belirlemeleri önemlidir. Bu noktada öğrencilerin gerçekçi ve ulaşılabilir hedefler belirlemesi teşvik edilmelidir. Öğrencilerin akademik ve kişisel gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla, çeşitli beceri geliştirme atölyeleri (zaman yönetimi, stresle başa çıkma, liderlik, etkili iletişim) düzenlenebilir. Yurtlarda sosyal hizmet uzmanları öncülüğünde düzenli olarak “Kendi Geleceğini Planla” temalı atölyeler düzenlenebilir. Bu atölyelerde öğrenciler, SWOT analizi yaparak güçlü ve zayıf yönlerini belirleyebilir, SMART hedefler koymayı öğrenebilir ve bu hedeflere yönelik adımlar planlayabilirler. Atölyelerde uygulamalı çalışmalara ve gerçek yaşam senaryolarına yer verilebilir. Bu atölyeler, öğrencilerin kendilerini daha yetkin hissetmelerini sağlayacak şekilde yapılandırılmalıdır.

Aynı zamanda öğrenciler arasındaki sosyal bağları güçlendirecek grup etkinlikleri, mentor-mentee programları ve sosyal sorumluluk projeleri desteklenebilir. Bu kapsamda yurtdışında sosyal kaynaşmayı artırmak amacıyla sosyal hizmet uzmanları, öğrenciler arasında bağ kurmayı teşvik eden oyunlar, grup projeleri ve işbirliği gerektiren aktiviteler organize edebilirler. Öğrencilerin birbirleriyle ve toplulukla bağ kurmalarına olanak tanıyan sosyal etkinlikler daha işlevsel hale getirilebilir. Böylece üniversite ortamında öğrencilere sosyal destek sağlamak adına öğrenci kulüpleri, mentorluk programları ve sosyal etkinlikler gibi faaliyetler organize edilerek öğrencilerin birbirleriyle bağlantı kurmaları ve sosyal ilişkiler geliştirmeleri sağlanabilir. Bununla birlikte öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak için bütünsel bir yaklaşım benimsenerek akademik programların tasarımından öğrenci destek hizmetlerine kadar, tüm alanlarda öğrencilerin özerklik, yeterlik ve ilişki ihtiyaçlarını dikkate alan politikalar ve uygulamalar geliştirilebilir.

Öte yandan her çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da bazı sınırlılıklar mevcuttur. Nicel yaklaşımın benimsendiği bu çalışmada kesitsel nitelikte veriler elde edilmiştir. Ayrıca çalışmada sosyoekonomik durum, aile desteği ve akademik stres gibi değişkenler kontrol edilmemiştir. Bu kapsamda yeni yapılacak çalışmalarda kültürlerarası farklılıkları ve sosyoekonomik çeşitlilikleri kapsayacak şekilde daha geniş ve heterojen örneklemelerin kullanılması, üniversite öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaçlarının yaşam doyumuna etkisini uzun vadede incelemek için boylamsal çalışmaların yapılması, aile ilişkileri ve akademik başarı gibi faktörler ölçüme dahil edilerek bu değişkenlerin yaşam doyumunu üzerindeki etkilerinin incelenmesi, psikolojik ihtiyaçların yaşam doyumuna etkisini derinlemesine anlamak için nitel araştırma yöntemlerinin kullanılması önerilebilir.

Kaynakça

- Arnett, J.J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480.
- Bowman, N.A., Jarratt, L., Jang, N., & Bono, T.J. (2019). The unfolding of student adjustment during the first semester of college. *Research in Higher Education*, 60(3), 273-292.
- Cihangir-Çankaya, Z. (2009). Özerklik desteği, temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu ve öznel iyi olma: Öz-belirleme kuramı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(31), 23-31.
- Çivitci, A. (2012). Üniversite öğrencilerinde genel yaşam doyumunu ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 321-336.
- Dağlı, A., & Baysal, N. (2016). Yaşam doyumunu ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1250-1263.
- Deci, E.L., & Ryan, R.M. (2002). Self-determination research: Reflections and future directions. In E.L. Deci & R.M. Ryan (Eds.), *Handbook of self-determination research* (pp.431-441). University of Rochester Press.
- Deci, E., & Ryan, R. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self determination of behaviour. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-269.
- Demirel, S.A., Eğlence, R., & Kaçmaz, E. (2011). Üniversite öğrencilerinin ruhsal durumlarının belirlenmesi. *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 18-29.
- Dhanabhakya, M., & Sarath, M. (2023). Psychological wellbeing: Asystematic literature review. *International Journal of Advanced Research in Science, Communication and Technology*, 3(1), 603-607.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.

- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Doğan, T., & Eryılmaz, A. (2012). Akademisyenlerde işle ilgili temel ihtiyaç doyumu ve öznel iyi oluş. *Ege Academic Review*, 12(3), 383-389.
- Elias, H., Ping, W.S., & Abdullah, M.C. (2011). Stress and academic achievement among undergraduate students in Universiti Putra Malaysia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 29, 646-655.
- Feng, J., Xiao, Q., & Mao, X. (2024). The relationship between perceived social support and college adaptation: The mediating role of sense of meaning in life. *Science Innovation*, 12(2), 25-29.
- Gibbs, P., Dean, A., & McLean, J.G. (2022). Student Relational Bonding-the key to focusing on needs of the individual—a UK study. *Journal of Marketing for Higher Education*, 1-15.
- Gül, Y., & Koşan, B.N. (2022). Üniversite memnuniyeti ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Academic Social Science Studies*, 15(89), 21-30.
- Gültekin, K., & Dereboy, F. (2011). Üniversite öğrencilerinde sosyal fobinin yaygınlığı ve sosyal fobinin yaşam kalitesi, akademik başarı ve kimlik oluşumu üzerine etkileri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(3), 150-58.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J., Anderson, R.E., & Tatham, R.L. (2013). *Multivariate data analysis*. Pearson Education Limited.
- Hargreaves, E., Saville, K., Buchanan, D., Leaton-Gray, S., Perryman, J., & Quick, L. (2022). Sense of competence, autonomy and relatedness during primary-secondary transition: Children express their own experiences. *International Journal of Educational and Life Transitions*, 1(1), 1-16.
- Houari, B., Elhachemi, H., & Baffa, A. (2024). The role of the university in developing educational implications in society: Health education, environmental education, consumer education, technological education. *International Journal of Health Sciences*, 8(1), 16-28.
- İkiz, F.E., & Mete-Otlı, B. (2016). Üniversite yaşamına uyum sürecinde yaşanan sorunlar ve başa çıkma yolları. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(4), 35-51.
- Kaplan, B., & Aydın, N. (2022). Healthy living behaviors of university students and factors affecting it. *Göbeklitepe Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(8), 82-87.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın.
- Kasser, V. G., & Ryan, R. M. (1999). The relation of psychological needs for autonomy and relatedness to vitality, well-being, and mortality in a nursing home. *Journal of Applied Social Psychology*, 29(5), 935-954.
- Kermen, U., & Sarı, T. (2014). Üniversite öğrencilerinde ihtiyaç doyumu ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 175-185.
- Kesici, Ş., Üre, Ö., Bozgeyikli, H., & Sünbül, A.M. (2003). Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. *VII. Ulusal PDR Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı* (s.85), Malatya.
- Khaptsova, A., & Schwartz, S. H. (2016). Life satisfaction and value congruence: Moderators and extension to constructed socio-demographic groups in a Russian national sample. *Social Psychology*, 47(3), 163-173.
- Leow, S., Leow, K., & Ean, C.L.C. (2023). Satisfaction of basic psychological needs and eudaimonic well-being among first-year university students. *Cogent Social Sciences*, 9(2), 2275441.

- Leversen, I., Danielsen, A.G., Birkeland, M.S., & Samdal, O. (2012). Basic psychological need satisfaction in leisure activities and adolescents' life satisfaction. *Journal of youth and adolescence*, 41(12), 1588-1599.
- Li, N., Li, L., Tio, J.L., & Liang, X. (2022). The influence of college students' professional values on employment satisfaction. *Advances in Economics and Management Research*, 1(3), 268-268.
- Lozano-Jiménez, J.E., Huéscar, E., & Moreno-Murcia, J.A. (2021). From autonomy support and grit to satisfaction with life through self-determined motivation and group cohesion in higher education. *Frontiers in Psychology*, 11, 579492.
- Møller, V. (1996). Life satisfaction and expectations for the future in a sample of university students: A research note. *South African journal of sociology*, 27(1), 16-26.
- Özavci, R., Korkutata, A., Gözaydın, G., & Çakır, Z. (2023). Üniversite öğrencilerinde algılanan stresin yaşam doyumu ve rekreasyonel sağlık algısına etkisi. *The Online Journal of Recreation and Sports*, 12(3), 454-461.
- Patel, G. (2016). *An achievement motivation and academic anxiety of school going students*. Red'shine Publication.
- Popovici, A. (2023). The meaning and values of life during the transition stage of youth from studies to work. *Scientific Journal Economics, Social and Engineering Sciences*, 6(2), 65-72.
- Puusepp, V. (2023). Becoming closer to one another: Shared emotions and social relationships. *Philosophical Psychology*, 1-27.
- Reis, H.T., Sheldon, K.M., Gable, S.L., Roscoe, J., & Ryan, R.M. (2000). Daily well-being: The role of autonomy, competence, and relatedness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(4), 419-435.
- Robak, R.W., & Nagda, P.R. (2011). Psychological needs: A study of what makes life satisfying. *North American Journal of Psychology*, 13(1), 75-86.
- Rufato, F.D., Rossetto, E., & Wilkon, N.W.V. (2022). O adoecimento psíquico em jovens universitários. *Revista Tempos E Espaços Em Educação*, 15(34), e16903.
- Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000a). The darker and brighter sides of human existence: Basic psychological needs as a unifying concept. *Psychological Inquiry*, 11(4), 319-338.
- Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000b). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Ryan, R.M., Lynch, M.F., Vansteenkiste, M., & Deci, E.L. (2011). Motivation and autonomy in counseling, psychotherapy, and behavior change: A look at theory and practice. *The Counseling Psychologist*, 39(2), 193-260.
- Salikhova, N., Lynch, M.F., Salikhova, A., & Fakhrutdinova, A. (2024). Basic Psychological Need Satisfaction among Students in Higher Education. *Education and Self Development*, 19(1), 50-65.
- Salvador, M. (2023). Understanding the Impact of Social Relationships on Elderly Health. *Interdisciplinary Journal Papier Human Review*, 4(1), 20-27.
- Saraç, T. (2015). *Ahi Evran Üniversitesi son sınıf öğrencilerinin gelecek kaygısı ve umutsuzluklarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Şanlı-Kula, K., & Saraç, T. (2016). Üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 227-242.

- Tel., F.D., & Sarı, T. (2016). Üniversite öğrencilerinde öz duyarlılık ve yaşam doyumunu. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 292-304.
- Toprak, H. (2014). *Ergenlerde mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumunu*. Yüksek lisans tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tuzgöl-Dost, M. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 132-143.
- Türk, A., & Işık, A. (2023). An evaluation on anxiety in university youth. S. Dede ve H.H. Alp (Eds.), *Van Yüzüncü Yıl University 2nd International Health Sciences Congress (s.67)* içinde. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Türk, A., & Işık, A. (2024). Üniversiteli gençlerde kaygı ve çözüm önerileri. *Akademi Karabük Dergisi*, 8 (1), X-X.
- Wang, C. J., Liu, W.C., Kee, Y.H., & Chian, L.K. (2019). Competence, autonomy, and relatedness in the classroom: Understanding students' motivational processes using the self-determination theory. *Heliyon*, 5(7), e01983.
- Weigold, I.K., Weigold, A., Ling, S., & Jang, M. (2021). College as a growth opportunity: Assessing personal growth initiative and self-determination theory. *Journal of Happiness Studies*, 22, 2143-2163.
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). New York: Harper and Row.
- Yarkın, E. (2013). *Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanma düzeyinin ilişki doyum ve yaşam doyum düzeyine katkısının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YÖK-Yükseköğretim Kurulu. (2024). *Yükseköğretim bilgi yönetim sistemi*. 15 Mart 2024 tarihinde istatistik.yok.gov.tr adresinden alındı.
- Zubko, V., Cherevichko, O., Smirnov, K., & Garnusova, V. (2024). Different areas of study and training of students at the university. Beginner and sports levels of swimming training. *Scientific Journal of the Dragomanov Ukrainian State University*, 2(174), 22-26.

